

ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ

Свідоцтво
про державну
реєстрацію
серія КВ
№ 23982-138223
від 14 червня 2019 р.

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ

Засновано
в 2001 році

Передплатний індекс
23823

**ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЧАСОПИС
1 (76)' 2020**

DOI 10.31392/NPU-VOU.2020.1(76)

Засновники

ДЕРЖАВНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО
ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Редакційна колегія журналу «Вища освіта України»

Головний редактор

Віктор АНДРУЩЕНКО

доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України, ректор Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Редакційна колегія

Наталія БАХМАТ

доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики початкового навчання, заступник декана педагогічного факультету з наукової роботи та інформатизації освітнього процесу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Галина БЕРЕГОВА

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти Херсонського державного аграрного університету

Мартіна БЛАСКОВА

доктор філософії, професор кафедри теорії управління факультету управлінських наук та інформатики Жилінського університету Словачька Республіка

Наталія ДЕМ'ЯНЕНКО

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології вищої школи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Володимир ЄВТУХ

доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, декан факультету соціально-економічної освіти та управління Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Ірина ЄРШОВА-БАБЕНКО

доктор філософських наук, професор, професор кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса)

Наталія КОЧУБЕЙ

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (заступник головного редактора)

Сергій КУРБАТОВ

доктор філософських наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу лідерства та інституційного розвитку вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України

Владислава ЛЮБАРЕЦЬ

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Наталія МОЗГОВА

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Мар'я НЕСТЕРОВА

доктор філософських наук, професор, академічний куратор модуля Жана Моне «Соціальна згуртованість в освіті та врядуванні: європейські студії» Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Володимир СЕРГІЄНКО

доктор педагогічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту неперервної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Віолета СКІРТАЧ

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін Донбаського державного педагогічного університету

Георгій ТОРБІН

доктор фізико-математичних наук, професор, проректор з наукової роботи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Андрій ШЕВЦОВ

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, професор кафедри ортопедагогіки, ортопсихології та реабілітології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Олена ЯЦЕНКО

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри методології науки та міжнародної освіти, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

Адреса редакції:

01601, м. Київ вул. Пирогова, 9,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
Тел.: +38-044-239-30-17

Матеріали для публікації можна надсилати електронною поштою: wou@ukr.net
сайт журналу: www.wou.npu.edu.ua

Схвалено рішенням вченої ради НПУ ім. М. П. Драгоманова,
протокол № 7 від 27.02.2020.

ЗМІСТ

ВІТАЄМО З ЮВІЛЕЄМ! НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА 185 РОКІВ!

Віктор АНДРУЩЕНКО
Ювілейні роздуми про перспективу..... 5

Володимир ЛАВРИНЕНКО
Роль міжнародного співробітництва в інтеграції університету
в глобальний освітній і науково-дослідний простір..... 13

Богдан АНДРУСИШИН
Правничо-політологічні виміри освіти і науки драгоманівців..... 18

ФІЛОСОФІЯ ОСВИТИ ХХІ СТОЛІТТЯ: ПОШУК ПРІОРИТЕТІВ

Наталія МОЗГОВА
Філософія в системі освіти: теоретична реконструкція дискусії
київських філософів кінця ХІХ – початку ХХ ст..... 28

НОВІТНЯ НАУКА ТА СУЧАСНА ОСВИТА

Віктор СИНЬОВ, Дар'я СУПРУН, Марія ШЕРЕМЕТ
Тенденції професійної підготовки фахівців спеціальної освіти
в системі вищої школи 34

Лідія МАКАРЕНКО
Соціально-історичне значення пісенного фольклору для розвитку українського
суспільства (на основі аналізу пісні-реквієму «Пливе кача по Тисині»)..... 43

ДОСЛІДНИЦЬКІ ПРОЄКТИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Marja NESTEROVA
Researches of eu values study in education: inclusion and social cohesion development
(Дослідження європейських цінностей в освіті: різноманіття та інклюзія
для розвитку соціальної згуртованості)..... 49

Denys SVYRYDENKO
UNESCO chair on science education at the National Pedagogical Dragomanov
University: mission, aims and perspectives
(Кафедра ЮНЕСКО з наукової освіти в Національному педагогічному університеті
імені М. П. Драгоманова: місія, цілі та перспективи) 55

ЧАС РЕФОРМ: МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ОСВИТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Тарас ОЛЕФІРЕНКО, Ганна ЦВЕТКОВА
Концептуальні засади розвитку STEM-освіти в Україні..... 61

Володимир СЕРПІЄНКО, Людмила КУХАР, Юлія ЧИЧКАН Використання засобів ІКТ у системі післядипломної освіти вчителів	68
---	----

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ

Тетяна МЕЛЕЩЕНКО Громадянська освіта в педагогічних закладах вищої освіти.....	78
--	----

ІНФОРМАЦІЯ.РЕЦЕНЗІЇ ПОВІДОМЛЕННЯ

Реферативний обзор статей номера.....	86
Abstracting Review of Journal Articles.....	90
Contents.....	94
До уваги авторів.....	95

**Журнал «Вища освіта України»
згідно з постановою Президії ВАК України
від 10 травня 2017 р. № 693 внесено до Переліку видань,
де можуть друкуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата
філософських наук**

Віктор АНДРУЩЕНКО
доктор філософських наук, професор,
академік НАПН України,
член-кореспондент НАН України,
ректор Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова,
Президент асоціації ректорів педагогічних
університетів Європи, головний редактор
часопису (м. Київ)

Ключові слова: Університет Св. Володимира, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, вища педагогічна освіта, якість освіти, міжнародне академічне співробітництво, наукова діяльність, забезпечення навчального процесу, студентоцентризм, наукова бібліотека, спорт, мистецтво, волонтерство.

У ювілейній статті ректора Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова В. П. Андрущенка через історію становлення і розвитку університету до сучасного потужного освітнього і наукового закладу розглядаються навчальні й наукові досягнення університету, міжнародне академічне співробітництво, організація навчального процесу

УДК 378.4(477-25)НПУ

DOI 10.31392/NPU-VOU.2020.1(76).01

ЮВІЛЕЙНІ РОЗДУМИ ПРО ПЕРСПЕКТИВУ

© Андрущенко В., 2020

в умовах інформаційного суспільства, студентське самоврядування, а також особливості дозвілля, мистецтво та спорт, соціальна та волонтерська робота студентів.

кадемічний 2019–2020 рік став роком святкування 185-річчя з дня заснування Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. За ці роки університет утвердився як потужний освітній і науковий заклад, де навчаються і працюють близько 25 тисяч студентів та аспірантів, викладачів і співробітників. Університет має розгалужені і глибокі зв'язки з майже 150 університетами України, Європи і світу. Він є лідером педагогічної освіти держави, відомим і шанованим закладом вищої педагогічної освіти Європи. Рішенням Верховної Ради України святкування ювілею має відбутися на державному рівні. У контексті його відзначення колективом підбиваються підсумки зробленого, аналізуються проблеми та суперечності, осмислюються перспективи майбутнього розвитку універси-

тету. Про підсумки минулого та перспективи майбутнього розмірковує ректор університету – член-кореспондент НАН та академік НАПН України, доктор філософських наук, професор **Віктор Андрущенко**.

* * *

Драгоманівський університет належить до когорти найстаріших університетів держави. Він веде свій відлік від Педагогічного Інституту, створеного у 1834 році як структурний підрозділ Університету Св. Володимира. За 185 років свого існування університет підготував більш як 175 тисяч учителів, педагогів і вихователів, які свого часу працювали й працюють нині майже в усіх закладах освіти України й далеко за її межами.

Підготовка вчителів безпосередньо пов'язана з іменами таких учених і просвітителів, як М. Максимович, О. Ковалевський, П. Павлов, М. Пирогов, пізніше – М. Драгоманов, М. Грушевський, С. Русова. У різні історичні часи Педагогічний інститут існував у структурі Університету Св. Володимира як Вищі педагогічні курси або ж виходив за його межі та функціонував як самостійний заклад освіти. В 1920 році в результаті об'єднання історико-філологічного й фізико-математичного факультетів університету Св. Володимира, Українського державного університету, Київських вищих жіночих курсів, Учительського, Фребелівського, Географічного інституту та Тимчасових педагогічних курсів до 1924 року він мав назву Вищого інституту народної освіти ім. М. Драгоманова й викристалізувався як Київський інститут народної освіти (КІНО), що спеціалізувався на підготовці педагогічних кадрів. Із 1930 року цей навчальний заклад функціонував як Інститут соціального виховання, пізніше – як Київський педагогічний інститут, далі – Київський державний педагогічний університет, згодом – як Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.

Незважаючи на драматичні повороти історії, наш заклад освіти завжди готував прекрасного вчителя – сіяча вічного, доброго, справедливого, розвивав і пропагував наукові знання і культуру, вів просвітницьку діяльність, зміцнював духовні устої нації. Сьогодні поряд з підготовкою вчителя уні-

верситет готує висококваліфікованих фахівців в інших сферах діяльності, зокрема, соціальних працівників, юристів, екологів, релігієзнавців, працівників сфери туризму, інформатики, видавничої справи тощо. Нині педагогічний університет є лідером педагогічної освіти України. Широко відомим і шанованим він є також в освітньому просторі Європи і світу.

Університет забезпечує високоякісну освіту, співмірну з провідними університетами європейського педагогічного простору. В її основі невмирущі традиції національної освіти, сформовані українськими інтелектуалами від Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха й козацької педагогіки до таких велетів духу, як Григорій Сковорода, Григорій Ващенко, Софія Русова, Антон Макаренко і Василь Сухомлинський. Водночас, базуючись на здобутках національної культури, науки й освіти, університет скрупульозно вивчає, переймає і впроваджує у вітчизняну педагогічну практику досвід кращих світових університетів.

Ураховуючи виклики сучасного соціально турбулентного часу, університет здійснює модернізацію навчального процесу на основі впровадження кращого вітчизняного та зарубіжного досвіду, розробки нових міжнародних бакалаврських та магістерських програм, створення системи ефективного моніторингу та оцінки якості освітніх послуг, упровадження в навчальний процес сучасних інформаційних технологій та забезпечення його фаховою літературою на електронних носіях, упровадження гнучких освітніх програм та навчальних планів, переходу до освітньої моделі, що дозволяє студенту самостійно обирати навчальні дисципліни, відкриття нових спеціальностей відповідно до вимог ринку праці, залучення до викладання провідних вітчизняних та іноземних учених, інтеграції освіти та науки, поглиблення співпраці з НАПН та НАН України, вітчизняними та закордонними науковими установами. Низка предметів в університеті викладається англійською мовою.

Основою високої якості освітніх послуг, які надаються університетом, є **наукова діяльність** професорсько-викладацького

складу, аспірантів і студентів. Ми виходимо з органічної єдності науки й освіти, причому такої, де наука постає як раціонально виважене, системне підґрунтя освіти, а освіта – як основний механізм освоєння особистістю знань, виховання компетенцій їх реалізації на практиці.

Нині в університеті функціонують 44 наукові школи, 20 спеціалізованих вчених рад у галузі педагогічних, психологічних, філологічних, філософських, політичних, юридичних та історичних наук, активно діють аспірантура та докторантура. Зростає авторитет Наукового товариства студентів та аспірантів імені Григорія Волинки, члени якого у 2019 році майже 40 разів ставали переможцями всеукраїнських олімпіад і конкурсів студентських наукових робіт.

На жаль, останнім часом виникли проблеми щодо академічної доброчесності. Вони стали предметом скрупульозного аналізу кафедр, учених рад факультетів, вченої ради університету. Науковці НПУ імені М. П. Драгоманова викорінюють подібні явища, зосереджуються на справжній науці, а не на її сурогатних виявах. Головною тематикою численних наукових розробок в університеті є проблеми українського державотворення, місця й ролі в них освіти й науки, їх модернізації, підвищення ролі в житті суспільства й особистості.

Зрощення наукового потенціалу університету реалізується за такими основними напрямками: розширення співпраці науковців закладу з міжнародними фондами й науковими центрами, активізація їх участі в міжнародних науково-дослідницьких програмах; розширення академічної мобільності викладачів, аспірантів і студентів; підтримка досліджень, у яких кафедри й окремі науковці досягли результатів європейського рівня; створення на базі університету експертного центру для надання методологічної, консультативної, науково-практичної правової допомоги у галузі вітчизняного та міжнародного права, захисту інтелектуальної власності, впровадженню антиплагіатних заходів; модернізація діяльності наукової бібліотеки, забезпечення доступу до зарубіжних наукових електронних баз; суттєве збільшення кількості

ті передплачуваних вітчизняних та іноземних наукових видань; розширення можливостей для викладачів і науковців публікуватися в провідних наукових журналах, що входять до відомих наукометричних баз; систематичне впровадження матеріального та морального заохочення за ефективну науково-організаційну діяльність.

Однією з головних складових якості та інноваційного розвитку університету є його **міжнародне академічне співробітництво**. Нині ми маємо угоди про співробітництво зі 135 закладами вищої освіти понад 90 країн світу. Стратегічними партнерами університету є заклади освіти та наукові установи Китаю та США, Литви та Німеччини, Польщі та Чехії, Словаччини, багатьох інших країн світу. Міжнародне співробітництво є широким каналом ознайомлення з досвідом академічної діяльності кращих і найбільш успішних університетів світу, його впровадження у вітчизняну педагогічну практику. Водночас воно є джерелом дружби і взаємної поваги народів, успішного й конкурентного входження України у європейський світ.

Останнє десятиліття позначилось подальшим розвитком міжнародної діяльності університету. Свідченням тому є те, що в рейтингах категорії «міжнародне визнання» наш університет увійшов у десятку найкращих університетів України. Тільки за останній рік підписано 10 нових угод і меморандумів про співпрацю з провідними ЗВО світу, зокрема, Університетом Масарика (Чехія), Опольським університетом та Східноєвропейською державною вищою школою (Польща), Університетом Малаги (Іспанія), Університетом Мармара та Університетом Газі (Туреччина), Південно-Казахстанським державним педагогічним університетом (Казахстан), Мінським інноваційним університетом (Білорусь). На рівні факультетів були підписані угоди про співпрацю між факультетом філософії Ягеллонського університету в м. Кракові та факультетом менеджменту освіти та науки, Педагогічним коледжем Колумбійського університету та фізико-математичним факультетом з Державним університетом Нью-Йорку (США).

Триває реалізація програми Європейського Союзу Еразмус+ за напрямом академічної мобільності. Наразі діють угоди академічної мобільності з Університетом Кобленц-Ландау (Німеччина), Євангелістським теологічним університетом (Бельгія), Національним педагогічним університетом імені Комісії народної освіти в Кракові (Польща), Університетом імені Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві (Польща), Західним університетом Тімішоари та Банатським університетом (Румунія), Римським університетом Ла Сапєнца (Італія), Відкритим університетом Кіпру.

У поточному навчальному році правом на академічну мобільність скористалися понад 550 студентів і викладачів університету, пройшовши стажування або короткострокове навчання в університетах, освітніх і дослідницьких центрах світу.

Цього року за ініціативи відділу міжнародних зв'язків уперше в нашому університеті було проведено Весняну школу академічного розвитку, метою якої стало підвищення академічного потенціалу викладачів Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та створення мережі агентів інтернаціональних змін на факультетах, що сприяло підвищенню міжнародного іміджу університету та інтенсифікації участі в міжнародних грантових програмах та проектах. Понад 40 викладачів університету стали учасниками школи та отримали відповідні сертифікати.

Нині в університеті виконується близько 30 міжнародних проектів. Так у 2017–2018 н.р. університет розпочав реалізацію трирічного проекту за напрямом Жан Моне Модуль програми Еразмус+ «Соціальна згуртованість в освіті і врядуванні: Європейські студії» за підтримки Європейського Союзу. Високе академічне значення має проєкт «Підтримка якості вищої освіти в Україні», що адмініструється Університетом Палацького (Чехія) та виконується за фінансової підтримки Чеського агентства з розвитку. В межах його реалізації 11 студентів і викладачів НПУ пройшли тижневе стажування в Університеті Палацького, за результатами якого 6 листопада 2018 року в університеті був проведений круг-

лий стіл «Сучасні виклики якості освіти: європейський вимір» з участю заступників деканів факультетів з навчально-методичної роботи.

З вересня цього року факультет педагогіки та психології нашого університету розпочинає реалізацію трирічного спільного проекту з Університетським коледжем південно-східної Норвегії «Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Україні, Норвегії та Палестині», загальною метою якого є підвищення якості педагогічної освіти України, Норвегії та Палестини через розвиток демократичної культури у викладанні.

Десятки сотень наших студентів і викладачів минулого навчального року відвідали університети інших країн. Так, у межах науково-мистецького проекту «Україна в європейському просторі: спільні цінності освіти та мистецтва», який відбувся на початку травня 2019, делегація університету, до складу якої ввійшли декан факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Василь Федоришин, студентський камерний оркестр та викладачі різних факультетів університету, здійснила тур такими країнами, як Чехія, Німеччина, Бельгія, Франція, Австрія, Польща, провівши наукові конференції та концерти. Відповідно до нас завітала делегація з Роттердамського університету прикладних наук. Прийом делегації на фізико-математичному факультеті розпочався з презентації його діяльності. Гостей ознайомили з особливостями підготовки вчителів фізики в Україні.

У 2018 році в НПУ імені М. П. Драгоманова відбулася низка знакових міжнародних конференцій, зокрема, Міжнародна науково-методична конференція «Робота з науково обдарованою молоддю: проблеми та перспективи», Міжнародна науково-практична конференція «Виклики постколоніалізму: філософія, релігія, освіта» та ін. У вересні цього ж року в університеті проходила VI Міжнародна конференція з аналітичної теорії чисел і просторових мозаїк, присвячена 150-річчю видатного українського математика Георгія Вороного. В роботі конференції брали участь науковці з 14 країн світу (Еквадору, Швеції, США,

Франції, Нідерландів, Південної Кореї, Індії, Чехії, Німеччини, Польщі).

Цього року студенти та викладачі мали змогу в рідному ЗВО прослухати лекції за прошенням лекторів та почесних професорів НПУ – провідних учених Польщі, Німеччини, Бельгії, Індії, Китаю, Естонії, Бразилії. Так, зокрема, перед студентами виступили китайський письменник, філософ, культуролог, голова Всесвітньої громадської організації «Асоціація культури миру» Ван Ге (Китай), професор університету Кобленц-Ландау Франк Бернард Бехр (Німеччина), завідувачка відділенням логопедичної інтенсивної терапії для дітей Іованна Брандао (Бразилія), завідувач кафедри філософії Мумбайського університету Аміт Валмікі (Індія) та інші.

Щороку наша Драгоманівська родина поповнюється новими особистостями світового рівня. Так, у вересні 2008 року почесним професором університету стали видатний вчений і громадський діяч, лауреат Нобелівської премії з фізіології і медицини Гарольд цур Гаузен (Німеччина), видатний німецький вчений, генеральний директор Європейської організації з ядерних досліджень Хойер Рольф-Дітер. Почесним доктором нашого університету було обрано також ректора Академії Спеціальної Педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві (Польща) Стефана Квятковські.

Підтвердженням зростаючого авторитету НПУ імені М. П. Драгоманова на міжнародній освітянській ниві є тенденція щорічного збільшення кількості іноземних студентів. Цього навчального року в університет вступило понад 240 іноземців, що вдвічі більше, ніж минулого року. З метою подальшого залучення іноземних студентів до навчання в нашому університеті активно розробляються програми й курси для викладання англійською мовою.

З-поміж пріоритетних завдань на найближчу перспективу ми розглядаємо наступні заходи: інтенсифікація та поглиблення двосторонніх партнерських зв'язків із закладами вищої освіти, з якими підписані угоди про співпрацю; встановлення нових міжнародних зв'язків із провідними навчальними та науковими закладами Єв-

ропи й світу, розширення участі в діяльності міжнародних об'єднань у галузі досліджень, вивчення і викладання педагогічних дисциплін; поглиблення співпраці з міжнародними та вітчизняними фондами для фінансової підтримки участі студентів, аспірантів і викладачів університету в міжнародних програмах (кожна кафедра має підготувати та подати проєктну пропозицію до міжнародного або вітчизняного фонду); щорічне залучення до проведення занять на кожному факультеті університету не менше 3–5 відомих іноземних професорів.

Наш університет розвивається за принципом студентоцентризму. А це означає, що весь навчальний процес, наукова й міжнародна діяльність, функціонування всіх підрозділів університету здійснюється заради студента, задля задоволення його академічних потреб та інтересів.

На сьогодні (2020 р.) в університеті навчається близько 15 тис. студентів, аспірантів, докторантів. Їх інтереси представляє Студентський парламент, який бере участь у вирішенні всіх питань життєдіяльності університету: удосконалення освітнього процесу, організації науки й міжнародних відносин, дозвілля, просвітницьких, мистецьких і спортивних заходів.

Студент – центральна постать університету. Для послуг студентів наукова бібліотека, що налічує майже 1,5 млн видань та 150 комп'ютерів, які забезпечують доступ студентів до фондів найбільш престижних бібліотек світу; комфортабельні гуртожитки; спортивний комплекс; бази польових практик та відпочинку в Закарпатті («Синевир»), Полтавській («Сула») та Київській («Берізка») областях, де щорічно проходять польову практику та оздоровлюються близько 1,5 тисячі студентів, викладачів, співробітників.

Розвиток студентського самоврядування розгортається за такими напрямками: активізація участі представників студентського самоврядування в роботі ректорату, приймальної комісії, вченої ради університету; створення належних умов для роботи органів студентського самоврядування; запровадження внутрішніх університетських грантів на наукові та культурні проєкти;

розширення переліку іменних стипендій, премій та впровадження інших форм заохочення студентів та аспірантів за вагомі досягнення у навчанні та науковій діяльності; забезпечення підтримки незахищених категорій студентської молоді (сиріт, інвалідів, учасників АТО та їх дітей); створення умов для фахового становлення студентів та аспірантів, сприяння їх самореалізації у різних сферах діяльності (науковій, громадській, мистецькій, спортивній тощо); зміцнення зв'язків структурних підрозділів університету з установами, фірмами, де працюють випускники; посилення співпраці з випускниками; стимулювання громадянської активності, свідомості й патріотизму, формування привабливості здорового способу життя; фінансова підтримка заходів студентського самоврядування.

Одним з найбільш ефективних майданчиків академічної співпраці викладачів, співробітників і студентів є **Наукова бібліотека НПУ імені М. П. Драгоманова**.

Сучасна бібліотека виконує функцію посередника в процесі донесення наукової, освітньої та іншої соціально важливої інформації до споживача, є доступним, прозорим, технічно обладнаним закладом з гнучкою структурою та організацією обслуговування, з каналами виходу в глобальні інформаційні мережі. Свою місію бібліотека вбачає у створенні, розвитку та організації використання власних і зарубіжних інформаційних ресурсів, які відповідають навчальним та науковим процесам в університеті, та інформаційному забезпеченні потреб користувачів бібліотеки на принципах доступності, оперативності, інформативності, комфортності.

З метою повноцінного забезпечення фахових потреб науковців і практиків освітня галузь, студентів працівники бібліотеки модернізують основні технологічні процеси, розширюють можливості й підвищують якість завдяки впровадженню досягнень у галузі сучасних інформаційних, комунікаційних та мультимедійних технологій. Формування баз даних електронного каталогу, онлайн ресурсів, організація електронних сервісів, організація доступу до інструментів наукометричних баз даних як

середовища швидкого доступу до інформації – це нова реальність, у якій функціонує бібліотека. Її сервісна діяльність спрямована на задоволення потреб користувачів через створення інформаційних продуктів та організацію і надання сучасних інформаційних послуг. Аналіз запитів віртуальних довідкових служб свідчить про зростання потреб користувачів у повних текстах електронних документів, формуванні електронних колекцій і бібліотек. Використання сучасних електронних комунікацій забезпечує принципово нову форму ділової взаємодії з різними інфраструктурами. У своїй діяльності бібліотека активно застосовує веб-технології, визначаючи, які саме веб-сервіси і веб-ресурси будуть ефективними для використання читачами.

Наукова бібліотека використовує всі можливості з надання доступу до інформації своїм користувачам. За останні роки бібліотека брала участь у конкурсах і дотепер має безкоштовний доступ до баз даних *Web of Science* від *Clarivate Analytics* та *Scopus* від *Elsevier*. Представники бібліотеки пройшли очний курс та online навчання для користувачів через представництво *Clarivate Analytics* й отримали сертифікати. Для професорів, аспірантів та всіх інших користувачів бібліотека поширює інформацію про можливості роботи з наукометричними базами даних, консультує та допомагає створити та оптимізувати свій унікальний профіль дослідника в *ORCID* та *Google Академія*, визначити індекс *УДК* тощо.

Розвиток інформаційних технологій у бібліотеці є необхідною умовою підвищення ефективності інформаційно-бібліотечного обслуговування університетської спільноти. Електронна каталогізація всіх ресурсів бібліотеки, формування власних бібліографічних та повнотекстових електронних ресурсів, організація доступу до мережевих ресурсів інших установ та пошукових сервісів як бази для забезпечення оперативної та ефективної організації всіх бібліотечних послуг та розширення їх переліку є пріоритетним напрямом діяльності бібліотеки. Доступ до мережі Інтернет з комп'ютерів, установлених у всіх читальних залах бібліотеки, або з власних мобіль-

них пристроїв читачів через WI-FI уже багато років є невід'ємною частиною сервісів бібліотеки, як і віртуальна довідка та служба електронної доставки документів. Велику увагу відділ обслуговування приділяє роботі з кафедрами університету. Проводяться «Дні кафедр», на яких викладачам та співробітникам університету надається повна інформація про інформаційні ресурси й сервіси бібліотеки. Під час заходів обговорюється забезпечення навчального процесу підручниками, проводиться ознайомлення з новими надходженнями літератури до бібліотеки, інформування щодо дистанційного режиму замовлень, про надання послуг МБА.

Сьогодні університетська бібліотека стала осередком не лише інформації для викладачів і студентів, де можна ознайомитися з усіма загальнодоступними достовірними електронними інформаційними ресурсами, а й місцем для проведення різноманітних заходів для студентської молоді. Тут зустрічаються молоді поети-аматори, які пропонують шанувальникам поезії свої твори, відбуваються літературні вечори, тематичні конференції, презентації нових книжок. Дуже популярними стали цикли заходів «Ніч у бібліотеці» та «До опівночі в бібліотеці». У читальних залах та абонементних постійно експонуються виставки нових надходжень та різні тематичні виставки, які привертають увагу читачів. Майже всі виставки можна переглянути віртуально на сайті бібліотеки в розділі «Колекції, книжкові виставки», у соціальних мережах, вони демонструються також на екрані монітора, розташованому на абонементі. Виставки дають можливість користувачам швидко отримати інформацію за окремою темою, привернути увагу до кращих джерел інформації, які зберігаються у бібліотеці та сприяють залученню нових користувачів.

Участь у конференціях дає неоціненну можливість обмінятися професійним досвідом, залучитися до нових проєктів, ознайомитися з новими ресурсами, зокрема електронними, використання яких у бібліотеках значно розширює перелік послуг для користувачів, об'єднатися з інши-

ми бібліотеками для впровадження новітніх технологій у свою роботу. Опанувавши всі сучасні досягнення, використавши досвід провідних бібліотек світу, бібліотекарі помітно змінюють форми роботи, чим сприяють популяризації наукових здобутків українських учених у світі.

Працівники Наукової бібліотеки НПУ імені М.П. Драгоманова є активними членами Української бібліотечної асоціації, беруть участь у розробці проєктів УБА, проведенні конференцій, форумів, залученні офіційних партнерів, відвідують заходи, організовані Асоціацією, навчаються на семінарах, тренінгах та майстер-класах. Уже 19 співробітників отримали сертифікати про проходження навчання. Молоді бібліотекарі активно працюють у Молодіжній секції УБА. Учений секретар бібліотеки Катерина Косинська є заступником голови секції та тренером «Школи молодого бібліотекаря». Щорічно бібліотекарі беруть участь у міжнародних та всеукраїнських наукових професійних конференціях і семінарах з доповідями.

Наукова бібліотека підтримує тісні зв'язки з університетськими бібліотеками України, а також Польщі, Латвії, Литви, Білорусі, є учасником Українсько-Латвійського проєкту «Іммігранти в суспільстві: виклики для освіти». Бібліотека є комфортним середовищем для індивідуальної навчальної та наукової роботи, для зустрічей з цікавими людьми, науковими керівниками, колегами, однокурсниками, для проведення семінарів, вебінарів, культурно-просвітницьких заходів, гурткових зібрань. Бібліотека залишається невід'ємною і необхідною частиною інформаційної та соціально-культурної інфраструктури університету.

Важливими сферами життєдіяльності студентів університету є мистецтво та спорт, соціальна та волонтерська робота.

Студент – це така особистість, яка знаходить можливість для одночасної присутності скрізь – на лекціях, у наукових лабораторіях, на базах польових практик, у волонтерських справах, у спортивно-оздоровчому, реабілітаційному чи мистецькому комплексі. За моїми спостереженнями,

найбільш цікавими для них є культурологічна практика, фізкультура і спорт, художня творчість. Університет є потужним осередком фізичного та художньо-естетичного виховання молоді. Збірні команди університету – переможці всеукраїнських та міжнародних олімпіад і турнірів. В університеті проводять безліч різноманітних культурних заходів. Цій діяльності сприяє Центр культури і мистецтв, при якому функціонують різноманітні творчі колективи – дівочий вокальний ансамбль «Flowers», театри «Вавилон» та «Прометей», хореографічний ансамбль «Горицвіт», вокальний ансамбль «Мальви». Щороку на базі університету проводяться фестивалі: фестивалі-конкурси аматорського мистецтва ФАрт (номінації – вокал, хореографія; художнє слово, оригінальний та інструментальний жанр) та «Подарунок для мами», Фестиваль шкільних театрів «Перевтілення», *NPU SUMMER FEST*, Фестиваль вертепів «Різдвяна зірка» та ін. В університеті діє освітньо-мистецька платформа «SKLO», де відбуваються зустрічі з відомими письменниками, музикантами, театралами та іншими діячами культури, слухають живу музику, проводять творчі вечори, мистецькі виставки тощо.

Пропаганда здорового способу життя – один з пріоритетних напрямів роботи зі студентами. Поліпшення фізичної підготовки студентської молоді відбувається в межах навчального процесу на заняттях фізичної культури та на спортивних змаганнях усіх рівнів – університетських, міських, всеукраїнських, міжнародних. В університеті діє секційна модель навчання фізичного виховання. Майбутній першокурсник, віддавши перевагу улюбленій спеціальності, має змогу обрати на власний розсуд бажану для себе спортивно-оздоровчу секцію з будь-якого виду спорту, а їх в університеті на будь-який смак: тут є і баскетбол, і бадмінтон, і волейбол, і настільний теніс, і футбол, і плавання, і гімнастика, легка атлетика й спортивне орієнтування і багато-багато іншого.

Особливо привабливим видом спорту є для наших студентів футбол. Та воно й не випадково: кафедру футболу університету очолює Олексій Михайличенко – майстер спорту міжнародного класу, олімпійський чемпіон, головний тренер улюбленої команди українців «Динамо» Київ. В університеті навчаються 6 футболістів-динамівців основного складу, зокрема, Віталій Миколенко, Денис Попов, Микола Шапаренко та ін. Саме вони задають відповідні стандарти, типи поведінки тощо. А якщо зважити на те, що гостями драгоманівців є такі видатні особистості, як Олег Блохін, Володимир Мунтян, Леонід Буряк та ін., то симпатії студентів до цього виду спорту подвоюються або й потроюються.

Студенти університету беруть участь у спортивних змаганнях різного рівня з боротьби самбо, дзюдо, боксу, кікбоксингу, спортивного орієнтування, баскетболу, міні-футболу тощо. Має університет і власні чоловічу та жіночу команди з футзалу, жіночу баскетбольну команду. До того ж, університет має ще й власну базу для тренування – спортивний комплекс, що на вул. Тургенівська, 3/9. Тут є два ігрових зали, два басейни, зал для боротьби, боксерський ринг, тренажерний зал, тир. Сьогодні у спортивному комплексі НПУ імені М. П. Драгоманова є осучаснений великий тренажерний зал з новим спортивним устаткуванням: біговими доріжками, велотренажерами, степперами, еліптичними тренажерами (орбітреками).

Наш заклад – державний, національний, народний. Його головними пріоритетами завжди були, залишаються нині і в перспективі інтереси народу, нації, держави, зокрема **завдання підготовки ефективного вчителя для нової української школи та об'єднаної Європи XXI століття** – носія найновіших наукових знань, соціального досвіду, необхідних компетенцій, інтегрального світогляду, національних і загальнолюдських цінностей, конкурентоспроможного у вітчизняному та європейському педагогічному просторі.

Володимир ЛАВРИНЕНКО

кандидат історичних наук, професор,
проректор з міжнародних зв'язків
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

Ключові слова: глобалізація освіти, міжнародне визнання, академічна мобільність, нові освітні методики, спільні проекти, інтегрована педагогіка, Педагогічна Конституція Європи.

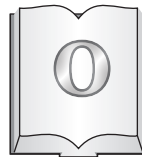
Публікація покликана узагальнити перший досвід міжнародної діяльності університету, спрямованої на забезпечення його інтеграції з міжнародною університетською спільнотою. Показано, що розширення і поглиблення міжнародних зв'язків університету впливає на зміцнення його позиції як центру підготовки педагогів. До того ж, інтеграція університету у європейську і світову освітню систему дозволяє гармонійно поєднувати кращі традиції національної педагогічної освіти і європейські інновації.

УДК 001.83:316.324:378.4(477-25)НПУ

DOI 10.31392/NPU-VOU.2020.1(76).02

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ІНТЕГРАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТУ В ГЛОБАЛЬНИЙ ОСВІТНІЙ І НАУКОВО- ДОСЛІДНИЙ ПРОСТІР

© Лавриненко В., 2020

Основною тенденцією розвитку сучасного інформаційного суспільства є його глобалізація. Глобалізація стирає межі між країнами, висуває на перший план економічний розвиток. Освіта у світі тепер усе більше розглядається не тільки як спосіб розвитку особистості, а й як один з факторів виробництва, від якого залежить його продуктивність.

Як результат цього процесу – посилення руху до міжнародної інтеграції загалом, а отже, і вищої освіти зокрема. Активним учасником цього процесу є і Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, який відзначає 185-ту річницю від дня свого заснування. Університет зберігає й нарощує свій авторитет і конкурентоспроможність не лише в Європі, а й у світі. Свідченням цього є понад 120 міжнародних угод, які вклали фкультети університету з найвідомішими закордонними університетами і науковими центрами.

Кожного року університет укладає й підписує 7–10 угод про співпрацю з закордонними партнерами. Зауважимо, що це теж один із показників міжнародного визнання університету: нас знають, нас поважають, з нами бажають співробітничати.

Підписання угоди про співробітництво з Опольським університетом (Польща)

Зокрема, тільки за останні роки підписано угоди про співробітництво з Білефельдським університетом у м. Білефельд (Німеччина), Державним університетом штату Нью Йорк в Онеонті (США), Казахським національним педагогічним університетом імені Абая (Казахстан), Ланьчжоуським Університетом (Китай), Гомельським державним університетом імені Франциска Скоріни (Білорусь), Університетом Малаги (Туреччина), Інститутом розвитку інтелекту (Південна Корея).

Одна з цілей міжнародної співпраці університету – підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу. Активізувалась наша участь у програмі Європейського Союзу Еразмус+ за напрямом академічної мобільності. Наразі діють угоди з академічної мобільності з Університетом Кобленц-Ландау (Німеччина), Євангелістським теологічним університетом (Бельгія), Педагогічним університетом імені Комісії народної освіти в Кракові та Університетом імені Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві (Польща), Західним університетом Тімішоари та Банатським університетом (Румунія).

Тільки за останній рік правом на академічну мобільність скористалися понад 250

студентів та викладачів університету, пройшовши стажування або короткострокове навчання в університетах, освітніх і дослідницьких центрах.

Але на шляху до більшої мобільності студентів існує ще багато перешкод – від визнання на батьківщині отриманих знань і кваліфікації до фінансової підтримки, плати за навчання і професійних перспектив. Мовний бар'єр і економічні відмінності також упливають на мобільність. Зважаючи на ці причини, більшість студентів усе

Підписання угоди з Інститутом розвитку інтелекту (Південна Корея)

Щороку кожного місяця в університеті відбувається 2–3 міжнародні конференції або семінари

ще не в змозі скористатися можливістю навчання за кордоном, в університеті поширюється практика запрошення провідних закордонних фахівців до України.

Наш університет з кожним роком усе частіше стає міжнародним творчим майданчиком для обговорення та опрацювання новітніх освітніх методик. Значну увагу університет приділяє залученню до навчального процесу провідних учених світу. Так, у 2019 р. наш університет відвідав **Девід Вілкінсон**, професор кафедри богослов'я та релігії Даремського університету (Великобританія) з лекцією. Доктор філософії Ягелонського університету **Віктор Мозгін** під час

Учасники міжнародної конференції з аналітичної теорії чисел і просторових мозаїк в НПУ імені М. П. Драгоманова

наукового стажування в НПУ прочитав ряд лекцій для студентів факультету філософської освіти та науки, а **Френк Бехр**, професор університету Кобленц-Ландау, прочитав лекції для студентів факультету іноземної філології. У жовтні 2019 року відбулася презентація системи для визначення профілю розвитку потенціалу індивіда «Люстра» видатного американського педагога, фахівця в галузі обдарованості, професора Кеслтонського державного коледжу (США), редактора Міжнародного журналу обдарованих і талановитих при Світовій раді з питань обдарованих і талановитих дітей **Тревоора Теббса**.

На початку жовтня до студентів факультету природничо-географічної освіти та екології НПУ імені М. П. Драгоманова, на запрошення декана ф-ту проф. Г. В. Турчинової, прибули гості з Великої Британії – професійні лектори, члени міжнародної організації професійних педагогів PRIME – д-р **Дженні Брайден**, д-р **Майкл Харпер** та д-р **Тім Паттен**. Провідна тема їх лекцій: як допомогти студенту ефективно навчатися.

Так, знаковою стала щорічна Міжнародна конференція з аналітичної теорії чисел і просторових мозаїк, присвячена видатному українському математику **Георгію Вороному**. В роботі конференції беруть участь науковці з 14 країн світу, зокрема: Еквадору, Швеції, США, Франції.

Слід наголосити ефективність спільних освітніх і науково-дослідних проєктів з іноземними партнерами. На сьогодні в університеті започатковано 26 міжнародних проєктів. Реалізація спільних проєктів надає університету можливість спільно з фахівцями провідних вишів світу створювати нові спеціалізації і курси викладання, видавати підручники й отримувати методичну допомогу. Нещодавно наш університет було запрошено до участі в проєкті педагогічного факультету Університету імені Масарика (Брно, Чеська Республіка) «Зміни педагогічних факультетів та університетів у 21 столітті». Проєкт спрямований на посилення можливостей працівників середнього менеджменту та викладачів україн-

Зустріч членів робочої групи дослідницького проекту «Навчання через гру в школі» за сприяння Австралійської ради наукових досліджень у галузі освіти з ректором університету академіком В. П. Андрущенком

ських університетів, що готують майбутніх учителів. До участі в проекті як експертів запрошено 7 викладачів та аспірантів університету.

У 2018–2019 навчальному році університет розпочав реалізацію трирічного спільного проекту з Університетським коледжем південно-східної Норвегії «Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Україні, Норвегії та Палестині», загальною метою якого є підвищення якості педагогічної освіти в Україні, Норвегії та Палестині через розвиток демократичної культури у викладанні.

У межах цього спільного проекту студентка Крістіна Рожкова виборола можливість пройти навчання за програмою академічної мобільності в Норвегії. Наступний семестр вона проведе в місті Вестфолд у Норвегії, вивчаючи курс «Outdoor education and experiential learning in schools and kindergartens».

У 2020 році ми розпочинаємо реалізацію масштабного міжнародного дослідницького проекту «Навчання через гру в школі» за сприяння Австралійської ради наукових досліджень у галузі освіти. Навчання через гру є актуальним та корисним у контексті формального навчання в початковій

Під час засідання міжнародної асоціації ректорів педагогічних університетів Європи в НПУ імені М. П. Драгоманова

школі й широко застосовується в «інтегрованих» педагогіках, таких як активне навчання, спільне навчання, навчання через досвід, навчання на основі керованого відкриття. Успішна реалізація інтегрованої педагогіки, включаючи навчання через гру, залежить від ряду сприяючих факторів, пов'язаних з навчальним планом, навичками вчителя, знаннями, переконаннями та ставленням, шкільними ресурсами та лідерством.

Упевнений, що участь Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова в реалізації цих важливих міжнародних проєктів стане його внеском у проведення реформи Міністерством освіти і науки України «Нова українська школа».

Університет не тільки став учасником міжнародних об'єднань європейського освітнього простору, але й ініціював створення міжнародного об'єднання в галузі педагогічної освіти – Міжнародної Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи.

У травні 2013 р. в м. Франкфурт на Майні (Німеччина) в Гете університеті відбув-

ся Форум Міжнародної Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи, у роботі якого взяли участь ректори 25 університетів з 11 країн Європи. Учасники Форуму затвердили та урочисто підписали Текст Педагогічної Конституції Європи. Педагогічна Конституція Європи є документом, який визначає принципи та методологію філософії та політики процесу підготовки сучасного педагога для об'єднаної Європи XXI століття.

Стіни нашого університету завжди відкриті для студентів з інших країн. Підтвердженням зростаючого авторитету НПУ імені М. П. Драгоманова на міжнародній освітній ниві є тенденція щорічного збільшення кількості іноземних студентів. На сьогодні у нас навчається понад 600 іноземних студентів із 25 країн світу.

Міжнародна діяльність університету спрямована на забезпечення його інтеграції з міжнародною університетською спільнотою, отримання додаткових можливостей щодо прискореного розвитку в рамках Болонського процесу і європейської інтеграції.

Богдан АНДРУСИШИН

доктор історичних наук, професор,
декан факультету політології та права
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

Ключові слова: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, факультет політології і права, наукова школа, науково-дослідна діяльність, навчально-виховний процес.

У статті викладено багатогранну діяльність факультету політології та права Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Показані наукові школи, висвітлено науково-дослідну роботу викладачів кафедр факультету, співпрацю факультету з провідними фахівцями у сфері права, публічного управління та адміністрування. Висвітлено діяльність науково-методологічних та наукових щорічних заходів, подано огляд наукових видань та науково-дослідної роботи студентів. Особливу увагу приділено висвітленню роботи зі студентами, практичній складовій навчально-виховного процесу.

УДК 001.9:32:34:378.4(477-25)НПУ
DOI 10.31392/NPU-VOU.2020.1(76).03

ПРАВНИЧО-ПОЛІТОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ОСВІТИ І НАУКИ ДРАГОМАНІВЦІВ

© Андрусишин Б., 2020

Кадемічні традиції підготовки фахівців політико-правничого профілю ведуть свій відлік від часу створення університету Св. Володимира (1834), головним завданням якого визначалося цілеспрямоване подолання польських впливів, проведення на Правобережжі політики тотальної русифікації краю на хвилі придушення польського повстання початку 1830-х рр. На перших порах вона здійснювалася у межах Педагогічного інституту, який існував у структурі філософського факультету університету Св. Володимира. Метою Педагогічного інституту визначалася підготовка вчителів для гімназій і повітових училищ для Києва та Київської губернії.

Серед предметів, які вивчали вихованці Педагогічного інституту і були необхідні для майбутньої вчительської професії, – це логіка і психологія, дослідна психологія, моральне богослов'я, теорія красномовства, історія філософських систем, викладалися ще й методики окремих предметів, у тому числі методика законодавства [1, с. 156].

Як самостійний факультет у складі Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова цей підрозділ виокремився у 1992 р. У наші дні він функціонує як факультет політології та права.

На факультеті працювали такі визначні науковці, доктори юридичних наук, професори: В. І. Акуленко, Ю. В. Александров, Б. І. Андрусишин, В. Д. Бабкін, В. І. Галаган, Л. П. Воронова, В. Н. Денисов, О. В. Дзера, В. І. Желунтій, Р. А. Каложний, В. В. Копейчиков, О. М. Костенко, В. В. Костицький, Ю. І. Крегул, І. М. Кучеренко, С. Л. Лисенков, В. В. Луць, О. В. Майданик, О. О. Майданик, В. П. Мікулін, В. Л. Мунтян, Р. С. Огірко, Н. М. Оніщенко, І. В. Опришко, В. І. Осадчий, В. П. Пастухов, О. А. Підпригора, О. О. Підпригора, В. Ф. Погорілко, І. О. Салтовський, В. Ю. Стеценко, С. Г. Стеценко, А. П. Тимченко, Ю. Г. Тітов, В. Л. Федоренко, Н. М. Хуторян, О. О. Шевченко, С. І. Шимон; доктори політичних наук, професори: В. М. Бебик, І. П. Бідзюра, К. О. Вашенко, М. А. Дмитренко, А. І. Кудряченко, С. О. Телешун, М. І. Хілько, М. О. Шульга та ін.

Натепер факультет є потужною науково-освітньою структурою, роботу якої забезпечують 4 кафедри (теорії та історії держави і права, правознавства та галузевих юридичних дисциплін, політичних наук, публічного управління та міжнародних відносин). Крім того, в освітньому процесі беруть участь підрозділи: центр правової освіти і науки, криміналістична лабораторія, центр політичного аналізу і прогнозування, кабінет інноваційних технологій соціально-гуманітарної освіти, навчально-методична лабораторія «Зала судових засідань». У січні 2020 року з метою інтеграції науки і освіти, координації та здійснення міжгалузевих досліджень щодо захисту прав і безпеки людини в умовах розбудови інформаційного суспільства та євроінтеграції України в НПУ імені М. П. Драгоманова спільно з Науково-дослідним інститутом інформатики і права Національної академії правових наук України створено Навчально-науковий центр прав і безпеки людини в інформаційному суспільстві, що дасть можливість розробити і впровадити в навчальний процес нові спеціалізації для підготовки магістрів права з теоретико-правових основ інформаційного суспільства та суспільства знань, захисту прав і безпеки людини в інформаційному суспільстві.

Факультет очолює доктор історичних наук, професор, академік Української ака-

демії історичних наук, АНВШ України, Української академії політичних наук, заслужений діяч науки і техніки України Б. І. Андрусишин.

Навчальний процес на факультеті забезпечує 58 науково-педагогічних працівників, серед яких 15 професорів, докторів наук, 33 доценти, кандидати наук. До освітнього процесу залучаються співробітники НАН України, НАПрН України, відомі юристи, політичні та державні діячі-практики.

Студенти мають можливість слухати лекції провідних науковців Європи і світу, які читають їх в університеті за запрошенням, скажімо, визначного японського вченого-політолога Рея Сіраторі (Президент Інституту політичних досліджень у Японії), Рудольфа Шустера (другий Президент Словаччини), президентів України та інших країн – Л. М. Кравчука, Л. Д. Кучму, В. А. Ющенка, П. О. Порошенка, С. Шусткевича та ін.

На факультеті працюють програми академічної мобільності, у рамках яких студенти стажуються або навчаються у закордонних навчальних та наукових центрах, маючи одночасно можливість удосконалити та застосувати свої знання з англійської мови.

Підготовка фахівців здійснюється за **освітніми ступенями бакалавр, магістр, аспірант, докторант за спеціальностями: 081 Право** (забезпечення прав і свобод дитини; правове забезпечення основних прав громадян; адвокатура та адвокатська діяльність; інноваційні методики викладання права; актуальні проблеми захисту прав і безпеки людини в інформаційному суспільстві; правосуддя у справах неповнолітніх); **052 Політологія** (випускова кафедра політичних наук здійснює підготовку фахівців на всіх освітніх кваліфікаційних рівнях: політична експертиза та консультування; політичний менеджмент та маркетинг; теорія політики; управління соціально-політичними процесами; забезпечує виконання двох освітньо-наукових програм – готує докторів філософії в галузі політичних наук); **281 Публічне управління та адміністрування**. Факультет забезпечує високу якість навчання.

При підготовці фахівців спеціальності «Право» на факультеті, одними з перших в Україні, запроваджено вивчення курсів: «Канонічне право», «Звичаєве право», «Юридична психологія», «Юридична педагогіка», «Право інтелектуальної власності».

На кафедрі політичних наук розроблені та викладаються авторські курси та спецкурси: «Методологія та методи політичних досліджень», «Політична модернізація та транзитивні процеси», «Політичне прогнозування», «Теорія та історія парламентаризму».

За високі досягнення в галузі освіти, науки, міжнародних зв'язків та конструктивної співпраці зі студентами факультету політології та права неодноразово завойовував перші і призові місця серед факультетів університету, а у 2017 р. виборов Гран-прі як кращий факультет НПУ імені М. П. Драгоманова.

Викладачі факультету ведуть плідну наукову роботу, орієнтовану на оптимізацію професійної спрямованості викладання фахових дисциплін. На факультеті функціонують відомі **науково-педагогічні школи**, які очолюють доктор історичних наук, професор **Богдан Андрусишин**, доктори політичних наук, професори **Ольга Бабкіна**, **Іван Варзар**, доктор юридичних наук, професор **Валентина Стеценко**, ряд інших науковців і педагогів факультету.

Зокрема, науково-педагогічні працівники кафедр факультету досліджують актуальні питання становлення та розвитку правової освіти України, методики викладання правознавства в закладах освіти, особливості підготовки педагогів-юристів для викладання правознавства в закладах освіти. Активно поширюються сучасні педагогічні та інформаційні технології, методи та форми активного навчання при вивченні правознавства.

Науково-дослідницька робота викладачів кафедри політичних наук пов'язана з дослідженням проблеми політичної модернізації та трансформації в контексті світового досвіду та українських реалій, демократизації політичного життя постсоціалістичних країн, їхніх політичних інститутів, формування демократичної моделі політичної культури українського суспіль-

ства, демократичних цінностей сучасної української молоді.

Наукова школа професора Б. І. Андрусишина спрямована на всебічне висвітлення концептуальних засад канонічного і освітнього права, методики викладання правознавства. Низка праць науковця присвячена державно-правовому статусу освітніх закладів України, проблемам державно-правового регулювання освітніх процесів в Україні в контексті євроінтеграції, забезпеченню права людини на освіту в умовах розвитку європейського освітнього простору, правам дитини, проблемам спадкоємності української державності, конституційним витокам незалежності України. До найбільш відомих та визнаних українськими науковцями особистих, колективних та ініційованих праць Богдана Андрусишина останніх років належать дослідження: «Державно-політичні структури Київської Русі» (2011), «Методика викладання правознавства у вищому навчальному закладі» (2011), «Державно-церковні відносини: історія, сучасний стан та перспективи розвитку» (2011), «Актуальні проблеми юридичної освіти та науки в Україні» (2016), «Соціально-правовий захист дітей в Україні» (2017), «Правничо-політологічні виміри в освіті» (2017), «Правова освіта та наука в українському державотворенні (кінець XIX – XX ст.)» (2018) та ін.

Наукова школа під керівництвом професора О. В. Бабкіної формувалася в умовах становлення політичної науки України та політології як навчальної дисципліни закладів вищої освіти, модернізації функцій соціального знання і структурування політичної науки загалом. У своїх дослідженнях ця наукова школа аналізує новітні тенденції розвитку світової політичної науки, актуальні тренди політичної освіти сучасної студентської молоді, складні проблеми соціально-політичного розвитку сучасного світу, сутність і прояви людського виміру політики, проблеми політичної влади, формування політичної свідомості та культури, методології політологічних досліджень, актуальні проблеми демократії та демократизації. Особлива увага приділяється дослідженням складних і суперечливих процесів трансформації суспільства, реформу-

вання політичної освіти. Професор Бабкіна О. В. підготувала понад тридцять докторів і кандидатів політичних наук. Вона є співавтором однієї з перших навчальних програм нормативного курсу «Політологія» для студентів ЗВО України (1995), редактором часопису Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін» (упродовж 2008–2010 рр. світ побачили 25 випусків), автором підручників, довідково-енциклопедичних видань з політичних наук.

У наукових працях кандидата юридичних наук, доцента, професора кафедри теорії та історії держави і права (нині завідувача цієї кафедри) **Р. С. Огірка** вперше в юридичній науці України висунута й обґрунтована концепція конфедерації як теоретичної основи юридичної природи міждержавних об'єднань у Європі та світі (ООН); на основі Конституції 1996 р. обґрунтовано наявність окремого конституційного права людини на свободу світогляду і можливість його належної реалізації лише в рамках окремого інституту світоглядного права; на основі дослідження Конституції України 1710 р. показано, що український конституціоналізм цього періоду, крім загальноприйнятих сьогодні у Європі принципів свободи і рівності, містить принцип служіння; на основі цих та інших теоретичних підходів професор Р. С. Огірко вперше розробив і протягом низки років читав авторський спецкурс «Філософія історії держави і права зарубіжних країн».

Наукова школа доктора політичних наук, професора І. М. Варзара іменується «політичною етнологією». Вона базується на однойменній галузевій науці, яка конституювалася у період з 1975 до 1995 р. Політична етнологія як галузева наука, навчальна дисципліна та наукова школа спрямована на вирішення етнонаціональних конфліктів, формування етнонаціональної культури молоді та ін.

У наукових працях кандидата юридичних наук, професора кафедри теорії та історії держави і права **О. В. Токарчук** уперше здійснено узагальнення історико-правового доробку представників українського за-

рубіжжя у 20–30-ті рр. ХХ ст. Проаналізовано наукові підходи емігрантів-правників до політичних і юридичних аспектів відновлення та моделей розвитку української державності, її місця в системі міжнародних відносин; розкриваються теоретичні підходи вчених в еміграції до розуміння інституту судової влади як механізму захисту й реалізації прав громадян; з'ясовується вплив звичаєвого права на еволюцію українського судочинства, розвиток національної правової культури в умовах зміни політико-правового устрою держави.

У періоди 2009–2011 рр. (голова – доктор історичних наук, професор Б. І. Андрусишин) та 2014–2016 рр. (голова – доктор юридичних наук, професор В. Д. Бабкін) у НПУ імені М. П. Драгоманова працювала **спеціалізована вчена рада К 26.053.18** з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Загалом за час функціонування ради на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук захищено понад 55 кандидатських дисертацій. Наукові ступені здобули як викладачі НПУ імені М. П. Драгоманова, так й інших закладів вищої освіти, наукових інститутів (Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Київського університету права НАН України, Одеської юридичної академії, Харківського університету внутрішніх справ, Вінницького національного аграрного університету, Національного технічного університету України «КПІ» та ін.), державні службовці, судді, практичні працівники [2, с. 31]. На факультеті здійснюється підготовка докторів філософії у галузі 08 «Право» зі спеціальності 082 «Право».

З 2003 р. в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова працює спеціалізована вчена рада із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. У 2008 р. її роботу розширено – відкрито **спеціалізовану вчену раду Д 26.053.12** з правом прийняття до розгляду та проведення захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня

доктора політичних наук за спеціальностями: 23.00.01 – теорія та історія політичної науки, 23.00.02 – політичні інститути та процеси, 23.00.03 – політична культура та ідеологія. З 2008 року раду очолює доктор політичних наук, професор О. В. Бабкіна. Наукові ступені здобули як викладачі НПУ імені М. П. Драгоманова, так і регіональних вищих навчальних закладів України (Вінниця, Харкова, Луцька, Миколаєва, Кропивницького, Запоріжжя, Сум, Херсона, Чернівців та ін.), співробітники науково-дослідних інститутів. У 2017 році Спеціалізована вчена рада пройшла перереєстрацію (голова – доктор політичних наук, професор О. В. Бабкіна). Відкрито підготовку докторів філософії у галузі 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 052 «Політологія».

Для забезпечення високого професійного рівня і з метою урізноманітнення навчально-виховного процесу сьогодні кафедри факультету залучають до співпраці науковців НАН України, практичних працівників міністерств і відомств, викладачів з інших закладів вищої освіти України. Так, зокрема, до викладання правознавчих та політологічних дисциплін залучаються вчені Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Інституту законодавства Верховної Ради України, Науково-дослідного інституту інформатики і права НАПрН України, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, Національної академії державного управління при Президенті України, Інституту стратегічних досліджень при Президенті України та ін.

Факультет співпрацює з багатьма знаними вченими-правниками та політологами – фахівцями у сфері публічного управління та адміністрування: доктором юридичних наук, професором, академіком НАН України, академіком НАПрН України Ю. С. Шемшученком; доктором юридичних наук, професором, академіком НАН України, академіком НАПрН України О. Л. Копиленком; докторами юридичних наук, професорами, академіками НАПрН України В. В. Костицьким, Н. М. Оніщенко; членами-кореспондентами НАПрН

України В. Г. Пилипчуком, С. Г. Стеценком, Р. О. Стефанчуком та ін.; докторами юридичних наук, професорами В. І. Акулєнком, В. Н. Денисовим, С. В. Бобровник, Н. М. Пархоменко, С. І. Шимон та ін.; членом-кореспондентом НАН України, доктором політичних наук, професором О. О. Рафальським; доктором політичних наук, професором, членом-кореспондентом НАПрН України К. О. Ващенком; докторами політичних наук, професорами В. П. Горбатенком, В. М. Бебиком, С. Ю. Римаренком, Г. І. Зеленько, Ю. Ж. Шайгородським та ін. [3, с. 31, 43, 58].

Основними формами співпраці є: проведення наукових конференцій, семінарів, круглих столів; створення й організація роботи спільних наукових періодичних видань; підготовка та організаційне забезпечення навчальних та виробничих практик студентів, стажування викладачів; розробка спільних освітніх програм підготовки фахівців, інша співпраця у процесі атестації наукових та науково-педагогічних кадрів; участь у навчальному процесі через читання курсів лекцій, керівництво бакалаврськими та магістерськими роботами, участь у роботі ЕК; бібліотечний обмін виданнями кожної зі сторін; сприяння налагодженню контактів сторін із зарубіжними науковими та освітніми закладами.

Спільно з Інститутом держави і права імені В. М. Корецького НАН України з 2004 р. започатковано цикл щорічних міжнародних наукових конференцій «Юридичні читання». Це унікальні науково-методологічні, організаційні і виховні заходи у європейському суспільно-правовому просторі, в яких беруть участь провідні юристи – вчені і практики, політики і політологи, кращі представники професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти України та близького і далекого зарубіжжя, а також кращі студенти факультету політології та права.

17–18 квітня 2019 р. відбулась Міжнародна наукова конференція «Чотирнадцяті юридичні читання. Проблеми імплементації національного законодавства до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом», присвячена 185-річчю НПУ імені М. П. Драгоманова та 70-річчю

Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, що стала знаковою подією вітчизняної юридичної науки і викликала суспільний резонанс. Уже традиційно співорганізаторами заходу стали також Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України; громадська організація «Феміда» та Центр правової освіти і науки.

У рамках угоди про співпрацю між факультетом політології та права НПУ імені М. П. Драгоманова та Інститутом законодавства Верховної Ради України магістри спеціальності 081 «Право» слухають курс «Законотворча діяльність» в Українській школі законотворчості Інституту законодавства Верховної Ради України, за результатами якого отримують сертифікати встановленого зразка.

Факультет політології та права постійно зміцнює **наукові міжнародні зв'язки** з ученими та викладачами закладів освіти Білорусі, Грузії, Італії, Німеччини, Литви, Палестини, Польщі, Чехії, Румунії, Туреччини, Словацької Республіки, Фінляндії та ін. За останній рік факультет політології та права зміцнив наукові міжнародні зв'язки з ученими та викладачами закладів освіти Польщі (Інститут політології Опольського університету, Краківський університет), Німеччини (Університет прикладних наук, технологій, бізнесу та дизайну м. Вісмар), Словацької Республіки (Університет Донабіус), Фінляндії (Західно-Фінляндський коледж м. Гуйтіннен) та ін. Декан факультету проф. Б. І. Андрусишин у жовтні 2018 року разом із делегацією НПУ імені М. П. Драгоманова на чолі з ректором В. П. Андрущенко відвідав Університет Палацького в місті Оломоуц (Чехія).

За редакцією професора кафедри, доктора політичних наук В. П. Горбатенка видається спільне українсько-польське наукове видання «Studio politologia Ucraino-Polona».

На базі факультету започатковано **політико-правовий лекторій «Україна на зламі століть в умовах війни та миру»** – проведення інтерактивних зустрічей для студентів та співробітників Університету з провідними науковцями, відомими адвокатами, політологами, народними депутатами

для обговорення актуальних політико-правових проблем сьогодення.

На факультеті виходять **наукові видання**: Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22. «Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін» та Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18. «Право».

Науково-дослідна робота факультету відображена у **колективних та індивідуальних працях** викладачів. Зокрема, вийшли друком колективні монографії «Актуальні проблеми юридичної освіти та науки України» за редакцією академіка НАН України Ю. С. Шемшученка, «Освітня політика: філософія, теорія, практика» за редакцією члена-кореспондента НАН України, дійсного члена НАПН України В. П. Андрущенко; «Соціально-правовий захист дітей в Україні» та «Правова освіта та наука в українському державотворенні (кінець XIX – XX ст.)» за редакцією професора Б. І. Андрусишина; індивідуальні монографії професорів Шимон С. І., Губаня Р. В., Дубчак Л. С., доцентів Кархут О. Я., Сабадош Т. І., Токарчук О. В., Шитого С. І. та ін.

Опубліковано підручник «Основи правознавства», рекомендований МОН України для 9 кл. загальноосвітніх навчальних закладів (авт.: Андрусишин Б. І., Губаня Р. В., Берендєєв С. О.).

Викладачі факультету є авторами статей у шеститомній «Юридичній енциклопедії» НАН України (професори Андрусишин Б. І., Горбатенко В. П., Пархоменко Н. М., Пилипчук В. Г., Шимон С. І., Бучма О. В.) та «Великій українській юридичній енциклопедії» НАПРН України (професор Андрусишин Б. І., професор Пилипчук В. Г.), «Енциклопедії історії України» (професор Андрусишин Б. І.), «Енциклопедії сучасної юриспруденції» (професор Андрусишин Б. І.).

Однією з перших ґрунтовних робіт, які поєднали історико-політичні та теоретико-політичні дослідження, став підручник «Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки» за авторством В. Й. Скиби, В. П. Горбатенко, В. В. Туренко (1996, 1998).

Авторський колектив за участі науковців факультету підготував і видав один з **перших в Україні підручник «Політологія»** (за редакцією О. В. Бабкіної та В. П. Горбатенко). Цей підручник і його наступні редакції (1998, 2000, 2002, 2006, 2008) став фундаментальним вітчизняним виданням, яке має на меті дати студенту науково-достовірну інформацію у сфері політичного життя, його закономірностей, розкрити суть і форми людського виміру політики, зміст і напрями розвитку політичних інститутів і процесів, особливо в сучасній Україні.

Чимало професорів кафедри політичних наук долучилися до створення сучасної «Політичної енциклопедії» (2011), де опубліковано статті з різних галузей політичного знання за авторством Б. І. Андрусишина, О. В. Бабкіної, В. М. Бебика, В. П. Горбатенка, Г. І. Зеленько.

Факультет активно співпрацює з профільними громадськими об'єднаннями – Клубом майбутніх адвокатів, Спілкою юристів України, Асоціацією адвокатів України тощо. У 2014 р. факультет був визнаний **найбільш надійним партнером Асоціації адвокатів України**, за що був нагороджений кубком переможця. З метою створення належних умов для набуття студентами необхідного обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні, надання безоплатної правової допомоги особам, а також отримання студентами старших курсів юридичних спеціальностей практичних навичок юриста створено **юридичну клініку «Центр правової допомоги» НПУ імені М. П. Драгоманова** (наказ ректора НПУ імені М. П. Драгоманова від 21 вересня 2006 року).

Юридична клініка діє на підставі Закону України «Про вищу освіту», Указу Президента України від 18 жовтня 2001 року № 992 «Про національну програму правової освіти населення», наказу Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2006 року № 592 «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 08 серпня 2006 року за № 9586/12830, та «Положення про Центр правничої допомоги», затвердженого ректором НПУ іме-

ні М. П. Драгоманова В. П. Андрущенком. Вона є структурним підрозділом університету і створена з метою підвищення рівня практичних знань, умінь і навичок студентів, що навчаються за спеціальністю «Право», розширення співробітництва НПУ імені М. П. Драгоманова із судовими та правоохоронними органами, впровадження в навчальний процес належної практичної підготовки студентів-правників, розвитку юридичної клінічної освіти, передусім, для працівників, докторантів, аспірантів та студентів НПУ імені М. П. Драгоманова. Керівником юридичної клініки є кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін, адвокат Л. С. Дубчак. До роботи в юридичній клініці також залучена кандидатка юридичних наук, професор кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін, адвокат Л. Ф. Купіна.

За ініціативи юридичної клініки «Центр правничої допомоги» НПУ імені М. П. Драгоманова у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова здійснює діяльність **Школа кар'єрного росту майбутніх адвокатів**, організатором якої є Клуб майбутніх адвокатів Асоціації адвокатів України.

На факультеті створена навчально-методична лабораторія **«Зал судових засідань»** для проведення навчальних занять у вигляді імітаційних (ділових) ігор у формі судового процесу. Зокрема, у 2019 році проводилися заняття у формі судового засідання в кримінальній справі, судового засідання в цивільній справі (позовне провадження), матеріали яких знайшли відображення на сайті факультету.

Практична складова навчально-виховного процесу є визначальною частиною освітньо-професійної програми підготовки висококваліфікованих фахівців. Ступінь готовності студентів до майбутньої професійної діяльності визначається рівнем сформованості професійних здібностей студентів на основі закріплення та розширення теоретичних і методичних знань зі спеціальності та набуття умінь і навичок свідомо застосовувати їх у самостійній викладацькій та практичній діяльності.

Максимально наближають студента до

його майбутньої професійної діяльності **виробничі практики**. Зміст і характер діяльності студентів під час цих практик відрізняється більшою різноманітністю і самостійністю. Під керівництвом досвідчених викладачів кафедр факультету студенти мають змогу пройти первинну апробацію своїх здібностей та майстерності.

Базами фахових практик для студентів спеціальності «Право» тривалий час були і є Приймальня Президента України, Офіс Президента України, Головне територіальне управління юстиції у м. Києві, Територіальне управління державної судової адміністрації, Департамент з управління персоналом Адміністрації Президента України, юридичний відділ НПУ імені М. П. Драгоманова та ін. З метою сприяння набуття студентами фахових навичок під час навчальної фахової практики, факультет уклав **договір на проведення практики** студентів факультету політології та права Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова з Юридичною компанією «INPRAXI LAW FIRM», Асоціацією адвокатів України, Координаційною радою молодих юристів та ін.

Кількість та наповнення практичної підготовки сучасними, в тому числі й інформаційно-аналітичними компетентностями дають можливість закріпити нерозривний зв'язок із вимогами, які ставлять до випускника-політолога на робочому місці.

Студенти **спеціальності «Політологія» проходять фахову практику у** Верховній Раді України, Міністерстві освіти і науки України, Міністерстві тимчасово окупованих територій, Київській міській раді, органах місцевого самоврядування різних регіонів України, аналітичному центрі «Політика», телевізійному каналі «Рада», молодіжній організації ВО «Батьківщина», Інституті публічної політики та консалтингу «ІНПОЛІТ», ГО «Центр дослідження безпекового середовища «Прометей», Українському інституті національної пам'яті, ГО «Аналітична група Левіафан», ВГО «Український клуб», ПП «Актив Груп», ТОВ «Інформаційне агентство «Слово і Діло», ВО «Громадська Ліга Україна-НАТО», ТОВ «Слово громади», рекламній мережі «Royaladvertising». За-

гальна структурна класифікація наведених вище баз практики є такою: органи державної влади, органи місцевого самоврядування, аналітичні центри, PR фонди, електронні та друковані засоби масової інформації та рекламні (менеджерські, маркетингові) центри та фонди.

Одним із важливих напрямів професійної підготовки магістрів за спеціальністю **«Публічне управління та адміністрування»** є проведення виробничої управлінської та переддипломної практик, що проводяться з відривом від навчання, протягом шести тижнів кожна. **Базами практики є:** Міністерство освіти і науки України, Київська міська рада, Національна академія державного управління при Президенті України, Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, кафедра політології і публічного управління та адміністрування та кафедра соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики та ін.

Керівники практики від баз практик відзначили високий теоретичний рівень та інтегрований характер знань, умінь і навичок студентів-практикантів, а також високий рівень відповідальності до дорученої роботи, сумлінність, допитливість і велику зацікавленість до майбутньої професії.

Професорсько-викладацький колектив факультету політології та права наполегливо працює над забезпеченням високого рівня професійної підготовки фахівців правничого профілю, публічного управління та політологів у сфері освіти, який би не тільки відповідав жорстким вимогам сучасного ринку праці, але й став би своєрідним «брендом» на фоні інших профільних закладів вищої освіти. Уже зараз конкурентоспроможність наших випускників не викликає ніяких сумнівів.

Згідно з узагальненими даними щодо закладів вищої освіти, що ввійшли до топ-10 за кількістю випускників, які подолали поріг «склав/не склав» з тестового блоку «ТЗПНК» (тест загальних навчальних правничих компетентностей) із 100% результатом НПУ імені М. П. Драгоманова посів перше місце; а 93,1 % випускників подолали поріг «склав/не склав» з усіх тестових блоків вступних випробувань, і за цим

показником університет посів друге місце в топ-10 закладів за середнім конкурсним балом для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право».

На факультеті створена та функціонує **система студентського самоврядування**, яка охоплює навчально-виховний, науковий, культурно-масовий, інформаційний, спортивний сектори та сектор захисту прав студентів. Студентський парламент факультету очолює студентка 3 курсу спеціальності 081 «Право» Марина Юхимович. Плідна співпраця студентського самоврядування та професорсько-викладацького складу факультету є гарантом активного розвитку та вдосконалення освітньої системи університету загалом.

Студенти факультету постійно є учасниками різних волонтерських рухів, зокрема, зі збору коштів для закупівлі медичного обладнання, ліків, продовольства для воїнів. Вони також брали участь у благодійних ярмарках, аукціонах з метою збору коштів для закупівлі шкільного обладнання дітям-переселенцям. Для студентів, які приїжджають на навчання з інших міст і сіл, надаються одні з найкращих у м. Києві гуртожитки, якими опікується студентська профспілкова організація. Мешканці гуртожитку користуються актовою залом, кімнатою самопідготовки, бібліотекою, спортивним майданчиком.

Команда факультету політології та права «6 людей» у складі: Стана Мирона – капітан, Метлашевського Олександра, Фалюша Ярослава, Хілкової Вікторії, Чорномаз Анастасії вибороли **перше місце** у спортивно-інтелектуальних змаганнях «**Profsport 2018**», що проходили базі НПУ імені М. П. Драгоманова «Берізка». Учасниками змагань були 13 команд з різних факультетів нашого університету.

Наукове життя факультету наповнене участю студентів у різноманітних конкурсах, олімпіадах, міжнародних та всеукраїнських конференціях, круглих столах, семінарах, виставках тощо.

Уже третій рік поспіль команда факультету політології та права «Драгоманов і партнери» представляє Національний педагогічний університет імені М. П. Драго-

манова на Міжнародному курсантсько-студентському форумі «**STUDIO ВЕСНА**», що відбувається під патронатом Міністерства юстиції України в Інституті кримінально-виконавчої служби. У рамках форуму проходили змагання між командами університетів правничого профілю з різних міст України. У рівній та справедливій боротьбі наша команда виборювала призіві місця, проявивши високу ерудованість і практичні вміння (2017 – I місце, 2018 – III місце, 2019 р. – I місце).

Студенти факультету є активними учасниками спортивних та мистецьких програм, шанують здоровий спосіб життя, є неодноразовими переможцями спортивних змагань з міні-футболу, спортивного орієнтування, шахів, настільного тенісу, боротьби на поясах тощо.

Щорічно у спортивному комплексі НПУ імені М. П. Драгоманова відбувається **турнір з міні-футболу «Кубок декана»** серед команд факультету політології та права. Захід організовано деканатом та студентським парламентом факультету політології та права за підтримки факультету фізичного виховання, спорту і здоров'я, а також Центру студентського спорту НПУ імені М. П. Драгоманова. Особливістю змагань є участь команди професорсько-викладацького складу НПУ імені М. П. Драгоманова «Професори», яку очолює декан факультету Б. І. Андрусинин.

Студентським парламентом факультету спільно з деканатом організуються зустрічі з відомими та успішними випускниками факультету політології та права – адвокатами, політологами, державними діячами тощо. Через такі зустрічі та фахову практику, а також бесіди з викладачами кафедр факультету сформувалося позитивне ставлення студентів до майбутньої професії. Переважна кількість випускників, які навчались на умовах державного замовлення, працевлаштовані. Випускники різних років працюють у системі як державних, так і комерційних освітніх закладів, що безперечно є підтвердженням рівня підготовки фахівців факультету.

Випускники факультету політології та права обіймають престижні посади в органах державної влади та місцевого само-

врядування, судах, є відомими адвокатами, нотаріусами, керівниками юридичних служб у комерційних структурах, юристами в юридичних компаніях, аналітиками в експертних організаціях, медіа, бізнесі; політологами, консультантами в партіях та інших суспільних об'єднаннях, політичними оглядачами, аналітиками, експертами із суспільно-політичних питань, головами виборчих штабів тощо, зокрема: Ващенко О. О. – Офіс Президента України, Комітет із звернення громадян, начальник відділу; Матяш Н. І. – Офіс Президента України, Комітет із звернення громадян, головний спеціаліст; Овод Р. В. – завідувач юридичної консультації Муніципальної колегії адвокатів, адвокат; Дубчак Л. С. – Адвокатське бюро «Лесі Дубчак», адвокат року (2015); Лозовий А.С. – народний депутат України VIII скликання, заступник лідера Радикальної партії Олега Ляшка та його помічник-консультант; Семеник А. О. – народний депутат VII скликання; Турець В. В. – депутат Київради; Ригун Н. В. – Міністерство юстиції України, спеціаліст відділу зовнішньоекономічного законодавства Управління фінансового законодавства Департаменту цивільного, фінансового законодавства та законодавства з питань земельних відносин; Лаврінок М. В. – перший заступник директора Координаційного центру з надання правової допомоги; Волинець В. В. – доктор юридичних наук, доцент кафедри трудового права КНУ імені Тараса Шевченка, ад-

вокат, керуючий партнер ЮК «INPRACTI LAW FIRM»; Кукуруз О.В. – кандидат політичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права імені В.М. Корецького; Кумков Д.Л. – Кабінет Міністрів України; Совенко Б.В. – кандидат юридичних наук, докторант Інституту держави і права імені В.М. Корецького; Нерсесян А. С. – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права імені В.М. Корецького та ін.

Наші вихованці складають значну частину професорсько-викладацького складу факультету. Серед них доктори наук, професори Дубчак Л.С., Козьма В.В., Токарчук О.В.; кандидати наук, доценти Вінокур О.Я., Волянюк О.Я., Гаврилук Д.Ю., Карнаух А.А., Кончаковська В.В., Макарова О.В., Пивовар І., Сабадош Т.І., Шитий С.І. Наші випускники також поповнюють професорсько-викладацький склад провідних ЗВО країни, серед яких Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київський національний університет імені Вадима Гетьмана, Київський національний лінгвістичний університет та ін.

Факультет політології та права НПУ імені М. П. Драгоманова завжди чекає на тих, хто хоче в майбутньому долучитися до формування правової і політичної свідомості та культури населення, молоді та громади загалом, стати активним учасником побудови правової, демократичної, соціальної держави та громадянського суспільства в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Половко І. В.** Правове регулювання вищої педагогічної освіти в Київській та Чернігівській губерніях (перша половина XIX ст.) // Економіка і право. 2009. Вип. 7. С. 152–159.
2. Правничо-політологічні виміри освіти / авт. кол.: Б. І. Андрусишин (кер. авт. кол.) [та ін.]; за заг. ред. Б. І. Андрусишина. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. 270 с.
3. **Андрусишин Б. І.** На шляху до свободи. Нариси з історії української державності та права. Вибрані праці. До 60-річчя від дня народження. Київ: «Вид-во Людмила», 2020. 700 с.

REFERENCES

1. **Polovko I. V.** (2009) Pravove rehulyuvannya vyshchoyi pedahohichnoyi osvity v Kyivskiy ta Chernihivskiy huberniyakh (persha polovyna XIX st.) [Legal regulation of higher pedagogical education in the Kyiv and Chernihiv provinces (first half of the nineteenth century)]. *Ekonomika i pravo. Economics and Law*, issue 7, pp. 152-159 (in Ukrainian).
2. **Andrusyshyn B. I. et al.** (2017) *Pravnycho-politolohichni vymiry osvity* [Legal and political dimensions of education] B.I. Andrusyshyn (Ed.). Kyiv: Publishing House of NPU M.P. Dragomanova, 270 p.
3. **Andrusyshyn B. I.** (2020) *Na shlyakhu do svobody. Narysy z istoriyi ukraiyinskoyi derzhavnosti ta prava. Vybrani pratsi. Do 60-ricchya vid dnya narodzhennya*. Kyiv: Publishing House "Ludmyla", 700 p.

Наталія МОЗГОВА

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова
(м. Київ)

Ключові слова: логіка, психологія, філософська пропедевтика, метафізика, історія філософії, критичність мислення.

Стаття присвячена аналізу подій, які розгорнулись у просторі філософського життя Києва кінця ХІХ – початку ХХ ст., зокрема присвячена теоретичній реконструкції дискусії у науковій періодиці та на шпальтах київських газет стосовно місяця філософії в системі освіти. Приводом послугувало нововведення тодішнього Міністерства освіти щодо впровадження викладання філософської пропедевтики в середніх навчальних закладах (гімназіях). Основними учасниками дискусії були: Г. Челпанов, О. Гіляров, П. Ліницький, П. Кудрявцев. Головним предметом дискусії постали два питання – це змістовна наповненість філософської пропедевтики і конкретна визначеність щодо носія (транслятора) цієї дисципліни. Автор статті послідовно реконструює аргументацію кожного з учасників дискусії, посилаючись на статті й виступи останніх.

УДК 37:101"18/19"(048.83)

DOI 10.31392/NPU-VOU.2020.1(76).04

**ФІЛОСОФІЯ
В СИСТЕМІ ОСВІТИ:
ТЕОРЕТИЧНА
РЕКОНСТРУКЦІЯ
ДИСКУСІЇ
КИЇВСЬКИХ
ФІЛОСОФІВ
КІНЦЯ ХІХ –
ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

© Мозгова Н., 2020

Постановка проблеми. Необхідність вивчення філософсько-педагогічної спадщини українських мисленників минулого не викликає сьогодні жодних сумнівів, не викликає сумніву й звернення до тих проблем у царині освіти, які хвилювали філософську громадськість на зламі віків, бо це є однією із заporук позитивного вирішення багатьох проблем сучасної освіти.

Звертаючись до минулого, сьогодні вражає злободенність тих проблем, які викликали у ті часи гострі дискусії серед представників професійної філософії Києва. Зокрема, Київ в історико-філософській ретроспективі кінця ХІХ – початку ХХ ст. був не лише осередком бурхливого інтелектуального пошуку в розгалужених напрямках розвитку науки, але й осередком яскравих талантів, їх стосунків, колізій їх творчої та особистої долі, їх філософської діяльності у співвідношенні із загальнокультурними обставинами тієї доби, конкретними перипетіями у взаєминах різних

філософських товариств та їх актуальних домагань тощо.

Викладення основного матеріалу. Мова піде про певні нововведення в системі освіти, які відбулися у Києві в кінці XIX – початку XX ст. і були пов'язані з ім'ям Георгія Івановича Челпанова і стосувались безпосередньо викладання філософії в системі середньої освіти. Приводом до цього послугувала пропозиція, запроваджена новим міністром народної освіти тих часів генералом П. Ванновським. Генерал запропонував середнім навчальним закладам, зокрема гімназіям, суттєво підвищити освітній рівень введенням нових дисциплін, у тому числі й філософії, за умови, що ці дисципліни викладатимуть переважно професори вищих навчальних закладів. Ця пропозиція широко обговорювалась не лише в науковій періодиці тих часів, але й серед широкого загалу киян на шпальтах місцевих газет. Крім того, в дискусії, яка розгорнулася навколо цього питання, взяли участь такі відомі професори того часу, як О. Гіляров (1855–1938), П. Кудрявцев (1868–1940), П. Ліницький (1834–1906), Г. Челпанов (1862–1936).

Переходячи до попереднього викладу суті проблеми, над якою полемізували київські професори, розглянемо зміст позицій її головних учасників, абстрагуючись від хронології розгортання їх аргументів, беручи до уваги лише суттєві щодо нашої проблеми твердження. Вони зачіпали, поперше, суто теоретичні питання щодо доцільності чи недоцільності введення філософії залежно від того, як кожен з учасників розумів суть філософії, її місце, роль і призначення в освіті та житті окремої людини і суспільства; і, по-друге, суто практичні: як і за допомогою яких кадрів можливо здійснити це нововведення.

Перейдемо безпосередньо до позицій учасників цієї давньої дискусії. Зокрема, спочатку до поглядів Г. Челпанова – професора, завідувача кафедри логіки та психології Київського університету Св. Володимира, а з 1906 р. професора Московського університету, засновника і директора (з

1912 р.) першого в Росії інституту психології, університетського вчителя В. Зеньковського та Г. Шпета.

Г. Челпанов був першим, хто підтримав пропозицію Міністерства народної освіти. Більш того, саме він з 1900 р. почав викладати філософські курси у Першій київській гімназії. Серед його слухачів були такі майбутні всесвітньо відомі письменники, як М. Булгаков і К. Паустовський.

Це був своєрідний експеримент, який тривав протягом 6 років аж до запрошення Г. Челпанова до Московського університету. Професор вважав, що зміст філософської освіти гімназистів повинен вичерпуватись лише змістом формальної логіки та узагальненнями емпіричної психології. На думку Г. Челпанова, це ті знання, які є сталими та завершеними, і саме вони мають підготувати гімназистів до сприйняття університетського курсу з філософії.

Найбільшою істинністю, на думку Г. Челпанова, відрізняються формальна логіка та математика, бо саме ці дисципліни виводять свої положення апріорним, а отже, дедуктивним шляхом і надають нам достовірні знання. У передмові до свого підручника з логіки для гімназій Г. Челпанов підкреслював, що «вивчення силогістики є надзвичайно важливим для розумового розвитку учня» [5, с.1], і загальноосвітнє значення логіки вбачав у тому, що «учень, ознайомлюючись з різноманітними формами дедуктивного умовиводу, навчається більш легко обходитись із власною думкою» [5, с. 1]. А тому «логіка не має за мету відкриття істин, а її безпосередньою метою є доведення вже відкритих істин, у зв'язку з цим користь логіки скоріше негативна, ніж позитивна, бо її завданням є запобігання можливих помилок» [5, с. 5].

Але головне, на думку Г. Челпанова, було те, що ці знання є апріорними. Як відомо, вчений притримувався теоретично-пізнавальної позиції неокантіанства, хоча сам вважав себе ідеал-реалістом. Велике значення він приділяв гносеології, вбачаючи її головне завдання у визначенні можливостей та меж процесу пізнання. Як пред-

ставник «емпіричного» напрямку в психології, Г. Челпанов основи цієї психології будував не на досвідних дослідженнях, а на інтерпретації досвіду в дусі ідей Декарта та Канта про паралелізм душі і тіла.

На думку вченого, необхідним підґрунтям будь-якого пізнання є наявність у свідомості апріорних ідей та елементів, які об'єднують в єдине ціле досвіду сприйняття та чуттєві уявлення. Найголовніше у досвіді – це робота думки, яка з допомогою самоспостереження та рефлексії виявляє наявність у свідомості людини апріорні ідеї, які виступають основою пізнавальних здібностей.

На думку Г. Челпанова, протяжність, прозорість, однорідність, нескінченність і т.п. не можуть сприйматись як видимі образи зовнішнього світу, а тому є апріорними і складають основу досвіду, а також є необхідною передумовою процесу пізнання. В основу цього розуміння покладено наступну тезу про те, що в процесі пізнання ми ніде не стикаємось з предметом безпосередньо, а лише з думками та поняттями про цей предмет. Поняття, на думку Г. Челпанова, це ідеальний тип предмета, що показує предмет не таким, яким він зазвичай буває, а таким, яким він має бути, щоб ми могли його мислити. Цей мислимий предмет має ознаки, яких годі шукати в зовнішньому досвіді, бо ми їх отримуємо з іншого джерела – зі споглядання діяльності свідомості.

Стосовно ж емпіричної психології, то вчений, як практикуючий психолог-експериментатор, вважав, що ця наука повинна заглиблюватись у природу душі і свідомості, але при цьому його більш цікавили атрибути душі, ніж її життя, хоча загальноосвітнє значення психології він убачав у тому, «щоб навчити учня орієнтуватись у розумінні власного душевного життя, щоб привчити його до «самовладання» і взагалі до спостереження психічних явищ, а також навчити пояснювати або описувати різні душевні процеси, використовуючи наукову термінологію» [6, с. 2].

Стосовно другого аспекту дискусії, а саме, хто має читати філософські курси,

то Г. Челпанов категорично виступив проти того, щоб їх читали професори духовних академій. Він вважав, що духовно-академічна філософія є далекою від досягнень емпіричних наук, особливо психології, що вона є виключно служницею богослов'я. До того ж, він підкреслював, що духовні академії не поділяють з університетами права присуджувати наукові ступені магістра та доктора філософії. В духовних академіях професорами філософії на той час справді могли бути лише доктори богослов'я.

Діаметрально протилежної позиції притримувався П. Кудрявцев – представник духовної освіти, на той час доцент, а згодом і ординарний професор Київської духовної академії по кафедрі історії філософії, учень П. Ліницького по академії. Він був переконаний, що філософські дисципліни в обсязі 5 уроків на тиждень необхідно викладати у старших класах гімназій. Своє твердження він мотивував тим, що логіка, психологія, історія філософії та початкові основи філософії в теологічному спрямуванні (основи метафізики), за Статутом 1814 р., викладались в аналогічних навчальних закладах – у семінаріях, і це цілком виправдало себе з часом. Вивчення цих дисциплін, на думку П. Кудрявцева, сприяло підготовці випускників семінарії до слухання розширених курсів з філософії в духовних академіях, що могло забезпечити наступність середньої та вищої духовної освіти. «Указаній цілі (викладання філософської пропедевтики. – Н. М.) повинні слугувати, – вважав Кудрявцев, – логіці та систематичному огляду головних напрямів у рішенні основних філософських проблем ... А оскільки розуміння філософських понять і логічних прийомів абсолютно неможливе без попереднього ознайомлення з життям свідомості, то до вказаних дисциплін необхідно ще приєднати й психологію» [2, с. 137]. Зазначимо також, що П. Кудрявцев добре розумів, що зміст філософського компонента середньої освіти не повинен виходити за розумні межі і претендувати на формування у слухачів цілісного світогляду. Користь від прослуханих гімназистами філософ-

сько-пропедевтичних курсів П. Кудрявцев убачав у тому, що в студентські роки їм «не доведеться витратити час на ознайомлення з елементами логіки та психології і на освоєння філософської термінології – все це буде зроблено вже у середній школі» [2, с. 137]. На думку П. Кудрявцева, у курсі філософської пропедевтики є дещо стале та завершене, і це насамперед зміст формальної логіки, а також узагальнення емпіричної психології та формальний зміст основних філософських понять.

Як бачимо, позиції Г. Челпанова та П. Кудрявцева частково збігаються у вирішенні питань щодо змісту курсу філософії у гімназіях, але діаметрально протилежні щодо бачення кадрового забезпечення цих дисциплін. Зміст цього принципового розходження вбачається нами в різних розуміннях двома професорами можливостей суб'єктів викладання філософії, сформованих духовними і світськими навчальними закладами. У центрі цього розходження дуже помітний відгомін різних розв'язків віковичної проблеми співвідношення віри і знання.

Виятково однозначна точка зору, представлена П. Кудрявцевим, повністю заперечувалась професором університету Св. Володимира О. Гіляровим. Суть позиції останнього полягала в рішучому запереченні необхідності викладання будь-яких філософських дисциплін в гімназіях, що й обумовило загалом її контрарність щодо поглядів П. Кудрявцева. Свою позицію він аргументував специфікою предмета філософії, в якому, на його думку, немає нічого сталого, окрім того, немає навіть кадрів для викладання цієї дисципліни.

Свої аргументи він виклав у полемічній статті «Філософська пропедевтика в гімназіях». По-перше, на його думку, філософія не містить у собі жодних сталих та завершених знань. «Вона є повністю результатом особистісного світорозуміння, яке ґрунтується на вільній критиці всієї дійсності і на такій же вільній творчості, а тому не ставить собі іншої мети, окрім пошуку істини» [1, с. 3]. При цьому він під-

креслював, що «...з усіх загальноосвітніх курсів він (курс з філософської пропедевтики. – Н. М.) був би найбільш загальноосвітнім і при належному ставленні до нього розширив би розумовий кругозір учня та підняв би його розумовий рівень. Але у нас... у сучасних умовах таким чином ставити це питання неможливо, а тому, аби ми й запровадили у своїх гімназіях викладання філософії, то воно врешті звелось б до млявого лицемірства. Можливо тоді прийшлося б замість філософії учням викладати всілякі розумові нісенітниці бездарних вчителів» [1, с. 3].

Позиція ще одного учасника дискусії виростає на ґрунті вищезазначеної проблематики і суперечить як П. Кудрявцеву та О. Гілярову, так і Г. Челпанову. Уособлював цю позицію П. Ліницький – заслужений ординарний професор Київської духовної академії по кафедрі метафізики та логіки, який, до речі, значно раніше, а саме ще в 1897 р. почав обговорювати питання, запропоноване генералом П. Ванновським. Як і Г. Челпанов, він вважав, що в середній школі (в семінаріях і в гімназіях) «...не повинно бути метафізики (початкові основи філософії) як науки наскрізь критичної. Спроба ввести таку науку в середню школу веде лише до того, що філософські положення, котрі мають критичний характер, тобто вимагають об'ємного і систематичного критичного обґрунтування, перетворюються в положення догматичні. Учень, засвоївши певні твердження у якості догматичних, згодом бачить, що ці ж твердження піддаються критиці, і це, принаймні на перших порах, справляє на нього небажану дію: у нього з'являється думка, що догматичних, тобто непідвладних суперечкам положень, узагалі бути не може» [3, с. 369]. Тому в семінаріях і гімназіях треба викладати не початкові основи філософії (метафізику), а історію філософії, психологію і логіку.

Щодо останньої філософської дисципліни, то П. Ліницький начебто підтримував Г. Челпанова. Але чому П. Ліницький вважав, що метафізика небажана в гімназіях і

семінаріях, оскільки її поліфонія вносить смуту в душі школярів, а історія філософії, навпаки, бажана? Адже й остання вміщує цілий спектр відмінних, інколи діаметрально протилежних точок зору щодо тієї чи іншої проблеми. Чи не вносить таку ж смуту й історія філософії, якщо – ні, то чому? На думку професора, метафізика орієнтована на вічність і позачасовість і вона викладає свої взаємосуперечливі істини як існуючі одночасно, тобто не розводить їх у часі, тоді як історія філософії просякнута діяхронізмом. Протилежні позиції тут розведені в часі й просторі та уособлюються конкретними персоналіями, тому не створюють суперечливості, такої небезпечної для молодих незагартованих душ.

Стосовно ж позиції О. Гілярова, то П. Ліницький у досить різкому тоні критикує промову О. Гілярова щодо філософії на урочистому акті університету Св. Володимира (16 січня 1898 р.). Для П. Ліницького, як представника філософського теїзму з його персоніфікованим розумінням Абсолюту, є, по-перше, несприйнятливим вчення О. Гілярова про всевітню свідомість як душу світу, як певний духовний принцип, який аж ніяк не тотожний християнському Богові. І, по-друге, П. Ліницький звинувачував О. Гілярова у суперечності із самим собою, оскільки, за останнім, філософія не являє собою систему знань про першопочатки та першопричини всього суцього, яку можливо було б передати іншим і тим самим навчити їх, «то яким же чином у такому випадку, – зауважував П. Ліницький, – можливо взагалі вбачати головне завдання філософії у виробленні такого світорозуміння, яке б задовольняло і розум, і почуття?» [4, с. 354]. На думку ж О. Гілярова, жодної суперечності тут немає, оскільки становлення філософського знання – це завжди внутрішній акт, це справа особистої творчості, і викладання філософії немає жодного відношення до природи філософії, а її студювання втрачає будь-який сенс. Звідси питання про кадрове забезпечення викладання філософії відпадає для О. Гілярова саме по собі.

Щодо такої філософської дисципліни, як психологія, то П. Ліницький солідаризується з Г. Челпановим, бо саме «психологія повинна викладатись як загальна основа для гуманітарних наук та повинна бути вступом до цих наук» [3, с. 369]. Але розуміння сутності психології у цих представників духовної та університетської філософії діаметрально протилежне, бо для Г. Челпанова, як практикуючого психолога-експериментатора, психологія є наукою емпіричною, а для П. Ліницького, як представника богословської науки, психологія є наукою філософською. «Панівний сьогодні напрямок психології, – вважав П. Ліницький, – намагається перетворити її в науку природничу, найтіснішим чином пов'язаним з фізіологією. Такий напрямок психології закономірно витікає з того положення, яке займають гуманітарні науки у світських навчальних закладах, головним чином в університетських. Між тим, психологія являє собою природну й необхідну основу для наук гуманітарних, як фізика для наук природничих (філологічних, мовознавчих, історичних, юридичних). Тому й матеріал для себе вона повинна брати з наук гуманітарних – з історії та літератури, зі сфери мовознавства та з наук юридичних, з метою, щоб цей матеріал надавати психологічному аналізу, маючи на увазі вирішення основних психологічних питань» [3, с. 369].

Питання про те, кому викладати філософські дисципліни в середній школі, здається, не дуже хвилювало П. Ліницького. Принаймні він не включається у полеміку щодо переваг університетських чи духовно-академічних професорів. Але це не означає, що його не хвилювали більш глибокі та фундаментальні аспекти даного питання, а саме ідеал особистості викладача філософії класичних навчальних закладів.

Цікавим є те, що відношення між міркуваннями всіх чотирьох київських професорів щодо вищеназваної пропозиції міністерства освіти майже повністю «вписались» у відношення між судженнями за істинністю або за «логічним квадра-

том» М. Псела. Так, відношення між позиціями П. Кудрявцева та О. Гілярова можна схарактеризувати як контрарні, а погляди Г. Челпанова та П. Ліницького – як субконтрарні. У відношеннях контрадикторності перебували позиції П. Кудрявцева та П. Ліницького (обидва – професори Київської духовної академії), а також відношення між міркуваннями О. Гілярова та Г. Челпанова (обидва професори університету Св. Володимира).

Висновки. Яка ж позиція, врешті-решт, перемогла? Так трапилось, що Міністерство народної освіти підтримало свою власну директиву, яка пропонувала доручити викладання елементів філософської пропедевтики «особам, які успішно закін-

чили курс у православних духовних академіях», і обмежити це викладання психологією та формальною логікою. А оскільки ці дисципліни, як правило, викладались «за сумісництвом» священниками, то закономірно, що після жовтневого перевороту 1917 р. психологія й формальна логіка повністю зникли майже на 30 років (до 1946 р.) з числа дисциплін, які читались у середніх і вищих навчальних закладах тодішньої України. На нашу думку, проблема викладання філософії та філософських дисциплін у середніх і вищих навчальних закладах на сьогодні набуває великого значення, особливо в контексті формування креативного та критичного мислення, яке є нагальною вимогою сучасності.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Гіляров А.** Философская пропедевтика в гимназиях // Киевлянин. 1904. № 331.
2. **Кудрявцев П.** К вопросу о введении в гимназиях пропедевтического курса философии // Труды КДА. 1905. Т. 1. С. 133–138.
3. **Линицкий П.** Положение и нужды нашего духовного, преимущественно высшего образования // Вера и разум. Харьков, 1897. Т. 2, ч. 2. С. 317–334; 361–376.
4. **Линицкий П.** Речь о философии, произнесённая профессором философии А. Н. Гильяровым на торжественном акте университета Св. Владимира, 16 января 1899 г. // Труды КДА, 1899. Т. 1. С. 342–355.
5. **Челпанов Г.** Учебник логики (для гимназий и самообразования). Москва; Петроград: Т-ва «В. В. Думнов – насл. Бр. Салаевых». 1915. 196 с.
6. **Челпанов Г.** Учебник психологии (для гимназий и самообразования). Киев; Одесса. 1906. 201 с.
7. **Челпанов Г.** О преподавании философской пропедевтики в средних учебных заведениях // Юго-Западная Неделя. 1904. № 12.

REFERENCES

1. **Gilyarov A.** (1904) Filosofskaya propedevtika v gimnaziakh [Philosophical propaedeutics in gymnasiums] // Kievlyanin, № 331. (in Russian).
2. **Kudryavtsev P.** (1905) K voprosu o vvedenii v gimnaziakh [On the introduction of the propaedeutic course of philosophy in gymnasiums] // KTA Proceedings, vol. 1, pp. 133–138. (in Russian).
3. **Linitskiy P.** (1897) Polozhenie i nuzhdy nashego dukhovnogo, preimushchestvenno vysshego obrazovaniya [The situation and needs of our spiritual, mainly higher education] // Faith and Reason. Kharkov, vol. 2, part 2, pp. 317–334; 361–376. (in Russian).
4. **Linitskiy P.** (1899) Rech o filosofii, proiznesyonnaya professorom filosofii A. N. Gilyarovym na torzhestvennom akte universiteta Sv. Vladimira [The speech on philosophy delivered by Professor of Philosophy A. N. Gilyarov at the solemn act of the University of St. Vladimir], January 16, 1899 // KTA Proceedings, vol. 1, pp. 342–355. (in Russian).
5. **Chelpanov G.** (1915) Uchebnik logiki (dlya gimnazi i samoobrazovaniya) [Textbook of logic (for gymnasiums and self-education). Moscow; Petrograd, Associations "V. Dumnov – heir to the Salaev Brothers", 196 p. (in Russian).
6. **Chelpanov G.** (1906) Uchebnik psikhologii (dlya gimnazi i samoobrazovaniya) [Textbook of logic (for gymnasiums and self-education)]. Kiev; Odessa, 201 p. (in Russian).
7. **Chelpanov G.** (1904) O prepodavanii filosofskoy propedevтики v srednikh uchebnykh zavedeniyakh [On teaching philosophical propaedeutics in secondary schools] // Southwest Week, № 12. (in Russian).

Віктор СИНЬОВ

доктор педагогічних наук, професор кафедри психокорекційної педагогіки факультету спеціальної та інклюзивної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Дар'я СУПРУН

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри спеціальної психології та медицини факультету спеціальної та інклюзивної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Марія ШЕРЕМЕТ

доктор педагогічних наук, професор, декан факультету спеціальної та інклюзивної освіти, професор кафедри логопедії та логопсихології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Ключові слова: фахівець у галузі спеціальної освіти, професійна підготовка, система професійної підготовки, компоненти системи професійної підготовки.

Висвітлено загальний стан проблеми становлення та розвитку системи професійної підготовки фахівців у галузі спеціальної освіти. Проведено аналітичний огляд наукової думки дослідників сучасності. Схарактеризовано концепції реформування, бази перспективного бачення розвитку вітчизняної вищої освіти. Акцентовується увага на важливості та необхідності вивчення і втілення передового досвіду зарубіжних країн у контексті вищої освіти. Визначено клю-

УДК 378.22:376.011.3-051(043.5)

DOI 10.31392/NPU-VOU.2020.1(76).05

ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

© Синьов В., Супрун Д., Шеремет М., 2020

чові параметри для забезпечення конкурентоспроможності фахівця зазначеної галузі: високий загальний рівень розвитку національної систем освіти; засвоєння нового і передового досвіду, набутого в процесі співробітництва із зарубіжними країнами, забезпечення якості послуг на внутрішньому і зовнішньому ринках освітніх послуг; наявність якісної освітньої і дослідницької інфраструктури; розвиток стратегічного партнерства, розвиток мобільності тощо. З'ясовано шляхи модернізації професійної підготовки фахівців у системі спеціальної освіти в закладах вищої освіти.

У статті досліджено сучасний стан проблеми професійної підготовки фахівців у системі спеціальної освіти.

Аналізуються практичні аспекти її вдосконалення. Розглядаються різноманітні методики наукових пошуків у межах означеної проблеми дослідження. На основі проведеного аналізу уточнено зміст професійної підготовки фахівців у системі спеціальної освіти та визначено компоненти структури готівності майбутнього конкурентоспроможного фахівця (вчителя, спеціального психолога, логопеда) в аспекті інноваційної діяльності, підготовленого до роботи в сучасних ринкових умовах.

еред сучасною системою вищої освіти України, що знаходиться на етапі своєї сутнісної трансформації в реаліях глобалізованого суспільства XXI століття, стоїть ціла низка стратегічних завдань, що потребують свого нагального вирішення: визначення стратегічних пріоритетів; контроль якості; зв'язок з виробництвом; активна інтеграція науки та освіти; економічна підтримка напрямів наукової та освітньої діяльності, що мають стратегічне значення; налагодження механізму раціонального фінансування вищої освіти; ефективного впровадження новітніх освітніх технологій; структурний розподіл відповідно до оптимального забезпечення сучасних вимог ринку праці конкурентоспроможними фахівцями тощо. Отже, саме з позицій сьогодення закладам вищої освіти значну увагу слід приділяти підготовці фахівця відповідного рівня і профілю, конкурентоспроможного на ринку праці, компетентного, відповідально, який вільно володіє своєю професією й орієнтується в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи за обраною спеціальністю на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання та самоздійснення, соціальної і професійної мобільності.

Задля належного висвітлення нагального стану досліджуваної проблеми вбачаємо необхідність та доречність у проведенні аналітичного огляду наукової думки дослідників сучасності. Так, нам імпонують міркування В. Кременя стосовно того, що процеси глобалізації, змінності, конкуренції, що з кожним роком владніше заявляють про себе у світі, зобов'язують нарощувати дослідницькі зусилля з осмислення ролі освіти у формуванні людини, адекватної інноваційному типу суспільного прогресу – інноваційної людини [2, с.145]. Цілком погоджуємося з думкою науковця про те, що досягнення конкурентоспроможної якості національної освіти в контексті цивілізаційних змін нині стає пріоритетом модернізації освіти України [2, с.18].

Складна демографічна ситуація, перенасиченість ринку праці недостатньо кваліфікованими робітниками, перевиробництво в окремих сферах фахівців та їхня неспроможність конкурувати в сучасних умовах ринкової системи, як зазначають В. Андрущенко та В. Бондар, створили ситуацію прихованої кризи в освіті. З одного боку, розвиток системи вищої освіти свідчить про здобутки вітчизняної професійної школи в галузях, де потреби ринку досить жорстко вимагали вчасного реагування на запити замовників, з іншого – досить помітним є екстенсивний рівень якості і професійної придатності випускників гуманітарних напрямів. Нагальною проблемою процесів перетворення в системі освіти, як указує В. Балашова, є суперечність між розширенням мережі навчальних закладів, збільшенням різноманітності форм навчання, примноженням спектру напрямів і спеціальностей, з одного боку, і необхідністю зберегти і підвищити якість підготовки фахівців, стійкість у функціонуванні системи освіти – з іншого. Ю. Красовська відзначає, що європейський освітній простір просуває ідею «трикутника знань», яка полягає в максимально тісному зв'язку освіти, дослідної діяльності та технологічних інновацій. Характерними рисами глобалізації в галузі освіти є уніфікація знань, загальне прагнення країн світу до досягнення високої якості освіти. Освіта стає ключовою детермінантою економічних результатів та потенціалу країн світу [4, с. 147]. Глобалізація, на думку О. Савченко, яка, незважаючи на відмінності в оцінці, є об'єктивною реальністю, вимагає від національних систем вищої освіти нової цільової орієнтації, що враховує потреби в міжнародній солідарності на цінностях загальнолюдської етики. Водночас науковець зазначає, що важливою умовою інтеграції вищої школи України у світовий освітній простір має бути збереження національного досвіду, традицій, зміцнення і розвиток її безперечних переваг, до яких передусім відноситься науковість освіти, її фундаментальність та енциклопедичність [5, с. 149]. Відповідно до

концепції реформування вищої освіти, як засвідчує дослідження С. Гусарова, де відзначено, що освіта та освітня діяльність мають сприйматися та визнаватися державою засобом формування культурної, духовної та інтелектуальної сфер сучасного покоління громадян України, яке здатне діяти творчо, виробляти нове знання, користуватися ним, забезпечувати його своєчасне оновлення, тим самим забезпечуючи інноваційний характер розвитку суспільства й держави, виступати чинником зміцнення суверенітету та незалежності нашої країни. Система вищої освіти сучасної України, на думку Н. Максимовської, перебуває в стані реформування та визначення способів трансформації й удосконалення всіх етапів підготовки фахівців високого професійного рівня. Варто виокремити думку В. Кравець, яка відзначає зміни, що відбуваються у світі на початку XXI століття, а інтеграція України у європейський і світовий освітній простір зумовлює перебудову системи національної освіти на засадах інноваційності та демократизму, модернізацію змісту й організації навчально-виховного процесу у вищій школі [1, с. 14]. Інноваційна реформа національної системи вищої освіти, вважають Г. Оборський, В. Гогунський, О. Савельєва та В. Синьов, має бути спрямованою на зростання конкурентоспроможності закладів вищої освіти, що, своєю чергою, забезпечувало б економіку країни фахівцями, здатними втілювати інноваційні технології у всі сфери суспільного життя; сприяло б розширенню співробітництва між Україною та світовою спільнотою у сфері освітньої, наукової та науково-інноваційної діяльності; підвищувало б потенціал національної освіти на світовому ринку надання освітніх послуг, у тому числі громадянам країн, що розвиваються [5, с. 144]. Запровадження інноваційного навчання у вищій освіті потребує, на думку М. Артюшиної, розробки принципово іншої моделі організації навчального процесу, ключовою відмінністю якої має бути цільова зорієнтованість на підготовку майбутнього фахівця до життя в умовах сучасного, ди-

намічного суспільства, що забезпечує його становлення як активного суб'єкта змін та інновацій, здатного до самостійної ініціативи та реалізації інноваційної діяльності [1, с. 14]. Проблема вдосконалення процесу оволодіння знаннями у вищих навчальних закладах, як указує В. Синьов, стає особливо актуальною, оскільки індивідуалізація навчання студентів, насамперед, передбачає інтенсифікацію пізнавальної діяльності, яка ґрунтується на сучасних методах і технологіях навчання (проблемному, комп'ютерному цикловому та ін.), які дають можливість студентам не тільки за короткий термін одержати необхідні професійні знання, уміння і навички, а й успішно поєднувати навчання у вищих навчальних закладах з іншими видами діяльності [1, с. 114].

Ю. Лянной акцентує увагу на важливості та необхідності вивчення і втілення передового досвіду зарубіжних країн у контексті вищої освіти. Науковець визначає такі ключові параметри для забезпечення конкурентоспроможності будь-якої країни: високий рівень розвитку національних систем освіти; засвоєння нового і передового досвіду, набутого в процесі співробітництва із зарубіжними країнами, забезпечення якості послуг на внутрішньому і зовнішньому ринках освітніх послуг; наявність якісної освітньої і дослідницької інфраструктури; розвиток стратегічного партнерства; розвиток мобільності тощо [3, с. 213]. Наголосимо, що з позицій сьогодення перед закладами вищої освіти постають завдання максимально наблизити освітні програми до реальних умов професійної сфери, зважаючи на те, що розвиток певної галузі може здійснюватися швидше, ніж проходить повний цикл навчання фахівця. На думку Я. Чистової, система підготовки має «володіти» певними здібностями швидкої адаптації до оновлених економічних, соціальних та виробничих умов. Зазначене вимагає побудови гнучкої і динамічної системи професійної підготовки фахівців у системі спеціальної освіти, здатних до креативної трансформації, в основу якої покладені принципи, що сприяють

розвитку конкурентоспроможних висококваліфікованих кадрів.

Зазначимо, що О. Шаров характеризує базис перспективного бачення розвитку вітчизняної вищої освіти, який передбачає реалізацію таких складових: 1) призначення вищої освіти: від підготовки фахівців для потреб економіки (елітна вища освіта) до підвищення якості життя людини (масова вища освіта); 2) внутрішній рушій: від автономності до корпоративності; 3) економічна основа: від суто публічної до приватної; 4) ступінь відкритості: від автаркії до інтернаціоналізації; 5) ступінь порівнянності: від суто національної структури ступенів та мережі закладів вищої освіти до повністю відповідної сучасним міжнародним тенденціям; 6) принцип діяльності системи вищої освіти: від функціональної до проектно-орієнтованої [4, с. 44].

На нашу думку, майбутній фахівець – це особистість, яка цілеспрямовано здобуває кваліфікацію відповідно до певного освітньо-кваліфікаційного рівня в процесі навчання, спрямованого на підготовку до подальшої професійної діяльності. Основним концептом, що визначає специфіку такого компетентнісного підходу, є ключові компетенції. Узагальнюючи різні трактування цієї категорії, Ю. Петров надає таке визначення: ключові компетенції є колом різних питань, знань, практичних відомостей і способів діяльності, що стосуються актуальних, перспективних і значущих сфер життєдіяльності людини в суспільстві, оволодіння якими забезпечить, з одного боку, її успішне особистісне і соціальне функціонування, а з іншого – задоволення громадських потреб у людських ресурсах певної якості. Їх формуванню сприяє інноваційна діяльність, яку С. Дворецький розуміє як діяльність, спрямовану на практичне засвоєння результатів наукових досліджень і розробок, що підвищують ефективність здійснення технологічних процесів, використовуваних у практичній діяльності, а також на практичне освоєння результатів наукових досліджень і розробок, що забезпечують

створення нового або удосконаленого продукту, реалізованого на ринку.

Досить аргументованою є думка Т. Алексеевої, яка вважає, що ринок праці сьогодні висуває до випускників закладу вищої освіти вимоги як щодо наявності базових професійно важливих якостей особистості, так і до здатності майбутнього фахівця аналізувати свою професійну діяльність, удосконалювати професійні навички, засвоювати нові професійні напрямки, що потребує необхідності розвитку особистісного ресурсу. Сучасне життя вимагає від особистості високого рівня професіоналізму під час значної активізації внутрішніх ресурсів, свідомої активності і гармонійного розвитку. Орієнтація системи освіти на формування конкурентоспроможної особистості фахівця з високим рівнем професійних знань є основною метою вищої освіти до майбутньої професійної діяльності.

Основними завданнями психолого-педагогічної підготовки фахівців у закладах вищої освіти Р. Наконечний, А. Копитко та Н. Мисак визначають налагодження співпраці між вищими навчальними закладами та викладачами у процесі підготовки фахівців, розширення меж і механізмів педагогічної практики, культивування педагогічних знань серед студентів, що стане надійним підґрунтям для якісного відбору спеціалістів [3, с. 145]. До основних напрямів професійної підготовки в закладі вищої освіти Т. Дмитренко відносить такі: реалізація взаємозв'язку між усіма дисциплінами навчального плану спеціальності, що дозволяє сформувати ґрунтовні знання, уміння їх застосувати для вирішення професійних завдань (знаннева парадигма); вибір доцільних засобів діяльності суб'єктів у ситуації, що відповідає культурі діяльності та спілкування (культурологічна парадигма); здійснення спільної продуктивної діяльності на засадах гуманізації стосунків (гуманістична парадигма) [1, с. 45]. С. Ящук наголошує, що професійна підготовка має бути спрямованою на формування особистості, яка

володіє не тільки системою спеціальних знань та професійних дій, а й вирізняється сформованістю професійно важливих компетентностей, відповідним рівнем кваліфікації з урахуванням світових і європейських стандартів якості при збереженні національних здобутків і пріоритетів, а також здатної до плідної викладацької діяльності в сучасних умовах [4, с. 57].

Отже, розвиток суспільства на сучасному етапі характеризується надзвичайно складними процесами, що призводять до глибинних якісних змін, які охоплюють усі сфери життєдіяльності людини. В умовах глобалізації, інтеграції й ускладнення соціальної діяльності, значної кількості інформації, швидкого і постійного оновлення технологій фахівці в системі спеціальної освіти можуть успішно функціонувати тільки в тому випадку, якщо вони матимуть певні життєві ціннісні орієнтації, якості і здібності, що забезпечать стійкість їх розвитку, соціальну мобільність, творчу особистісну позицію та гнучку адаптацію до усіх трансформацій. Це обумовлює необхідність заміни традиційної, «знаннєвої» парадигми вищої освіти на нову, що більшою мірою відповідає актуальним і перспективним потребам як розвитку суспільства, так і потребам майбутніх фахівців досліджуваної категорії.

Але, на жаль, з позицій сьогодення теорія і практика підготовки фахівців у галузі спеціальної освіти залишається недостатньо розробленою в умовах нової педагогічної реальності. Здійснений аналіз наукової думки стосовно основ професійної підготовки показав, що інтенсивність дослідження зазначеної проблематики постійно збільшується, хоча спостерігається певна різниця наукових поглядів щодо її сутності. До змісту основ професійної підготовки науковці відносять різні психолого-педагогічні феномени, а саме: закономірності, принципи, механізми й модель підготовки; психологічну підготовку; її забезпечення; формування готовності до діяльності; процес формування, розвитку фахівця тощо. Щоб сформувані змістові засади професій-

ної підготовки фахівців у галузі спеціальної освіти, крім проведеного аналізу, вбачаємо необхідність у тому, щоб визначитись з понятійним апаратом у межах проблеми, що розглядається.

Термінологічна поліфонія дефініції «професійна підготовка» у науково-теоретичних дослідженнях визначається різними науково-методологічними підходами до з'ясування її сутності, змісту та структури. Теоретичний аналіз наукової літератури засвідчив, що у сучасний період обґрунтовано і розроблено низку методологічних підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців, з-поміж яких особливого значення набули такі: системний, компетентнісний, особистісно орієнтований, діяльнісний, культурологічний, аксіологічний, контекстний, акмеологічний, синергетичний тощо. На нашу думку, чітке та достатньо вичерпне уявлення про сутність поняття «професійна підготовка» надає аналіз цього феномену з позиції двох підходів: системного, що є базовим методологічним підходом до з'ясування сутності об'єкта та дає змогу на своїй основі змодельовати будь-який інший підхід, та компетентнісного, що є провідним і найбільш актуальним в умовах сьогодення та в межах якого передбачено реалізацію (певною мірою) інших вищезазначених підходів.

Універсальним підходом до розкриття сутності поняття «професійна підготовка», на нашу думку, є системний підхід, основною ідеєю якого є вивчення цілісності об'єкта (як системи), що складається з певної кількості компонентів (елементів), між якими існує низка визначених зв'язків і відносин, тобто певна внутрішня організація (структура). Так, О. Павлик визначає поняття «професійна підготовка» як складну психолого-педагогічну систему зі специфічним змістом, наявністю структурних елементів, формами відношень, особливостями навчального процесу, специфічного для певного фаху знаннями, уміннями та навичками; Г. Троцько – як систему, що характеризується взаємозв'язком та взаємодією структурних та функціональних компонентів, сукупність яких визначає особливість, що забезпечує формування особистості студента відповідно до поставленої мети, – вийти на якісно новий

рівень готовності студентів до професійної діяльності [2, с. 128].

Варто зазначити, що в контексті компетентнісного підходу професійна підготовка репрезентується як процес оволодіння професійною компетентністю майбутніми фахівцями у вищій школі.

Отже, професійна підготовка, як складна динамічна система, інтегрує визначені структурно і функціонально взаємопов'язані і взаємодіючі компоненти, що відображають специфіку навчального процесу, результатом якого є готовність особистості до професійної діяльності. Серед базових компонентів системи професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти науковці традиційно виділяють такі: цільовий, концептуальний, змістовий, організаційно-діяльнісний та діагностично-оцінювальний. Зауважимо, що зазначені компоненти системи професійної підготовки розглядаються у контексті процесу формування готовності (навчання), натомість кожен із цих компонентів є підсистемою, що реалізує результат (професійну готовність).

Питаннями професійної підготовки майбутніх фахівців займалися як зарубіжні (А. Маслоу, К. Роджерс), так і вітчизняні (Г. Абрамова, О. Бондаренко, М. Боришевський, Л. Бурлачук, Н. Зубалій, Н. Коломінський, С. Максименко, В. Моргун, В. Татенко, Т. Тітаренко, М. Савчин, В. Панок, Н. Чепелева, Т. Яценко та ін.) дослідники. Різним аспектам проблеми підготовки дефектологів присвячені фундаментальні роботи українських вчених – В. Бондаря, І. Дмитрієвої, С. Миронової, Н. Пахомової, Ю. Пінчук, Т. Сак, В. Синьова, Є. Синьової, В. Тарасун, Л. Фомічової, О. Хохліної, М. Шеремет та ін.

Аналізуючи проблему, треба зазначити, що вітчизняні та зарубіжні дослідники підкреслюють значення етапу навчання у закладі вищої освіти для розвитку професійного шляху особистості в системі спеціальної освіти. Ряд проведених досліджень відслідковує динаміку професійної Я-концепції студентів у галузі спеціальної освіти (С. Миронова, Л. Руденко, В. Синьов, Д. Супрун, М. Шеремет та ін.).

За дослідженнями С. Максименка, сутність професійної підготовки та професійного становлення полягає в тому, що індивід, прийнявши на себе професійну роль, лише розпочинає освоєння функціонального змісту професійної діяльності. Зазначимо, що, на думку науковців, більш ефективним чинником формування якостей особистісної зорієнтованості процесу навчання та виховання особистості є врахування її потреб та інтересів, що взгоджено з потребами суспільства (І. Бех, А. Бойко, І. Зязюн, В. Лозова, Ю. Лянной, А. Мудрик, Н. Ничкало, Е. Косенко, В. Семиченко, Т. Сущенко та ін.).

Реалії сьогодення вносять свої зміни в процес формування майбутнього фахівця. З позиції акмеологічного підходу, професійне становлення триває впродовж усього періоду активної професійної діяльності, тобто через модифікацію ціннісно-сислової сфери змінюється образ «Я», розширюючи загальнолюдський і професійний потенціал суб'єкта професійної діяльності (Н. Кузьміна, Л. Орбан-Лембрик, А. Маркова та ін.).

Підготовка ж до трудової діяльності, як визначено в сучасній «Енциклопедії освіти», – це планомірні, організовані заходи, спрямовані на засвоєння професійних знань, оволодіння вміннями і навичками, формування професійно важливих якостей особистості, що відповідають вимогам професії. Вони здійснюються в системі неперервної професійної освіти, починаючи з трудового виховання і профільного навчання у ВНЗ, інститутах післядипломної освіти та на курсах перепідготовки кадрів. Підготовка передбачає формування, розвиток особистості фахівці, а психологічні основи підготовки – визначення важливих психологічних положень, що спрямовують процес професійної підготовки на успішний розвиток професіонала. Результатом професійної підготовки є готовність до діяльності, що становить певний психічний стан, у якому знаходиться особистість, виконуючи професійну діяльність, та який знаходиться в залежності від її мотивів, ін-

телектуальних можливостей, емоційно-вольових процесів тощо.

У власних дослідженнях Н. Чепелева виокремлює та пропонує провадити триблокову концепцію професійної підготовки майбутнього фахівця (на прикладі практичного психолога):

1) *перший блок – підготовчий* (диференціювання студентів за рівнем їх професійної придатності до роботи з людьми);

2) *другий блок – діагностичний* (процес опанування студентами 2–3 курсів основ психодіагностики та самопізнання, а також усунення особистісних перешкод на шляху особистісно-професійного зростання);

3) *третій блок – особистісно-професійно-корекційний* (робота з виявленими на другому етапі професійної підготовки студентів з особистісними проблемами 3–4 курсів і формування в них професійно значущих умінь за допомогою активних методів навчання та психотерапії з програванням обох ролей – клієнта і психолога).

Привертають увагу й дослідниці-кі висновки Ю. Поваренкова, що вважає основним механізмом професійної підготовки соціальною ситуацією професійного розвитку впродовж двох періодів: навчально-академічного (1–3 курси) і навчально-професійного (4–5 курси навчання). Вони принципово відрізняються між собою тим, що призводять до стрибкоподібного розвитку професійного становлення студента.

Е. Зеєр у своїх дослідженнях виокремлює такі етапи професійної підготовки майбутнього фахівця у процесі навчання: адаптацію, інтенсифікацію та ідентифікацію. Науковець відзначає у своїх дослідженнях, що професійному становленню майбутнього фахівця притаманні певні суперечності:

- на стадії професійної адаптації професійний розвиток визначається низкою суперечностей між вимогою нової для особистості соціально-професійної ситуації та рівнем соціально-професійної кваліфікації і компетенції. Чинником, який ініціює професійне становлення, є особистісний розвиток майбутнього фахівця;

- для студентів 4-го курсу провідною діяльністю є науково-пізнавальна (етап інтенсифікації), що передбачає розвиток загальних та спеціальних здібностей, інтелекту, емоційно-вольової регуляції, самоуправління. Психологічними критеріями успішності проходження цього етапу є інтенсивний особистісний та інтелектуальний розвиток, соціальна ідентичність, самоосвіта, оптимістична соціальна позиція і готовність до завершального етапу професійного навчання;

- на стадії професійної ідентифікації професійний розвиток особистості починає домінувати над особистісним і визначати його. У площині вибору професії професійне самовизначення розглядається як процес, який здійснюється у результаті аналізу внутрішніх ресурсів особистості, здібностей майбутнього фахівця і зіставлення їх з вимогами професії у контексті самостійного вибору професійної діяльності. Саме в цій площині людина починає діяти як суб'єкт майбутньої професійної діяльності та все менше усвідомлює себе як об'єкт виховного впливу.

На думку В. Андрушенка, всі зміни в професійній підготовці студента мають бути пов'язані з «його переорієнтацією на людські, життєві цінності». Основна роль відводиться гуманізації вищої освіти. Учений підкреслює, що центральна магістраль гуманізації проходить саме через професійну підготовку: від природничо-технічних дисциплін до філософії, соціології, правознавства й так до всієї гуманітарної складової системи освіти у вузькому змісті цього поняття. Відповідно до такого підходу до процесу навчання і виховання автор стверджує, що професійна підготовка повинна вмщати в себе три аспекти:

- забезпечення *людиноцентризму* дисциплін природничо-технічного профілю;

- затвердження *концепції гуманітарної освіти*;

- впровадження у систему освіти ірраціональної складової *людської духовності* – усенаукового знання, релігії, міфології, теології тощо [1, с. 34]

На основі проведеного аналізу вточнено зміст професійної підготовки фахівця в

системі спеціальної освіти в закладах вищої освіти, яку розглядаємо як систему психолого-педагогічних, науково-практичних і організаційно-дослідницьких взаємопов'язаних заходів, що відображають специфіку навчального процесу, спрямованого на отримання кваліфікації, яка дасть змогу ефективно виконувати професійні завдання інноваційного характеру щодо здійснення наукової і професійної діяльності. Готовність фахівців у галузі спеціальної освіти до наукової і професійної діяльності розглядаємо як інтегративне особистісне новоутворення, що виявляється налаштованістю до застосування методів і засобів науково-дослідної роботи та інтересом до роботи в зазначеній системі, наявністю професійно орієнтованих знань, умінь і навичок, значущих особистісних і професійних якостей та досвіду. Формування професійної компетентності студентів у системі спеціальної освіти розглядаємо як процес, який спрямований на оволодіння кваліфікацією відповідно до заданих професійних стандартів, що дозволить на основі сформованих професійно важливих якостей та творчої індивідуальності ефективно провадити фахову діяльність.

Отже, аналіз наукової думки з досліджуваної проблеми професійної підготовки конкурентоспроможних спеціалістів у системі спеціальної освіти засвідчує її актуальність і доцільність. Реформування вищої освіти України вимагає динамічних якісних змін у системі зазначеної професійної підготовки, що детермінується потребами сучасного суспільства в компетентних, конкурентоспроможних і мобільних кадрах. У сучас-

них умовах особливої актуалізації набуває питання оптимізації та інтенсифікації професійної підготовки фахівців у галузі спеціальної освіти, професійна діяльність яких спрямована на соціалізацію дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Сучасні науковці акцентують увагу на необхідності модернізації системи даної підготовки у вищій школі, зокрема, оновленні змісту, інтеграції в процес їх підготовки інноваційних технологій, методів та форм організації навчання. Незважаючи на те, що різні аспекти означеної проблеми неодноразово порушувались значною кількістю науковців, теоретичні і методичні засади професійної підготовки фахівця в системі спеціальної освіти залишаються невизначеними.

Психолого-педагогічні дослідження засвідчили, що зміна системи уявлень людини про себе, про оточення призводить до розширення простору свободи самоуправління, самоактуалізації у межах життєдіяльності майбутнього фахівця. Якість професійної підготовки, а отже, і професійної освіти, визначається нині не лише кількістю і змістом предметів, формами та методами організації навчального процесу, а й розвитком і стимулюванням у майбутніх фахівців пізнавальної активності та прагнення до пошукової діяльності, формування здатності до інтегративності мислення, творчої самостійності й ініціативи, які розглядаються як підґрунтя до формування, вдосконалення та всебічної інтеграції компонентів професійної підготовки (професійно-мотиваційний, когнітивно-компетентнісний, операційно-діяльнісний, результативно-рефлексивний) упродовж навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. П., Бондар В. І. Модернізація педагогічної освіти відповідно до викликів XXI століття // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. Миколаїв, 2010. Вип. 1.28. С. 12–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2010_1.0

2. Кремень В. Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін // Український педагогічний журнал. 2015. № 1. С. 8–15.

REFERENCES

1. Andruschenko V. P., & Bondar V. I. (2010) Modernizatciya pedagogichnoyi osvity vidpovidno do vyklykiv XXI stolittia. [Modernization of Teacher Education in Respect of the Challenges of the 21st Century]. Naukovyi visnyk Mykolayivskogo derzhavnogo universytetu imeni V.O. Sukhomlynskogo. Ser.: Pedagogichni nauky. Scientific Bulletin of Mykolayiv State University named after V.O. Sukhomlinsky. Ser.: Pedagogical Sciences. Mykolayiv, Issue 1.28, pp. 12–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2010_1. (in Ukrainian).

3. **Синьов В. М., Пометун О. І., Кривуша В. І., Супрун М. О.** Основи теорії виховання: навч. посіб. Київ: МП «Леся», 1997. 140 с.

4. **Супрун Д. М.** Професійна підготовка психологів в галузі спеціальної освіти: монографія Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. 392 с.

5. **Супрун Д. М.** Management – a component of psychologists' professional training (Менеджмент – складова професійної підготовки психологів): навчально-методичний посібник для студентів, слухачів магістратури та практикуючих психологів. Київ, 2016. 250 с.

6. **Супрун М. О.** Корекційне навчання учнів допоміжних закладів освіти: витоки, становлення та розвиток (друга половина XIX – перша половина XX ст.): монографія. Київ: Вид. КЮІ МВСУ Паливода А. В., 2005.

2. **Kremen' V. G.** (2015) Problemy yakosti ukrainskoi osvity v konteksti suchasnyh cyvilizaciynyh zmin [Problems of quality of Ukrainian education in the context of modern civilizational changes]. *Ukrainskiy pedagogichnyi zhurnal*. Ukrainian Pedagogical Journal, no 1, pp. 8–15. (in Ukrainian).

3. **Sinov V. M., Pometun O. I., Krivusha V. I., & Suprun M. O.** (1997) *Osnovi teorii vihovannya: Navch. posib.* [Fundamentals of the theory of education. Educ. tool]. Kyiv: MP «Lesya», 140 p. (in Ukrainian).

4. **Suprun D. M.** (2017) *Profesiina pidgotovka psyhologiv v galuzi specialnoyi osvity: monographia* [Professional training of psychologists in the field of special education: a monograph]. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 392 p. (in Ukrainian).

5. **Suprun D. M.** Management – a component of psychologists' professional training: Navchalno-methodychnyi posibnik dlia studentiv, sluhachiv magistratury ta praktykuiuchykh psyhologiv [Management – a component of the professional training of psychologists): A manual for students, students of master's programs and practicing psychologists]. Kyiv, 250 p. (in Ukrainian).

6. **Suprun M. O.** (2005) *Korektsiine navchannia uchniv dopomizhnykh zakladiv osvity: vytoky, stanovlennia ta rozvytok (druga polovyna XIX – Persha polovyna of XX century): Monographia*. [Correctional training of students in auxiliary educational institutions: origins, formation and development (second half of XIX – first half of XX century): Monograph]. Kyiv, Publish. House KYUI MVSU Palyvoda A. B. (in Ukrainian).

7. **Cecil H. Patterson and C. Edward Watkins, Jr.** (1997) "Theories of Psychotherapy", 5th ed., New York: Holt, Rinehart and Winston, 169 p.

8. **Heider F.** (1958) *The Psychology of Interpersonal Relations*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 179 p.

Лідія МАКАРЕНКО

кандидат мистецтвознавства,
докторантка Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

Ключові слова: українська народна пісня, фольклор, Пливе кача по Тисині, Майдан, музика, АТО, реквієм.

У статті на основі культурологічного аналізу тексту та мелодії пісні-реквієму «Пливе кача по Тисині», яка стала символом трагічних подій на Майдані у 2014 р., досліджено соціально-історичне значення народного пісенного фольклору для формування та розвитку українського суспільства. Пісенний мелос проаналізовано через призму історичної тяглості та державотворчих процесів в Україні. Зроблено акцент на формуванні нового ставлення українців до народного пісенного фольклору.

УДК 784.4

DOI 10.31392/NPU-VOU.2020.1(76).06

СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ ДЛЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ПІСНІ-РЕКВІЄМУ «ПЛИВЕ КАЧА ПО ТИСИНІ»)

© Макаренко Л., 2020

айціннішим нерукотворним скарбом української нації є народна пісенна творчість, адже в музичному мелосі зашифровано давню філософію, вірування, звичаї та традиції минувшини. Незважаючи на глобалізаційні та урбаністичні процеси, музичний фольклор зберіг своє чільне місце в побуті й культурно-мистецькому просторі нашої держави.

Мета статті. На основі культурологічного аналізу пісні-реквієму «Пливе кача по Тисині» дослідити соціально-історичне значення вітчизняного пісенного фольклору для формування та розвитку українського суспільства.

Пісенний фольклор – динамічна і постійно змінна система музично-словесних символів, що є індикатором суспільно-історичних настроїв та подій. У сучасному українському суспільстві фольклорний мелос розвивається у трьох тісно пов'язаних між собою напрямках:

1. В усній народній традиційній творчості. 3-поміж європейських народів, мабуть,

сама українська нація зберегла у великій кількості автентичний мелос у побуті. Обрядовий (колядки, шедрівки, веснянки), родинно-побутовий (весільні, жартівливі), епічний фольклор та інші жанри народних пісень займають важливе місце у сучасному житті українця. Аналізуючи народні пісні, які й зараз широко використовуються у повсякденному житті, можна прослідкувати історичну тяглість українського етносу, що підтверджує його цивілізаційну та культурну спадкоємність. Доказом такого судження може слугувати відомий на весь світ «Щедрик» в обробці М. Леонтовича. Дослідниця творчості композитора Валентина Кузик зазначає, що «текстове першоджерело пов'язано з дохристиянською добою, коли новий рік починався ранньої весни – з поверненням в Україну ластівок» [4, с. 278].

Щедрівки та низка інших народних пісень, які тисячоліттями передавались із вуст в уста, дійшли до нашого часу майже без змін, представляють надзвичайно цінний пласт архаїчного національного фольклору.

Упродовж становлення та розвитку української держави народний мелос був одним із вагомих чинників державотворення. У 1990-х роках народна пісня стала основним стержнем відновлення української державності. Втративши на довгі роки незалежність, українці продовжували співати рідні пісні (козацькі, стрілецькі, повстанські), найчастіше підпільно, незважаючи на страх перед репресіями, вчили їх своїх дітей та онуків. Із піснею передавалась любов до Батьківщини, правдива історія, національна гордість та прагнення до Незалежності. Трагічні події на Майдані та під час російсько-української війни також знайшли своє відображення у народній пісенній творчості, виник новий сучасний пласт фольклору, який на даному етапі вже сформувався в окремий пісенний жанр «Пісні Майдану й АТО».

2. *У професійній академічній творчості.* Цитування та трансформація фольклорного першоджерела є характерною рисою

української академічної професійної композиторської школи. Починаючи від вітчизняних класиків (М. Лисенко, Д. Січинський, М. Леонтович, Я. Степовий, С. Людкевич та ін.) і до сучасних митців (М. Скорик, Л. Дичко, Л. Колодуб, І. Небесний та ін.) застосування народного мелосу в композиторській творчості є важливою рисою авторського стилю. Сьогодні складно знайти митця, у творах якого відсутні музичні композиції з використанням народного мелосу. Для українських композиторів пісенний фольклор є символом рідного народу та невичерпний скарб для натхнення. Музиканти, поети, виконавці у час соціально-політичних потрясінь виступають лідерами суспільної думки, і найчастіше саме вони першими відгукуються на громадський запит, який продиктований потребою переосмислення переломних або навіть трагічних подій. Художньо-образним відгуком сучасних композиторів на трагічні події в Україні стали хоровий цикл «Майдан» В. Сільвестрова (2014) та оркестровий твір «Credo in vittoria nostra» («Вірю у нашу перемогу») Л. Грабовського (2019), у яких фольклорний мелос виступає символом філософського переосмислення соціальних потрясінь у боротьбі за справедливість та свободу.

3. *В естрадно-популярній музиці.* Український пісенний фольклор тісно пов'язаний з естрадою. Як зазначає Вероніка Тормахова, «національний характер української естрадної музики обумовлений зверненням до фольклору на різних рівнях. Такий спосіб створення композицій призводить до виникнення наступних типів взаємозв'язку фольклору з джазом, поп-і рок-музикою: обробки народних пісень, цитування музично-фольклорного матеріалу, створення оригінальних композицій на фольклорній основі, сплав національної манери виконання з інофольклорною» [8, с. 165].

Народний мелос надихав і надихає на творчість у різний час чималу кількість естрадних виконавців, використовуючи фольклор в автентичному вигляді

(«Божичі», «Гудаки», «Хорея Козацька» Н. Матвієнко) або творчо його трансформували («Воплі Відоплясова», «Даха-Браха», ОНУКА, Lemko Bluegrass Band), вони надають йому нового трактування та популяризують українську національну музичну культуру.

Символічним є те, що першою переможницею на пісенному конкурсі «Євробачення» від України у 2004 році стала Руслана Лижичко. Співачка захопила глядачів запальною динамічною композицією «Дикі танці», у якій сучасний рок творчо синтезовано з архаїчною мелодією гуцульського народного бойового танцю. Соціально-політичні потрясіння в суспільстві знаходять своє відображення й у популярній музиці. Естрадні пісні відображають актуальну громадську думку та є індикатором масових суспільних настроїв. У 2016 році українська співачка кримськотатарського походження Джамала також посіла перше місце на «Євробаченні», а її пісня «1944» стала мистецьким відкриттям року. Співаючи про трагедію власного народу, виконавиця використовує притаманний йому національний мелос.

Підтвердженням актуальності фольклорного первня в естрадно-популярній музиці є результати відбору на цьогорічний конкурс. Україну у 2020 році буде представляти електрофольк-гурт «Go_A з композицією, у якій автентичний мелос поєднується із сучасними засобами естрадного рок-стилю. На офіційному сайті Євробачення України зазначається: «Їхня пісня «Solovey» отримала найбільше балів за підсумками голосування глядачів і суддів» [1]. Даний факт свідчить про те, що автентична стилістика знаходить свій емоційний відгук у широкого кола слухачів і має перспективу подальшого розвитку та трансформації.

Отже, розвиток фольклорного мелосу в сучасному українському суспільстві є надзвичайно важливими. Свідченням цього є пісня-реквієм «Пливе кача по Тисині». Цей твір увібрав у собі й автентичне фольклорне виникнення, й естрадну популярність і

академічну професійну обробку. Наведений шлях зародження та розвитку української народної пісні є не унікальним для вітчизняного мистецтва, навпаки, нерозривний зв'язок між народним, естрадним і професійно-академічним є нашою національною культурною особливістю.

Обробка пісні у виконанні гурту Пікардійська Терція «Гей, пливе кача...» з альбому «Ельдорадо» є символом трагічних подій на Майдані у 2014 році. Мелодія та слова композиції стали пророчими для «Героїв Небесної сотні», під її звучання хоронили першого загиблого на Майдані – білоруса Михаїла Жизневського. Пісня сколихнула все українське суспільство, стала реквіємом за полеглими та символом боротьби українського народу за справедливість.

Фольклорну мелодію вперше було зафіксовано у 1944 році в збірці «Народні пісні підкарпатських русинів» етнографом та українським композитором Дезидерієм Задором у селі Воловець [2, с. 51]. Однак схожий до автентичного текст пісні увійшов до збірки відомого поета В. Гренджа-Донського ще раніше. Як зазначає Василь Німчук, «для історії пісні «Пливе кача по Дунаю» важливо те, що існування її вже на початку 1920-х рр. своєрідно засвідчив В. Гренджа-Донський» [6, с. 81].

Пісня «Плине кача по Тисині», швидше за все, могла виконуватися під час подій Першої світової війни, у якій Україна, опинившись між двома імперіями в боротьбі за свою незалежність, втратила мільйони життів. Враховуючи, що мелодія пісні була зафіксована у 1940-х роках, можна з упевненістю припустити, що вона входила до репертуару воїнів УПА та українського підпілля.

Уперше для широкого кола слухачів на естрадній сцені пісня пролунала з вуст солістки Закарпатського народного хору Віри Баганич (за чоловіком Гамага) у 1960-х роках. На святі коломийки у Волівці цей твір занотував від неї керівник гурту «Пікардійська терція» [3]. Отже, пісня продовжила своє життя у репертуарі відомого акапельного колективу. Гурт, здійснивши ав-

торське аранжування та дещо змінивши мелодію, включив пісню-реквієм у свій аудіоальбом ще у 2002 році, однак широку популярність твір здобув під час відспівування Героїв Небесної сотні на Майдані у 2014 році.

Оркестрову обробку твору включено до репертуару низки духових та симфонічних оркестрів, «Гай, пливе кача...» увійшла до неофіційного протоколу прощання та увічнення пам'яті полеглих українських військових на Донбасі. Твір, увібравши у себе трагедію сучасності, демонструє зв'язок з історичним минулим, відображає багатовікову боротьбу українського лицарства за Незалежність та справедливість. В українському суспільстві вже стало традицією слухати «Гай, пливе кача по Тисині» після хвилини мовчання тільки стоячи.

Аналізуючи детальніше мелос автентичного першоджерела, можна дослідити історичну тяглість пісні, яка тісно пов'язана з архаїчним українським фольклором. Мелодія пісні ґрунтується на речитативному остинатному мелізматичному оспівуванні опорних звуків з різких кварто-квінтових низхідних стрибках, які наче відображають плач і схлипування матері, яка проводить сина на війну. Тужливий образ жінки підсилюються імпровізаційним характером мелодії та ферматами на опорних звуках. Мелос пісні має інтонаційну та образну спорідненість з найдревнішим прошарком українського фольклору, що пов'язаний з поховальним обрядом, з плачами та голо-сіннями.

Сучасне звучання пісня отримала завдяки І. Шульзі, який поклав її на ноти, та аранжуванню (для соліста та чоловічого хору акапела), яке здійснив учасник ансамблю «Пікардійська Терція» Володимир Якимець.

Музичне полотно пісні «Плине кача», пройшовши довгий історичний шлях від архаїчного, естрадного до академічного трактування, зазнало певних образних трансформацій. В автентичному та сучасному варіанті пісні присутній трагічний сакраль-но-обрядовий образ поховання (плач,

голосіння). В аранжуванні В. Якимця завдяки імітації церковного хорового співу, що відтворено в партитурі характерним акордовим хоральним викладом фактури, пісня набула саме такого змісту. Аскетичності звучання додає чоловічий тембр голосу в напружених високих регістрах. Елементи архаїки прослідковуються в основній партії соліста, що має яскраво виражену імпровізаційну манеру виконання, із притаманними інтонаціями та нестабільною ритмоформулою.

Образ жінки-матері в композиції яскраво символізує вокаліз, який різко контрастує з речитативно-хоральною фактурою твору. У мелодії вокалізу відображено розпач матері від непоправної втрати. У жінки немає сил на крик чи голосіння, вона виснажена горем і розпукою. На межі з божевіллям, мати ніжно і тихо співає своєму полеглому сину востаннє колискову. Вокаліз звучить як провісник трагічних подій уже на початку композиції та завершує пісню, обрамляючи твір, створює певну смисло-ву арку між життям і смертю, обов'язком і особистим щастям.

У тексті пісні зображено прощання матері із сином, який вирушає на війну. Смертність під час боїв була надзвичайно великою, матері, які проводжали синів на війну, часто прощалися з ними назавжди. Жалісна картина прощання доповнюється символічним образом «качі», яка пливе по річці Тиса. Наталія Михайличенко наголошує: «Поетика твору архаїчна. Образ смерті як птиці-качки, що перепливає водне плесо, існує в кельтських та фіно-угорських епічних творах» [5, с. 242]. «Кача» могла символізувати як тотемну тварину певного регіону, так і могла стосуватись особистості героїв сюжету пісні.

Річка в даному випадку може символізувати як перехід в інше неземне життя після смерті, так і давній поховальний обряд – спалювання покійників на воді. Василь Сокіл вважає, що «прив'язка до конкретної назви річки Тиси чисто умовна, адже скоріше йдеться про тиху, заплаву воду (озерце)» [7].

Образ смерті є центральним у сюжетному розвитку пісні. Фраза юнака «*Хто ж ми буде брати яму?*» змальовує усвідомлення молодим чоловіком приреченості своєї долі. У пісні прослідковується контрастний конфлікт між соціальним обов'язком та особистим щастям. Слова сина: «*Погину я в чужім краю*» відображають жертвність та усвідомлення юнаком своєї місії воїна-захисника, а слова матері «*Ти на моїм серцю лежав*» акцентують увагу на основній цінності, на людському житті та підкреслюють вагомість особистісних переживань та емоцій.

Трагічна історія нашого краю широко відтворена в народній пісенній творчості. Пісня-реквієм «Гей, пливе кача...» (в обробці В. Якимця) разом з іншими піснями-символами, такими як «Чуєш брате мій» (сл. Б. Лепкого, муз. Л. Лепкого), «Коли ви вмирали» (сл. М. Кураха, муз. М. Гайворонського), стала символом сучасної боротьби українського народу за незалежність та справедливість.

Нині спостерігається велика увага суспільства до традиції минувшини, «україн-

ський ренесанс», який розпочався у 2014 році, вносить нове бачення та трактування національної традиційної культури. Народна пісенна творчість, пройшовши через віки заборон і знищення, стає важливим інструментом об'єднання нації.

Висновки. Отже, пісенний фольклор – це неконстантне явище, народний мелос живе і розвивається доти, доки існує етнос, який є його носієм. Національна фольклорна спадщина є основою українського державотворення, а відродження, збереження та дослідження культурних надбань минувшини є фундаментом цивілізаційного розвитку нашої держави, підтвердженням її історичної тяглості, національної ідентичності та культурної спадкоємності.

Пісня-реквієм «Пливе кача по Тисі» має вагоме соціально-історичне значення для формування та розвитку українського сучасного суспільства. Адже твір, який дійшов до нас із глибини віків, у важкі, переломні часи об'єднав націю у спільному горі та став символом боротьби за національну ідентичність і свободу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Go_A перемогли у нацвідборі на Євробачення-2020. Eurovision song contest, 22 лют. 2020. URL: <https://eurovision.ua/2020/news/243>

2. **Задор Д., Костю Ю., Милославський П.** Народні пісні підкарпатських русинів. Ч. 1. Ужгород: Вид. Подкарпат о-ва науки, 1944. 108 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=3185>

3. Закарпатську співачку, яка відкрила українцям баладу «Гей, пливе кача по Тисині», нагородили почесною відзнакою. PMG.UA, 2017. URL: <https://pmg.ua/culture/59446-zakarpatsku-spivachku-yaka-vidkryla-ukraincyam-baladu-gey-plyve-kacha-potyyni-nagorodyly-pochesnoy>

4. **Кузык В. В.** «Щедрик»: аналіз-стретта // Народна творчість та етнологія, 2013. № 1 (січень-лютий). С. 42–45. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/znppo_2013_14_54.pdf

5. **Михайличенко Н.** Пісенний символ Революції Гідності // Теле- та радіожурналістика. 2016. Випуск 15. С. 238–245. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Tir_2016_15_36.pdf

REFERENCES

1. Go_A wins Eurovision 2020 national team. URL: <https://eurovision.ua/2020/news/243> (in Ukrainian).

2. **Zador D., Kostio Y., & Miloslavsky P.** (1944) Narodni pisni pidkarpats'kykh rusyniv. Ch. 1. [Folk songs of the Carpathian Ruthenians. Part 1]. Uzhgorod: Publish. Hous Subcarpathian Island of Science. URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=3185> (in Ukrainian).

3. Zakarpats'ku spivachku, yaka vidkryla ukraiyntsyam baladu «Hey, plyve kacha po Tysyni», nahorodyly pochesnoyu vidznakoyu. [The Transcarpathian singer, who opened the ballad "Hey, floats kacha on Tysyn" to Ukrainians, was awarded an honorary sign]. URL: <https://pmg.ua/culture/59446-zakarpatsku-spivachku-yaka-vidkryla-ukraincyam-baladu-gey-plyve-kacha-po-tysyni-nagorodyly-pochesnoy> (in Ukrainian).

4. **Kuzyk V.V.** (2013) «Shchedryk»: analiz-stretta. [Shchedryk: analysis-stretta]. Narodna tvorchoist' ta etnolohiya. - Folk creativity and ethnology, no. 1, pp. 42-45. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/znppo_2013_14_54.pdf. (in Ukrainian).

5. **Mikhailchenko N.** (2016) Pisennyi symbol Revolyutsiyi Hidnosti [Song symbol of the Revolution

6. **Німчук В.** До питання про походження пісні «Пливе кача по Тисині» // Слово і час, 2015. № 7. С. 79–85. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/sich_2015_7_13.pdf

7. **Сокіл В.** Про пісню «Пливе кача по Тисині» // Народознавчі зошити. Серія філологічна, 2014. № 4. С. 817–821. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/narzfil_2014_4_23.pdf

8. **Тормахова В.** Характерні риси української поп-музики кінця XX – початку XXI століть // Університетська кафедра Альманах. № 3. 2014. К. КНЕУ, 2014. С. 165–172. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ukaf_2014_3_16.pdf

of Dignity]. Tele- ta radiozhurnalistyka. Vypusk 15. Television and radio journalism. Issue 15, pp. 238-245. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tir_2016_15_36.pdf (in Ukrainian).

6. **Nimchuk V.** (2015) K voprosu o proishozhzhenni pisni «Plyve kacha po Tysyni» [To the question of the origin of the song "Floating Kacha in Tysyn"] // Slovo i vr'em'a - Word and Time, no. 7, pp. 79-85. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/sich_2015_7_13.pdf (in Ukrainian).

7. **Sokil V.** (2014) Pro pisnyu «Plyve kacha po Tysyni» [About the song "Floating Kacha on Tysyn"]. Narodoznavchi zoshyty. Seriya filolohichna. National Notebooks. The series is philological, no. 4, pp. 817-821. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/narzfil_2014_4_23.pdf (in Ukrainian).

8. **Tormakhova V.** (2014) Kharakterni rysy ukrayins'koyi pop-muzyky kintsya XX – pochatku XXI stolit' [Characteristic features of Ukrainian pop music of the late twentieth - early twentieth centuries]. Universytet-s'ka kafedra. Al'manakh. Almanac University Chair, no. 3, pp. 165-172, Kyiv: KNEU. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ukaf_2014_3_16.pdf (in Ukrainian).

Marja NESTEROVA
Habilitation Doctor in Philosophy,
Associated Professor,
Professor of the Department of
Management and Innovative Technologies
of Social-Cultural Activity
National Pedagogical Dragomanov University

доктор філософських наук,
доцент, професор кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної
діяльності НПУ ім. М. П. Драгоманова

Ключові слова: європейські цінності, інклюзія, освіта, різноманітність, соціальна згуртованість.

У статті розглядаються дослідження цінностей ЄС в освітньому вимірі України (і не тільки), зокрема, цінності соціальної згуртованості на основі різноманітності та інклюзії. Показано зв'язки між розвитком соціальної згуртованості та різноманітністю й інклюзією. Дослідження цінностей ЄС в українському освітньому вимірі можна розглядати в різних напрямках: особистісні та інституційні проекти (проекти Жана Моне та ін.), різні асоціації, передусім, Асоціація дослідників європейських цінностей в освіті (AREVE) як один із ключових гравців. У цьому напрямі в статті окреслено існуючі досягнення та нові основні практичні завдання AREVE та інших організацій у галузі досліджень цінностей ЄС в українському освітньому вимірі.

УДК 37.04: 376:316.454.4

DOI 10.31392/NPU-VOU.2020.1(76).07

RESEARCHES OF EU VALUES STUDY IN EDUCATION: INCLUSION AND SOCIAL COHESION DEVELOPMENT

© Nesterova M., 2020

Actuality. Nowadays the EU values and norms seem to be the most important tool of social organization of European Union and other European countries. According to the main social idea of EU – to create the society of shared common values which will launch the appropriate social-economic development processes. This task is quite difficult in the modern geo-political conditions – crucial challenges of loss of European values, migration crisis and an infringement of human rights and fundamental freedoms. Therefore, the actual challenge (for the European Union and Ukraine) to revise their priorities in educational policies and to strengthen the research and implementation of EU values in education for social cohesion and inclusion development. Therefore, the implementation of the European Values Studies, Intercultural Dialog Studies, Social Cohesion Policy Studies is very important for the civil society needs in Ukraine confirmed by the fast changing challenges of complex nonstable social reality. Otherwise, we are noticing the growth of requirements for skills and competencies of

employees, diversity and result orientation of students requiring fundamental changes in the high education system.

Stages of the problem development.

There are some projects on the above topics of European Values researches in Europe, for instance, European Values Think-Tank, European Value Studies, Values of Europe etc. [2; 3; 4; 12]. Some of them are focused on education programs. Thus, Values of Europe project offers the quite new educational tools described in the "About European Values Guide to Learning and Teaching". The guide is intended to provide teachers and learners with the necessary foundations for an open, fruitful and knowledge-based discussion of European values. At the same time, the guideline should encourage teachers in adult education, but also other educators, to engage in the teaching of European values in their courses and offers, and to successfully plan and implement teaching and learning activities [12].

Some institutes and research centers in EU conduct the important directions of EU values studies. One of them is Leibnitz Institute of Social Sciences (GESIS) informing, that the European Values Study (EVS) was initiated by the European Value System Study Group (EVSSG) in the late 1970s. This study could be considered as a large-scale, cross-national, and longitudinal survey research program. This program should research how Europeans think about family, work, religion, politics and society. The 141 surveys explore value differences, similarities, and value changes. There were 5 waves (frames) on the above topics. They were administered from 1981 to 2017 in 49 countries/regions. Data processing and documentation are realized in close cooperation between the EVS member countries, the EVS at Tilburg University and GESIS. The department "Data Archive for the Social Sciences" of GESIS is the official archive of the EVS and thus the primary source of information and original data. ZACAT provides access to all four EVS. The European Values Study is one of the main data sources in the exhibition space on "United in Diversity" of Visitors' Centre of the Europarliament, in Brussels. This area is based on the idea that the European

Union, despite the cultural differences and multitudinous interests, works together and develops concepts for a future European civil society. On the ceiling of this room hangs a shifting 3D map of Europe showing the results from the European Values Study with light displays [8].

The problem of social cohesion and its implementation in the educational dimension is quite actual for Europe. Thus, the Yerevan Communiqué in 2015 is a good illustration of this trend, such as making European Education systems more inclusive. This is an essential aim for the European Higher Education Area as European population become more and more diversified, also due to immigration and demographic changes

The researches of EU values in education are quite actual as they get the key support of the initiatives on the above problems solving from European Commission. Many projects on this direction are financed by its various programs (Horizon 2020, Erasmus+). During implementation at the National Pedagogical Dragomhe anov University of Jean Monnet Module "Social Cohesion in Education and Governance: European Studies" the researchers Prof. Marja Nesterova and Dr. Maryna Chulaievska has got the information during their study visit to Barcelona University about the Includ-ED project, an Integrated Project of the European Commission's 6th Framework Programme under priority 7, "Citizens and governance in a knowledge-based society". The Includ-ED project seeks to identify value-based education strategies that help overcome inequalities and promote social cohesion, and thus contribute to meeting the EU's Lisbon goals and general trend of value-based education. The EU values of social cohesion and inclusion have been researched and implemented in the educational dimension. The Includ-Ed also distinguishes practices that engender social exclusion, particularly of vulnerable and marginalised groups. The project focuses on the impact of education systems up to the compulsory level (including vocational and special education programmes), with a view to highlighting inclusive approaches for education and social policy [5].

Unsolved parts of the problem. The process of the research and further implementation of values in education is quite difficult because of acceleration of socio-economic and technological changes, which increase the social problems to be closely related to values (for instance, social violence and intolerance). Unfortunately, values could not be transferred to new generations adequately in many societies. Most of the people who are responsible for the solving of complex social problems have not received sufficient teaching on values. "Teaching values is the most important item of social control mechanisms. As well as becoming an essential part of social integrity, teaching values is a realistic solution for any existing or potential problems both in social and global scale" [8]. But to start the values discourse it's necessary to begin the research process, wide discussions in educational communities etc. First of all its important to research and describe properly the hierarchy of values. It is obvious, that values make a hierarchical form in our cognitive world. "Tools values are at the lowest part in the cognitive world. There are higher values on the tools values which also form a kind of hierarchy within it... In almost all societies, higher values are seen as important indicators of that society's continuity and welfare. In the hierarchy of values, high values are important in all fields such as the value called justice applies to all fields such as economy, politics, and family. In this respect, the hierarchy of values must work in cooperation for the good of society" [8]. We can presume that the values of diversity, inclusion and social cohesion accordingly, to be a values of the high level.

Goal of research. The article is aimed on the research the core issues of EU studies concerning EU values and how to implement them in to the Ukrainian educational system (first of all in a sphere of higher education) for social cohesion development. The one of the main focus and long term impacts of the practical results of the research is to increase the practical dissemination of EU values in HEIs by the way of discussing and enhancing the values awareness, value-based human potential development, enhancing

the diversity and inclusion inside HEI's communities. This research belongs to a "spread content" type as its key activities will be comprised of information and dissemination activities focusing on the EU, its values, the role of education in promotion and enforcement of EU values and related issues.

Problem research. It should be noticed that the researches of values in education are widely conducted outside the EU. Thus, there is a concept of moral education, values education in USA. There are two approaches (values clarification and moral development) which could be identified as having sufficient completed research to warrant examination. In the analytical review paper "Curricular Effectiveness in Moral/Values Education: A Review of Research" of Dr. James S. Leming from Southern Illinois University a total of 59 studies were reviewed, 33 focusing on values clarification and 26 with moral development as the focus. The above research on values clarification indicated that little or no confidence is warranted regarding its potential curricular effectiveness [7]. In Ukraine there are some institutions and researchers which are carrying the appropriate practical and theoretical research projects regarding values. Different groups of the Ukrainian researchers (mostly from non-academic sphere), for instance Viktoria Andrievskaya with her value survey and Dr. Olexandra Yegorova with her "Game of Values", educational value studies of Mykola Skyba from the Ukrainian Institute of the Future [11] and others. They started the search of values as an intellectual inquiry or collective discussion, involving different professional communities (journalists, diplomats, military and security experts, businessmen, polity and others). In the Ukrainian educational dimension there are some key players in the field of research and dissemination of EU values in to the education – Ukrainian Association of Professors and Researchers of European Integration (APREI). APREI's mission is – "Building a Strong Shared Knowledge Base on European Integration in Ukraine". It promotes the EU Studies according to demands of Jean Monnet Program of Erasmus

+ It's deeply connected with EU values dissemination, appropriate improvements in the Ukrainian educational dimension etc. [9]. Also we can mention as one of the key research organization the Ukrainian Educational Research Association (UERA) which is also involved in European Integration processes (as applicant of Jean Monnet Program in the direction of Support of Associations). "The aim of the UERA is to promote the development of scientific competence of the researchers in Education field, to raise the quality of educational research in order to influence the educational system and the society, to exercise and defend the rights and freedoms, meet professional, scientific, social and cultural interests of the Association members" [10].

The practical value researches in Ukraine to be formed in various projects. One of them is European Values of Diversity and Inclusion for Sustainable Development (EVDISD) which have been submitted in this year from National Pedagogical Dragomanov University in the Jean Monnet Project program of Erasmus+ grant calls. This is the upgraded project "Dissemination of EU Values in Education" (DEVED) which had been submitted for the previous call of proposals. The project EVDISD intends to research and spread the content of EU value based approach in education enabling enhancement of quality of higher education in Ukraine, according to the best practice of EU institutions implementing values in their activities and services. The project focused on key EU values for sustainable development in social and cultural sphere – diversity and inclusion.

In Ukraine the sustainable development of society is the high priority problem, growth requirements for skills and competencies of employees, diversity and result orientation of students requiring fundamental changes in HE. Ukraine is taking steps to join the European Higher Education Area, this requires modifications in the legal and normative framework, but the key issue is common values platform to be disseminated through all levels of the Ukrainian Higher Education System (UHES).

The results of a nationwide survey conducted by the non-governmental fund "Democratic Initiatives" in Ukraine in 2017 indicate a weak link between higher education and external stakeholders (Strategy for the reform of higher education in Ukraine until 2020), high education institutions (HEIs), especially higher pedagogical institutions (HPEIs), are quite separated from social reality but their role in the social cohesion development of society is very important. The EU Values dialog not only inside of academician community but with civil society will enhance the sustainable development processes in Ukraine.

It is very important to notice that the problem of values research and implementation and based on them the new technologies in the system of education is very actual because of increasing social problems worldwide. In particular, the problem of social cohesion development (and connected with this problem the diversity and inclusion development) and its educational background is very actual for Ukraine (not only). The society should be a new and unprecedented challenge of responding to his own staggering complexity. Recent social changes prove that the structure of our society needs to change. The processes of diversity and inclusion development will lead to the social cohesion development accordingly. So, the social cohesion development process based on common values should be the key social innovations at the modern society. Practices of diversity and inclusion will help to reduce the inequality as one of the barrier in the process of social cohesion development. These techniques will help to avoid the social exclusion of vulnerable groups (internally displaced persons, migrants, poorest social clusters representatives etc.). This is the main task for modern education which is key factor of social cohesion development.

For the purposes of practical researches of EU values in education and their methodological foundations the Association of Researchers of European Values in Education (AREVE) has been founded under the support of Academician Victor Andrushchenko, Rector of the National Pedagogical

Dragomanov University. He is a Honoured President of AREVE. President of AREVE is Prof. Marja Nesterova, Vice-President of AREVE is Prof. Natalia Kochubey. Members of AREVE are from various Ukrainian and European HEIs – University of Genoa (Italy), University Zilina (Slovakia), Sumy National Agrarian University (Ukraine), Melitopol State Pedagogical University etc. [1].

Implementation of the AREVE research project's results will be presented in the form of new teaching courses for the students of partner HEIs (at first, NPDU), trainings and virtual courses, summer school for the key policy makers, leaders of civil society, head masters and teachers of 150 secondary schools in Ukraine (members of the project "Social Cohesion Development of the Subjects of the Educational Process", supported by the Ministry of Education and Science of Ukraine), workshops and conferences for the educators from higher institutions in Ukraine and EU. The legal address of AREVE is in NPDU, so it will be the coordinative point in the process of value research and its implementation in education.

Evaluation of the project will be based on quantitative and qualitative indicators: number of participants (e.g. teachers, students, leaders of civil society (active IDPs, active members of NGOs etc.) in project events, as well as the level of their satisfaction from participation in project events, degree of awareness (measured through evaluation questionnaires) and social competences revealed in the process of cooperation and communication with peers during trainings and other events.

Dissemination of the AREVE project's results will deepen public knowledge of EU Values in Education and its social impact which involves the quantity of relevant social groups involved in the dialogue (especially vulnerable groups in inclusion education), facilitate positive social changes, positive changes in the educational sphere – through partner HEI's, first of all, at the NPDU which is the key partner of AREVE. The Rector of NPDU as Honoured President of AREVE is personally supports activities of Association, in particular, value-surveys, value-researches.

He will guarantee as a Head of European Association of UP that the results of the AREVE's activities and researches will be widely conducted through the European Association of Rectors of Pedagogical Universities [6] and other partner higher pedagogical institutions. Dissemination strategy will combine external and internal dissemination and involve various media, including European Pedagogical Studies journal and Higher Education in Ukraine journal, which are issued and published by NPDU. All publications in the above academic journals will address academic community in Ukraine and the EU. The project website "AREVE" and web platform "EU Values in Education" (EVE) will be created as the virtual hub for better cooperation, communication, teaching and learning among educators and society, virtual community for better involvement of policy makers, representatives from labour market, public authorities etc.

One of the important task in the direction of further researches of EU values in education are as follows:

a) to disseminate information about AREVE, its activities and research results we will use communication events (workshops, conferences etc.), Facebook as it most used social network in Ukraine, mails to partners and to EU-i Centres, project branding and logos, webpages of member HEIs and partners, the EU Dissemination Platform, partner NGOs and professional organisations;

b) to print materials and e-forms (reports, publications, didactic materials on Value survey) for the transferring them to HEIs, information centres, partner associations (like APREI, UERA etc.);

c) to support the sustainability of the AREVE project and its follow-up by application of ICT technologies for blended learning (virtual classroom courses, website of the Project as experience exchange hub, didactic e-materials etc.).

In general, for the effective research of Interdisciplinary approach will enhance sustainability of the AREVE research projects as more and more experts in different

fields of study will be involved in teaching and practicing value based approach and disseminating ideas further. In a period where cultural diversity is seen more as a threat rather than an asset, changing the paradigms and the teaching methods at school and at the University is essential to develop and to transmit the correct social and cultural skills. Therefore it is planning to implement the best knowledge and practices of EU Values in Education for successful governance, teaching excellence and social cohesion development.

Conclusions and perspectives of further researches. Unfortunately, nowadays Ukraine is a conflict affected and divide society with the complex situation about common values. The experience of European Union is quit important and actual for present challenges of Ukraine. The AREVE intends to research and spread the content of EU value based approach in education enabling enhancement of quality of higher education in Ukraine, according to the best practice of EU institutions implementing values in their activities and services. The AREVE focused on the research of key EU values for social cohesion and sustainable development in educational, social and cultural sphere. Students will explore their knowledge of main basic principles of the European Intercultural Policies Studies, first of all, in the educational sphere. They will analyse the EU measures and decisions concerning support and assistance to Ukraine in the reformation of its educational system

according to the demands and principles of the European Higher Education Area (EHEA). The aim of this kind of educational program: to deep the knowledge of best European practices solving painful societal problems faced to EU and Ukraine: destruction of system of values, separation and aggression in society, poverty dissemination, vulnerable group explosion, youth unemployment etc. The above knowledge to be implemented and disseminated through future educators will sufficiently enhance not only the Ukrainian higher education system but will improve the dissemination of the EU issues in secondary schools accordingly.

All of them will positively impact on social cohesion development in the Ukrainian educational dimension. Also this value-based approach will solve many actual communicative, psychological and social problems in our society. So, it's necessary to implement into the educational system this value-based approach – more holistic and compatible with the actual social challenges. It will change the existing approach to the teaching and learning in secondary schools and high institutions, in particular, pedagogical universities. Obviously it will improve the process of real European integration for Ukraine. First of all, it leads to the theoretical and practical implementation of European studies on the matters of educational policy, social cohesion ideas, European values, intercultural dialog etc.

REFERENCES

1. Association of Researchers of European Values in Education (AREVE). URL: www.aveve.org
2. European Values Study. URL: <https://europeanvaluesstudy.eu/>
3. EU Values Study. European Values Study, 1981, 1990, 1999/2000, 2008, 2017. URL: <https://zacad.gesis.org/>
4. European Values Think-Tank. URL: <https://www.europeanvalues.net>
5. Include-Ed. URL: <http://creaub.info/included/>
6. International Association of Rectors of Pedagogical Universities in Europe. URL: <http://www.arpue.org/en/>
7. **Leming J. S.** (1981) // Curricular Effectiveness in Moral/Values Education: A Review of Research, *Journal of Moral Education*, 10:3, 147-164, DOI: 10.1080/0305724810100301
8. **Türkkahraman M.** (2014) // *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116, pp. 633–638.
9. Ukrainian Association of Professors and Researchers of European Integration (APREI). URL: www.aprei.com.ua
10. Ukrainian Educational Research Association. URL: <http://www.uera.org.ua>
11. Ukrainian Institute of the Future. URL: <https://www.uifuture.org>
12. Values of Europe. URL: <https://val-eu.eu>

УДК 37.09:001.9"20"

DOI 10.31392/NPU-VOU.2020.1(76).08

UNESCO CHAIR ON SCIENCE EDUCATION AT THE NATIONAL PEDAGOGICAL DRAGOMANOV UNIVERSITY: MISSION, AIMS AND PERSPECTIVES

Denys SVYRYDENKO

Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor, Professor of the Methodology of Sciences and International Education Department, National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)

доктор філософських наук, доцент, професор кафедри методології науки та міжнародної освіти, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Київ, Україна)

© Svyrydenko D., 2020

Ключові слова: кафедра ЮНЕСКО, наукова освіта, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Мала академія наук України, підготовка викладачів, відповідальне громадянство, STEAM, STEM.

У статті запропоновано тези для перспективної дискусії навколо місії, цілей та перспектив кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти при Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, яка є спробою залучити до обговорення міжнародних читачів. У статті продемонстровано, що кафедра може стати центром науково-дослідної, викладацької діяльності, а також може бути включеною у систему перепідготовки в галузі наукової освіти в Україні, розвиваючи співпрацю з Малою академією наук України як лідером практич-

ного впровадження підходів наукової освіти. Ключовим результатом низки напрямів діяльності кафедри є формування нового типу мислення студентів – коли наука розглядається як інструмент, засіб вирішення практичних проблем конкретної людини, сім'ї, міста, держави чи в усьому світі. У статті показано, що кафедра зможе створити продуктивні «мости» між українськими та відомими у всьому світі методологіями наукової освіти (TheoPrax, LAMAP тощо), змінюючи українське освітнє середовище.

National educational systems worldwide are the subject of intensive modernization. One of main direction of the mentioned processes is an attempt to actualize the principles of science education as a response on the current social and cultural challenges [2]. Science education is considered not only as a training of new generation of scientists, but as a process of formation in students of advanced and active type of thinking (investigation into the process or subject of study, collection of data, analysis, formation of hypothesis and testing its validity), which is urgently needed in the modern world (business, analytics, IT). As a result, the students' fear of ignorance is replaced by active engagement and confidence. In addition, there is a growing need for the citizens with competence in science for critical evaluation of various problems. From one hand, the stakeholders understand the perspective of modernization steps. From the other hand, the scale of changes is extremely big: successful modernization needs the systematic changes on the different levels of educational systems including the reframing of the teacher preparation model.

Ukraine is also involved into the global trend developing successful practices of science education (mainly at the system of the Junior Academy of Sciences of Ukraine (JASU)). The professional level of the practical implementation of science education approaches let JASU to establish the UNESCO Category 2 Center at 2017. Having long-term strategic partnership with JASU and understanding the need of implementation of science education approaches into the model of teacher preparation, the National Pedagogical Dragomanov University developed the concept of UNESCO Chair on Science Education and applied the request for the chair establishing. The concept of chair establishing has taken into account the fact, that science education involves educational research in the fields of knowledge that constitute the basis for the economic development of the country, namely in computer information technologies, engineering, life and Earth sciences, physical and mathematical sciences, etc. The educational status of the citizens is directly related to the level of economic welfare and, consequently, to the human development index in the country. Taking into account the correlation between the

educational status and the level of economic welfare, the chair will play an important role in the development of national economy.

The activities of the chair aim at the training of highly qualified educators mastering modern methodologies and methods essential for the implementation of the principles of science education. National Pedagogical Dragomanov University, as the leading teacher-training university in Ukraine, has organizational, technological and technical capability for the training of a new generation of educators at the regional, national and international levels. The specialists of the chair will have the opportunity to conduct educational and psychological investigations and experiments with a view to improve current teaching methodology and practices and develop new ones for the implementation of science education into the educational activity at the national and regional levels.

At the end of 2019, UNESCO Headquarter approved the request widening the "window of possibilities" for science education in Ukraine. The concept of UNESCO Chair passed the series of roundtables and working group sessions. It was conceptually represented during the 8th Ukrainian-Polish Forum "Education for Peace" and corresponding publication [1]. The author of the article was involved into the development of the chair's concept personally. Current article is an attempt to involve international readers of the journal into discussion around the mission, aims and perspectives of chair activity.

Receiving UNESCO's positive decision, the chair should correlate one's aims and mission with strategic documents of UNESCO. As an example, according to 2014-2021 UNESCO Medium-Term Strategy [3], the activities of the chair will be primarily focused on the implementation of the following:

- Developing education systems to foster quality lifelong learning opportunities for all. Using the advanced experience, the chair will aim at the fulfillment of university's potential as an advisory body of the Ministry of Education and Science of Ukraine with regard to the continuing education of teachers in new methodologies and methods of science education in schools; arranging advanced training courses for teachers and educators for the implementation of "lifelong education"

concept; implementation of the principles of gender and inclusive education;

- Empowering learners to be creative and responsible global citizens. By means of theoretical substantiation and practical testing of the opportunities for effective synthesis of achievements of advanced educational systems that implement the principles of science education as well as the accumulated domestic experience of teacher training using STEM/STEAM education approaches.

- Strengthening international science cooperation for peace, sustainability and social inclusion. Under current geopolitical challenges in Ukraine, the chair under establishment will be guided by the need for a harmonious combination of national culture and the global progress in the era of globalization and social integration. The principles of sustainable development based on interdisciplinary scientific studies should be met in order to implement and carry out educational activities.

- Fostering creativity and the diversity of cultural expressions. The chair is guided by the need to train creative educators able to achieve their potential through own scientific research and scientific research of their students. The science education is understood as the source of positive transformations for the next generations of scientists.

- Promoting freedom of expression, media development and universal access to information and knowledge. Training of modern educators primarily focuses on the acquisition of advanced scientific knowledge, which is implemented by open access to the sources of literature, recent scientific studies, innovative educational methods and practices, modern advances in general psychology, educational psychology, and neuropsychology. The chair will organize numerous specialized workshops, conferences, trainings, practical courses, summer schools, etc. for free sharing of experience and ideas and in order to promote free communication.

This ambition is essentially captured in Sustainable Development Goals (SDG 4) that covers the universal primary and secondary education, the early childhood development and universal pre-primary education, the equal access to technical / vocational and higher education, the relevant skills for decent work and the universal youth literacy.

Establishment of the UNESCO Chair on Science Education will contribute to the stronger presence of Ukrainian university system in the international scientific and educational area, approximation of Ukrainian teachers' training to the international and European standards, enhancement of Ukraine's global stature and strengthening of its role as one of the centers for introduction of innovative teacher-training experiences in the context of consolidation of community architecture, centered around the processes of innovations' approval, technology development, etc. (STEM and STEAM education with respective combination of multidisciplinary approach and teacher-training focused on application).

UNESCO Chair on Science Education will carry out the following tasks:

- training and retraining of Ukrainian educators up to the world standards in accordance with UNESCO's 2014–2021 strategy, with involvement of leading international experts and extensive use of Ukrainian experience in educational practice, as well as scientific developments and UNESCO's policies;

- modernization of teacher-training programs and content of studied subjects in order to align them with high world standards identified by UNESCO priorities for the coming period;

- organization of international conferences, round tables, etc., held under the auspices of UNESCO.

- establishment and promotion of cooperation between universities under the auspices of UNESCO in the field of science education with the purpose of effective implementation of strategies aimed at strengthening of information society by means of education;

- collection of information, establishment of databank on science education issues and popularization of the need to update traditional teacher-training approaches that exist in Ukrainian system of pedagogical education;

- research on the issues falling within the scope of the chair, in particular, covered by agreements with appropriate UNESCO's Sectors and its international departments against the backdrop of globalization;

- exchange of information and training courses with universities and research institutions of other countries;

- active implementation of the principles of academic mobility as a tool for effective cooperation with other universities and research institutions;

- development of proposals with regard to updating the list of specialties in pedagogical education, based on theoretical studies of achievements by developed countries and practical experience of cooperation with such countries within the scope of the chair.

UNESCO Chair on Science Education will offer the opportunity:

- to improve the content of educational programs in sector-specific subjects and pedagogics for the training and advanced training of educators and students in science education;

- to develop educational materials in science education that can be integrated into the educational programs (such as video recordings, supporting information, visual computing and modeling);

- to establish platforms for the creation and dissemination of interactive online courses in science education;

- to perform training and advanced training of scientists so that they could comply with the requirements of rapidly changing world economy;

- to motivate students and educators by means of scholarships, study grants, internships and other international and state-run programs;

- to develop educational strategies and programs in formal and non-formal educational settings;

- to ensure the collection of data and assessment of the Chair's performance in the implementation of science education concepts in the educational institutions of Ukraine;

- to implement and maintain lifelong learning projects, which includes publications, web-sites, video recordings, TV programs, museum specimens, public events and etc.

A feature and fundamental principle of information society is the need for creation, dissemination and preservation of information and knowledge. Involvement of universities and other institutions producing and communicating knowledge in cooperation has been identified as a priority area of activity of UNESCO Chair. The chair is planning to be the center of scientific support of JASU's practical activity. This institution has more than 60 of the own methods at the different

fields. All of them use the approaches of science education. UNESCO Chair on Science Education is established with the aim to raise the level of scientific substantiation of science education methods practiced by JASU, and develop effective models for training and advanced training of teachers at the National Pedagogical Dragomanov University. In line with the global demand for science education as a trend that responds to the current needs, and taking into account the experience of educators' training within the national educational systems in developed countries, such teachers should be integrated into the educational process, which principles arise out of the fundamental scientific reflection.

The scientific resources of the National Pedagogical Dragomanov University and long-term experience of cooperation with JASU on scientific justification of the models of implementing science education demonstrate the potential that can be further strengthened by UNESCO Chair on Science Education. As of 2020, there is experience of jointly prepared study guides, textbooks and monographs, involving science education approaches, which may be enhanced institutionally through the establishment of the chair. Advanced scientific publications have the potential to get to the level of scientific discussions devoted exclusively to the issues of science education practices, and to become the prerequisites for the development of national science education standards, etc. Furthermore, in its activities the chair intends to utilize the research potential of the National Pedagogical Dragomanov University and engage in research the representatives of world-renowned scientific schools as visiting professors of the chair, as well as to evaluate scientific developments at scientific conferences, round tables, etc. To ensure the research activities of the chair, it is planned to set up a laboratory providing scientific support. This laboratory will act as a center for organization of the chair's research projects in natural sciences, physics, mathematics and socio-humanistic studies.

The chair of the National Pedagogical Dragomanov University, in close collaboration with Geoinformation Systems (GIS) and Remote Sensing (RS) Laboratory of JASU, will create the conditions for mobilizing a wide range of specialists around the problem of IT

use in Earth sciences. Long-term experience of the Laboratory contributed to obtaining by JASU the status of Copernicus Academy. Currently, as the synergy of science and educational practices, this chair is the first Ukrainian organization to have this status. The network of Copernicus Academy connects European universities, research institutions, business schools worldwide with the aim to reveal and process remote sensing data.

Educational developments of the GIS and RS Laboratory (curricula, manuals, guidelines, contests) are theory-based, were tested by JASU and institutions of general secondary education both in Ukraine and abroad (Poland, Slovakia, Montenegro, Kenya) and have a didactic significance. These developments have been evaluated using scientific methods at the National Pedagogical Dragomanov University. Considering the potential and longstanding necessity for the introduction of GIS and RS into the educational practice of Ukraine, the UNESCO Chair will develop a methodological basis for the implementation of IT in the Earth sciences cycle based on the experience of GIS and RS Laboratory of JASU.

UNESCO Chair on Science Education should consolidate the existing potential of cooperation between the two institutions, which will lead to the development of successful science education practices of JASU through greater engagement of the human resources of Ukraine's leading pedagogical institution. A positive experience of joint research of geoinformation systems (GIS) and remote sensing (RS) issues, as well as TheoPrax, German science education method, may be used as example to illustrate the implementation of the principle of combining education and scientific findings. This is not an exhaustive list of examples of all current and prospective lines of activities of the chair.

One of the strategic directions of activity of the National Pedagogical Dragomanov University in cooperation with the JASU is the introduction and development of the TheoPrax Method in Ukraine. This method demonstrates the potential to transform and change the life of a society for the better, which is in line with a number of UNESCO strategic goals. Technical and vocational education and training connect education and the world of work, and aim to address economic, social and environmental requirements, helping young people and adults

to develop the skills needed for employment, decent work and entrepreneurship. The TheoPrax is a method of teaching and learning tailored to businesses and organizations, which offers innovative and creative business solutions. The main goal of the Method is to increase the desire for knowledge in such fields as science and technology, humanities and social studies. With this method, students and teachers, as well as educators and professors can apply gained knowledge in practice and manifest such knowledge in the real life of entrepreneurs. Students, under the guidance of a teacher, carry out specific projects, based on the needs of the enterprise or research institute, thereby developing key competencies and gaining real domain knowledge.

Many years of experience of the TheoPrax Foundation in different countries worldwide (Germany, France, Austria, Brazil, etc.), as well as successful testing of the method in Ukrainian educational projects, demonstrate the topicality of application of project-oriented teaching methods. High potential staff of UNESCO Chair will be engaged in the development of effective mechanisms for adapting the TheoPrax Method in the contemporary educational environment of Ukraine, as well as in providing scientific substantiation for the ways of its implementation in educational practice.

However, this implementation is almost impossible without continuous scientific and pedagogical support. UNESCO Chair at the National Pedagogical Dragomanov University aims to provide such support. It is the goal of UNESCO Chair under establishment, considering the scientific potential of the university (over 250 professors doctors of science in various fields). In the short term, the Chair will face the need to ensure a scientifically based adaptation of the methods offered by the French LAMAP Foundation to the sociocultural context of Ukraine's educational system. In addition, given the experience of international cooperation of the National Pedagogical Dragomanov University and JASU, there is a demand for transfer of educational techniques to a number of countries worldwide, which requires scientific substantiation, taking account of specifics of educational tradition and sociocultural factors. This cannot be performed without scientific research and

extensive use of approaches of comparative pedagogics, cultural studies, education policy studies, etc. with the aim to provide theoretical substantiation of the ability to effectively implement science education approaches in specific sociocultural settings.

Thus, at the article, the aims, mission and future perspectives of UNESCO Chair on Science Education were presented. It was demonstrated that National Pedagogical Dragomanov University as a key pedagogical university of Ukraine can become a platform for large-scale transformations at Ukrainian educational landscape providing research and educational activities in the field of science education. It is true, that initial and one of the most important aspects of implementing of the principles of science education is a teacher with developed skills, the bearer of new philosophy of education. The scientific research of the chair can be implemented in the longstanding and fruitful cooperation of the National Pedagogical Dragomanov University with the JASU – leader in the translation of science education concept into practice in the Eastern European region. The specialists trained by the chair will complement the teaching personnel of the JASU and other scientific and educational institutions. It was demonstrated, that the UNESCO Chair aims to promote the cooperation in education and science between national and international centers of educational innovations, which would contribute to the efficient implementation of new social architecture into a social practice.

The chair has the potential to make a significant contribution to the training (retraining) of teachers, taking into account the trends offered by modern science education. Students of the leading pedagogical university,

joining modern world models of preparation, will emerge as active citizens of the modern global society, implementing in their daily professional educational ideas the ideas proposed by the concept of science education, enhancing the synergy of fruitful cooperation between the JASU and National Pedagogical Dragomanov University. The result of the implementation of the principles of science education into educational practice of Ukraine will be the preparation of a generation of socially active youth in a society where scientific outlook and skills, creative and critical thinking will play more and more importance, resonating with the principles of sustainable development of humanity. At the same time, retraining programs will promote science education in the professional community of teachers.

The chair is going to be the center of research, teaching and lifelong learning activities in the field of science education in Ukraine. We've demonstrated, that science education is a pedagogical concept which aims to foster a new generation of young people, based on certain methodologies, methods, forms of learning and content. The teacher does not play the role of a single source of information for the purpose of passing it on to students, but is the mentor who oversees the student research complex. The end result of such learning (considering the European Commission Report "Science Education for Responsible Citizenship"), it should be a new type of student thinking when science is seen as a tool, a means to solve practical problems of a particular person, family, city, state, or more globally. It was demonstrated, that successful practices of JASU will receive additional scientific support being developed using the approaches of the famous international methodologies of science education (TheoPrax, LAMAP, etc.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Свириденко Д. Кафедра ЮНЕСКО з наукової освіти: нові можливості для української освіти у контексті сталого розвитку // Освіта для миру: збірник наукових праць. Т. 1. Київ; Переяслав-Хмельницький: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка», 2019. С. 453–464.

REFERENCES

1. Svyrydenko D. (2019) UNESCO Chair on Science Education: New Possibilities for Ukrainian education at the context of Sustainable Development // Education for Peace. Collection of research papers. Vol. 1. Kyiv; Pereyaslav-Khmelnytskyi: LLC "Yurko Lubchenko", pp. 453–464.

2. Science Education for Responsible Citizenship. URL: http://ec.europa.eu/research/swafs/pdf/pub_science_education/KI-NA-26-893-EN-N.pdf

3. UNESCO Medium-Term Strategy 2014–2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000227860>

Тарас ОЛЕФІРЕНКО

кандидат педагогічних наук, професор,
декан факультету педагогіки і психології
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

Ганна ЦВЕТКОВА

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки і психології
дошкільної освіти та дитячої творчості
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

Ключові слова: STEM-освіта, IT-технології, STEM-технології, Smart-комплекси навчальних предметів, кваліфікаційний портрет педагога.

Концепцією розвитку та стратегічною метою STEM-освіти є підготовка людини майбутнього – креативної та вільної особистості, яка здатна вчитися впродовж життя, критично мислити, знаходити нестандартні креативні рішення, адаптуватися до сучасних умов соціальної мобільності, спроможної до засвоєння передових інформаційних технологій, до досягнення успіху в умовах стрімкого технологічного розвитку глобального соціуму. Визначено, що основними принципами навчання STEM-освіти є принципи інтеграції, інно-

УДК 004.81:37.091.2(477)

DOI 10.31392/NPU-VOU.2020.1(76).09

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ
ЗАСАДИ РОЗВИТКУ
STEM-ОСВІТИ
В УКРАЇНІ**

© Олефіренко Т., Цветкова Г., 2020

ваційності, гуманістичної аксіології, соціально-емоційний, орієнтації на особистість вчителя. Пріоритетом розвитку STEM-освіти в Україні є злагоджена командна робота педагогів-професіоналів, здатних концентрувати інтелект на досягненні узгодженої спільної освітньої мети, колегіальність у формуванні та оцінці ефективності навчальних проєктів.

Постановка проблеми та її актуальність. Світове лідерство у сегменті якісної національної середньої та вищої освіти, формування інноваційної, обдарованої особистості громадянина України і світу з планетарним мисленням, спроможної до постійного ціннісного та когнітивного зростання, до спілкування з іншими культурами, до поліпшення життя нашого суспільства, духовного зростання особистості, яка буде визначати вектор майбутнього національного розвитку, може забезпечити STEM-освіта (S – science, T – technology, E – engineering, M – mathematics). Презентований термін уживається на позначення популярного напрямку в освіті, що охоплює природничі науки (Science), тех-

нології (Technology), технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics). Цей напрям потребує посилення природничо-наукового компонента та його синтезу з інноваційними інтерактивними технологіями.

Актуальність упровадження STEM-освіти в Україні пов'язана зі стрімкою еволюцією технологій, IT-технологій, з появою кардинально нових професій майбутнього, наприклад: куратор онлайн-платформи, інструктор з інтернет-серфінгу, веб-психолог, брейн-тренер, лайфстайл-тренер. Це далеко не весь перелік професій, які будуть тісно пов'язані з психолого-педагогічними компетентностями, біо- та нанотехнологіями, високотехнологічним виробництвом. Виникає низка питань, на які педагоги вже зараз зобов'язані дати відповіді: яким повинен бути вчитель, котрий у змозі забезпечити якісну підготовку дитини до нових реалій майбутнього; яким має бути завтрашній випускник; як повинна реагувати та діяти вища школа в цих умовах; якими будуть принципи навчання нової генерації українців?

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі. Останнім часом активізувався інтерес до проблем STEM-освіти. Питання професійної компетентності вчителя у системі навчання STEM розглядає Н. Гончарова [4]. Основний акцент на забезпеченні мотивації досягнень професійного успіху в студентів робить Л. Грень [6]. Цікавим добром С. Кириленко та О. Кіян [8] є дослідження теоретико-методологічних та методичних сегментів поліфункціонального уроку в системі STEM-освіти. Визначальні аспекти актуальності запровадження STEM-навчання, основні підходи та особливості означеної проблеми розглядають О. Патрикєєва [12] та Н. Білик [2].

Значний інтерес у ракурсі нашого дослідження представляють праці закордонних науковців М. Harrison, D. Langdon, B. Means, E. Peters-Burton, N. Morel, J. Confrey, A. House.

Популярними та затребуваними на сьогодні є питання впровадження STEM-

освіти у навчальних закладах, які ставлять у своїх працях О. Барна [1], Н. Балик [2], Г. Дудіч [5], С. Кириленко [8], Ф. Мазелла [11], І. Савченко [13].

Досвід упровадження STEM-освіти в країнах ЄС та США розглядає О. Коваленко [9].

Отже, для науково-педагогічної спільноти окреслена проблематика є актуальною. Водночас не з'ясовано основні причини повільного впровадження STEM-освіти в Україні, її фундаментальні принципи та компетентнісні характеристики суб'єктів освітнього процесу.

Мета статті – на основі розкриття концептуальних засад розвитку STEM-освіти проаналізувати причини її повільного впровадження в Україні.

Метою STEM-освіти є підготовка людини майбутнього – креативної та вільної особистості, яка здатна вчитися впродовж життя, критично мислити, знаходити нестандартні креативні рішення, адаптуватися до сучасних умов соціальної мобільності, спроможна до засвоєння передових інформаційних технологій, до досягнення успіху в умовах стрімкого технологічного розвитку глобального соціуму. У цій тезі сконцентровано вихідні ідеї та мету STEM-освіти:

1. Базові якості молоді людини для досягнення успіху в сучасному світі:

– беззаперечне, на рівні відчуття та переконань, сприйняття загальнолюдських цінностей та сучасної суспільної моралі як умови комфортного життя та розвитку особистості;

– базовий світоглядний принцип: усе у світі має функціональний, а не догматичний характер, світ – система функцій, а не сукупність речей;

– критичне сприйняття соціальних та технічних штампів, трафаретів, алгоритмів, здатність вийти за межі усталених поглядів у суспільній та професійній діяльності.

2. Стратегічною засадою формування такого випускника школи є освіта за STEM-технологією як провідного напрямку розвитку людського капіталу на сучасному ета-

пі, що впливає на інноваційне завтра всього людства.

Перед тим, як розкрити механізми впровадження представленої мети STEM-освіти, варто неупереджено окреслити перешкоди щодо її уведення. По-перше, домінуючі традиції шкільної освіти, проявом яких є застиглість, консервативність системи шкільної освіти, концентрація сучасних адміністрацій шкіл та вчителів не на розвитку особистості, а на формуванні обсягу знань відповідно до державних стандартів, змісту Зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО). З-поміж таких традицій:

- вивчення навчальних дисциплін, а не складної єдності навколишнього світу;
- репродуктивні методи викладання;
- догматичний підхід до навчання;
- орієнтація на запам'ятовування та відтворення, а не на розуміння;
- невміння педагогів знайти спільну мову та порозуміння з сучасними батьками;
- нерозуміння важливості перебування всієї системи освіти задля майбутнього української нації, відсутність мотивації до такого виду роботи.

По-друге, відсутність педагогів-фахівців у галузі STEM-освіти та системи підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, які б синтезували знання ІТ-технологій, педагогіки і психології дитини та вільне володіння іноземною мовою.

По-третє, конфлікт критеріїв оцінки знань. Для запобігання останнього передбачено надання школярам знань, які можуть бути оцінені за принципами, що за сутністю відмінні від принципів побудови тестів ЗНО МОН України. Така відмінність (конфлікт) критеріїв оцінки знань обумовлює ризик отримання відносно низької оцінки за ЗНО успішними випускниками старшої школи.

Четверта проблема: на сьогодні ми маємо констатувати відсутність успішного зразка шкільної STEM-освіти в Україні.

П'ята – більшість комп'ютерних програм (тренажери, SMART-комплекси, додатки тощо), що можуть бути використані

для STEM-навчання, мають англійські інтерфейси та контенти.

Для формування стратегії досягнення мети доцільно враховувати **причини** невдалого (українськ) впровадження STEM-освіти в Україні:

- розпорядчі документи МОН України з цього напрямку мають переважно загальний характер, що передбачає таку ж звітність про їх виконання без досягнення результатів по суті (звичний для нашої української системи рух документів зверху вниз та зворотн) створює ілюзію результативної діяльності);

- освітня діяльність з підготовки педагогів здійснюється за традиційними технологіями та виробляє «собі подібних», що не здатні вийти за межі усталених правил педагогічної діяльності;

- спрощене трактування STEM-технологій педагогами нерідко призводить до зведення «новацій» до рівня впровадження якісно організованих лабораторних робіт, практичних занять за певними темами окремих навчальних дисциплін, застосування комп'ютерних програмних навчальних додатків, що видаються за елементи STEM-навчання;

- у джерелах (офіційних та матеріалах наукових форумів, інтернет-груп тощо), що присвячені STEM-освіті, важко знайти хоча б постановку проблеми співвідношення змісту компетентностей, що має формувати ефективна STEM-освіта, зі змістом тестів ЗНО (чи є такі тести валідними у подібній ситуації?). Це безпосередньо свідчить про неглибоке розуміння змісту та прогнозованих результатів навчання за STEM-технологіями.

Ураховавши проблеми та причини невдалого впровадження STEM-освіти, сформулюємо **завдання** для досягнення мети:

1. Підбір колективу викладачів, що здатні реалізувати STEM-освіту в середній та старшій школах.

Шляхи підбору такого колективу:

- пошук з-поміж призерів відповідних конкурсів авторів відповідних контентів STEM-інтернет-ресурсів;

– замовлення педагогічним університетам на підготовку відповідних педагогічних кадрів;

– запровадження системи фахового тестування для кандидатів на посади вчителів;

– запровадження системи безперервного навчання/розвитку викладачів за внутрішніми програмами та активного залучення зовнішніх джерел інформації, досвіду. У перспективі – формування таких програм (постійних курсів, у т. ч. – дистанційних) як інтелектуального авторського продукту для пропозицій на ринку освітніх послуг;

– забезпечення особистісного зростання кожного вчителя з урахуванням його індивідуальних здібностей; розвитку творчого мислення, здатності швидко орієнтуватися в сучасному насиченому інформаційному просторі, приймати нестандартні, неординарні рішення, учитися протягом усього життя;

– підтримка креативних пошуків учителів, їхньої здатності створювати педагогічні інновації.

2. Створення в школі англomовного креативно-розвивального освітнього простору, найбільш важливими компонентами якого є:

– саморозвиток у контексті іншомовної комунікації у процесі проектування;

– діалог як основна форма духовного спілкування суб'єктів англomовного креативно-розвивального освітнього простору та на його основі інтенсивне навчання учнів англійської мови в середній школі для забезпечення їх безперешкодного доступу до англomовних комп'ютерних про-

грам та іншого інтелектуального продукту, що використовуватиметься в освітньому процесі старшої школи.

3. Розроблення та апробація інноваційних освітніх проєктів, міждисциплінарних дослідницьких програм; систематизація методичних матеріалів із інноваційного міжнародного досвіду у сфері STEM-освіти; упровадження STEM-технологій поступово, поетапно (у середній та старшій школах) та за принципом – один проєкт на навчальний рік (пів року, чверть) для групи навчальних дисциплін. Далі – розширення переліку дисциплін, включених у проєкти. Відмова від тактики впровадження «елементів STEM» за окремими темами. Напрацювання загальних алгоритмів для утворення навчальних проєктів (короткострокових та наскрізних).

4. Розробка інноваційного навчально-методичного забезпечення на основі створення Smart-комплексів навчальних предметів: комплексна інформаційно-структурована система електронного освітнього ресурсу, що складається з організаційно-методичних матеріалів, засобів контролю, побудованих на принципах інтегративності, адаптивності, інформаційної відкритості, можливо, і – дистанційності. На початковому етапі для проектування потрібне використання переважно віртуальних лабораторій, комплексів, навчальних додатків. Придбання реального обладнання для проєктів – у міру накопичення досвіду, формування потреб (з урахуванням вартості та можливості виділення приміщень).

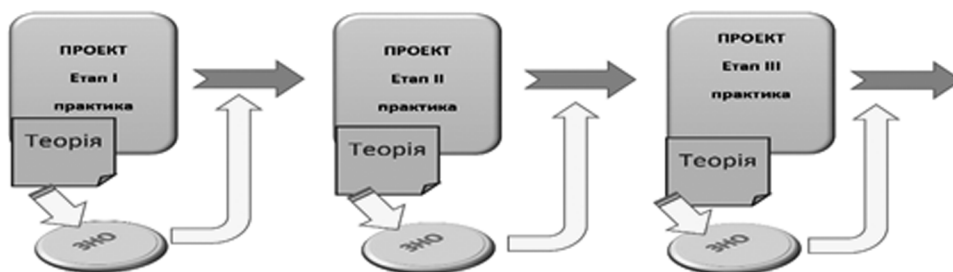

Рис. 1. Алгоритм упровадження STEM-технологій

5. Виключення ризику отримання низької оцінки за ЗНО випускниками школи, що передбачає:

– обов'язкову орієнтацію проєктів на компетенції, що включено до стандартів середньої освіти (враховуючи компетенції, які формує STEM-освіта);

– поетапне (за етапами виконання проєктів) та підсумкове (після завершення тривалих проєктів) тестування учнів за технологією ЗНО (рис.1);

– проведення психолого-педагогічної діагностики, яка дає змогу рефлексувати та діагностувати розбіжності в оцінці результатів проєктної діяльності та результатів тестів ЗНО, у т. ч. з урахуванням емоційного стану школяра.

Такий алгоритм оцінювання рівня підготовки також може виконувати функцію своєрідного «тренажера» здатності оперативного переналаштування учня з одного до принципово іншого інформаційного простору (способу сприйняття, комунікації), що також є вкрай необхідною умовою виховання успішної людини в сучасному українському соціумі з об'єктивними конфліктами – «традиційне-інноваційне», «бюрократичне-креативне» тощо.

Основними принципами навчання за STEM-освітою є принципи:

– інтеграції – проблемне проєктне навчання через міжпредметну інтеграцію;

– інноваційності – формування уміння бачити проблеми, формулювати дослідницькі питання, а основне – шляхи їхнього вирішення; стійкість та принциповість у відстоюванні власних позицій, дивергентне мислення;

– гуманістичної аксіології – навчання у школі спирається на гуманістичні цінності, має довготерміновий ефект, що спостерігається у перспективі та узгоджується з його результатами з боку норм загальнолюдської моралі;

– соціально-емоційний – формування у школярів, як представників інтелектуальної еліти українського суспільства, самосвідомості, соціальної ерудиції, самоконтролю, уміння управляти взаємовідносинами, го-

товності до відповідального прийняття рішень, здатності до імпульсивного контролю, управління стресом та конфліктами;

– орієнтації на особистість учителя, який є лідером у формуванні емоційних та соціальних компетентностей і спроможний до усвідомленого аналізу своєї професійної діяльності на основі розвинених мотивів саморозвитку; здатний до проблематизації дійсності, бачення конфліктів, суперечностей; критичного ставлення до норми, до педагогічної рефлексії, творчості; відкритий до професійних інновацій, самореалізації, утілення в професійній діяльності своїх особистісних намірів і способу життя; уміє створювати соціокультурний діалог, упроваджувати найефективніші форми і методи навчання за інноваційним принципом; спроможний до набуття власного педагогічного досвіду.

Основними **компетенціями** випускника повинні бути:

1) здатність до вирішення комплексних проблем;

2) здатність до критичного мислення;

3) здатність до креативної діяльності;

4) готовність до управління людьми;

5) здатність до взаємодії з іншими;

6) здатність до співчуття;

7) спроможність до об'єктивної оцінки явищ навколишнього світу;

8) орієнтація на високий результат;

9) здатність до ведення переговорів;

10) готовність до когнітивної гнучкості.

Результати навчання:

1) критичне мислення та вирішення проблем;

2) креативність, ініціативність та підприємливість;

3) навички у сфері дигітальних медіа;

4) самопізнання, самоусвідомлення та вміння вчитися;

5) участь та співробітництво;

6) імпульсний контроль та управління стресом;

7) особистісна, моральна та етична відповідальність;

8) ідентифікація, чітке самосприймання та розпізнавання емоцій;

9) самоефективність, духовність, співчуття;

10) самомотивація та дисципліна.

Кваліфікаційний портрет педагога

Пріоритетні якості:

Особистість – цілісна, гармонійна особистість з позитивною «Я концепцією», розвиненим емоційним інтелектом, високим рівнем загальної культури та моральності.

Професіонал – педагог і психолог з активною професійною позицією, з розвиненими перцептивно-рефлексивними організаторськими здібностями, педагогічною спрямованістю й готовністю до педагогічної діяльності, професійним володінням різноманітними методами навчання і виховання дітей, критичним мисленням.

Експерт – здатний терпляче спостерігати за дітьми, вивчати та уточнювати типові прояви кожної дитини, уважно аналізувати факти, з'ясувати їх причини, ознайомлюватися з обставинами, виробляти виважені судження та об'єктивні оцінки.

Фасилітатор – здатний до оптимістичного прогнозування щодо розвитку, навчання та виховання школяра, з домінуючими позитивними емоціями та настроєм, відчуттям щастя, задоволенням від життя та професії; володіє психотерапевтичним ефектом у спілкуванні з дітьми, колегами та батьками.

Новатор, який завжди першим сприймає, активно впроваджує і поширює новітнє в галузі шкільної освіти.

1. Загальнолюдські якості

1.1. Толерантність.

1.2. Людяність.

1.3. Висока працездатність.

1.4. Високий рівень загальної культури.

1.4. Високий рівень усвідомлення персональної відповідальності.

2. Загальнопрофесійні якості

2.1. Креативність.

2.2. Здатність до роботи в команді.

2.3. Здатність до самовдосконалення.

3. Професійні компетентності

3.1. Досвід педагогічної діяльності не менше, ніж 1 рік.

3.2. Рівень володіння англійською не нижче, ніж B2.

3.3. IT-компетентність.

3.4. Навички застосування STEM-технологій (бажано).

4. Освіта:

4.1. Вища педагогічна освіта в галузі.

Отже, основними концептуальними заходами формування змісту освітньої діяльності за STEM-технологіями є:

– принципи інтеграції, інноваційності, гуманістичної аксіології, орієнтації на особистість учителя та соціально-емоційний;

– команда педагогів – творці інноваційного науково-методичного супроводу, креативні ініціатори створення змісту навчання (проекти, інтеграція тем, дисциплін, тести, потреба в новому обладнанні тощо). Навчально-методичний підрозділ школи – координатор узгодження діяльності вчителів зі стандартами МОН та формування задекларованих компетентностей випускника;

– педагог – визначальна фігура щодо якості підготовки випускника школи, духовно розвинена творча компетентна особистість, здатна до рефлексії, оцінки результатів педагогічної діяльності, педагогічно обдарована і щаслива людина;

– пріоритет – злагоджена командна робота педагогів-професіоналів школи, здатних концентрувати інтелект на досягненні узгодженої спільної освітньої мети, колегіальність у формуванні та оцінці ефективності навчальних проектів. Основна мета вчителя – підтримка дитини, намагання спрямувати її на досягнення успіху, а як наслідок – удосконалення професійних та людських якостей самого вчителя;

– орієнтація на білінгвізм навчального процесу (українська, англійська). Мову роботи над проектом визначає викладач (група викладачів) – керівник (керівники) проекту (аж до змішаного мовного варіанта);

– інтенсивна рефлексія на етапі впровадження STEM-технологій (дискусії, оцінки, обговорення прогнозованих результатів, пропозицій тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. **Барна О. В., Балик Н. Д.** Впровадження STEM-освіти у навчальних закладах: етапи та моделі // STEM-освіта та шляхи її впровадження в навчально-виховний процес: матеріали I регіональної наук.-практ. вебконференції. Тернопіль, 2017. С. 3–8.
2. **Балик Н. Р., Шмигер Г. П.** Підходи та особливості сучасної stem-освіти // Фізико-математична освіта. 2017. № 2(12). С. 26–30.
3. Глосарій термінів STEM-освіти. URL: http://ontology.inhost.com.ua/index.php?graph_uid=1347.
4. **Гончарова Н. О.** Професійна компетентність вчителя у системі навчання STEM // Наукові записки Малої академії наук України. 2015. № 7. С. 141–147.
5. **Дудіч Г.** Future Classroom Lab як модель освітнього середовища. URL: <https://www.google.com/searchclient=ubuntu&channel=fs&q=Future+Classroom+Lab>
6. **Грень Л. М.** Забезпечення мотивації досягнення професійного успіху у студентів ВТНЗ // Педагогічний альманах. 2011. № 9. С. 121–125.
7. Засоби та обладнання STEM. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/zasobi-ta-obladnannya-stem/>
8. **Кириленко С., Кіян О.** Поліфункціональний урок у системі STEM-освіти: теоретико-методологічні та методичні сегменти // Рідна школа. 2016. № 4. С. 50–54.
9. **Коваленко О., Сапрунова О.** STEM-освіта: досвід упровадження в країнах ЄС та США // Рідна школа. 2016. № 4 (1036), квітень. С. 46–50.
10. **Мартинюк І.** Творчий потенціал і самореалізація особистості // Психологія і педагогіка життєвості. Київ, 1996. 792 с.
11. **Мазелла Ф.** Освіта на робочому місці: як вчитися в епоху цифрових технологій. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/04/21/624116/>
12. **Патрикєєва О. О.** Актуальність запровадження STEM-навчання в Україні // Інформаційний збірник для директорів школи та завідувачів дитячого садка. 2015. Вип. 17–18 (41). С. 90–92.
13. **Савченко І. М.** Реалізація ідей STEM-освіти Національним центром «Мала академія наук України» // Наукові записки Малої академії наук України. 2015. № 7. С. 148–157.

REFERENCES

1. **Barna O.V., Balyk N. D.** (2017) Implementation of STEM-education in educational institutions: stages and models // STEM-education and ways of its implementation in the educational process: 1st Regional Scientific-Practical Web-Conference Proceedings, Ternopil, pp. 3–8. (in Ukrainian)
2. **Balyk N. R., Shmyger G. P.** (2017) Approaches and features of modern STEM-education // Physical and Mathematical Education, No. 2 (12), pp. 26–30.
3. Glossary of STEM-education terms. URL: http://ontology.inhost.com.ua/index.php?graph_uid=1347. (in Ukrainian)
4. **Honcharova N.O.** (2015) Teacher professional competence in the STEM learning system // Scientific Notes of the Junior Academy of Science of Ukraine, no. 7, pp. 141–147. (in Ukrainian)
5. **Dudich H.** Future Classroom Lab as a model of the educational environme. URL: <https://www.google.com/searchclient=ubuntu&channel=fs&q=Future+Classroom+Lab> (in Ukrainian)
6. **Hren N.M.** (2011) Motivating to achieve professional success for HTEE students // Educator Almanac, no. 9, pp. 121–125. (in Ukrainian)
7. STEM-Tools and Equipment. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/zasobi-ta-obladnannya-stem/> (in Ukrainian)
8. **Kyrylenko S., Kiyan O.** (2016) Multifunctional lesson in the STEM education system: theoretical and methodological segments // Ridna Shkola, no. 4, pp. 50–54. (in Ukrainian)
9. **Kovalenko O.** (2016) STEM-education: experience in EU and US // Ridna Shkola, no. 4 (1036), pp. 46–50. (in Ukrainian)
10. **Martyniuk I.** (1996) Creative potential and self-realization of personality // Psychology and Pedagogy of Life-Creation. Kyiv, 792 p. (in Ukrainian)
11. **Masella F.** Workplace education: how to learn in the digital age. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/04/21/624116/> (in Ukrainian)
12. **Patrykieieva O.O.** (2015) Relevance of STEM training in Ukraine // Information booklet for school principals and kindergarten supervisor, issue 17–18 (41), pp. 90–92. (in Ukrainian)
13. **Savchenko I. M.** (2015) Implementation of the STEM-education ideas by the National Center of the Junior Academy of Sciences of Ukraine // Scientific Notes of the Junior Academy of Science of Ukraine, no 7, pp. 148–157. (in Ukrainian)

УДК 378.046-021.68:004

DOI 10.31392/NPU-VOU.2020.1(76).10

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІКТ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ

© Сергієнко В., Кухар Л., Чичкан Ю., 2020

Володимир СЕРГІЄНКО

доктор педагогічних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту
неперервної освіти Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

Людмила КУХАР

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
комп'ютерної інженерії та освітніх
вимірювань факультету інформатики
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

Юлія ЧИЧКАН

аспірант кафедри комп'ютерної інженерії
та освітніх вимірювань факультету
інформатики Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

Ключові слова: перепідготовка, підвищення кваліфікації, ІКТ, інтерактивні технології, хмарні технології, хмарні сервіси.

У статті розглядається система перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів у Навчально-науковому інституті неперервної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова в контексті використання засобів ІКТ в освітньому процесі ЗЗСО. Розкрито основні аспекти вивчення модуля «Сучасні комп'ютерні та мережево-цифрові технології в системі освіти» програми підвищення кваліфікації вчителів та розглянуто популярні ресурси та сервіси мережі Інтернет для створення єдиного освітнього простору.

урхливий розвиток програмно-технічних засобів створення, збереження та опрацювання даних у світі дедалі швидше змінює орієнтації сучасного суспільства. Це стосується й використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у різних сферах діяльності людини, зокрема галузі освіти. Тому особливого значення набуває переорієнтація сучасного вчителя на усвідомлення принципово нових вимог до його діяльності, готовність використовувати засоби ІКТ як допоміжний навчальний ресурс.

Сучасний освітній процес зорієнтований на діяльнісні, розвивальні ресурси та технології, які формують в учнів і студентів уміння вчитися, оперувати та керувати інформаційними ресурсами, швидко приймати рішення, пристосовуватись до потреб ринку праці, формувати основні компетентності. Процес переходу до інформаційного суспільства, економічні, політичні і соціальні зміни, що відбуваються в Україні, зумовлюють необхідність прискорення реформування системи освіти, що своєю чергою змінює підхід до перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів.

Сучасний заклад загальної середньої освіти потребує компетентних учителів, здатних брати активну участь у житті закладу та всебічному розвитку дітей. Адже наразі в освіті на перший план виходять завдання створення сприятливих умов для

виявлення і розвитку здібностей учнів, їх інтересів та потреб, розвитку навчально-пізнавальної активності та творчої самостійності.

Освіта має орієнтуватися на перспективи розвитку суспільства. А це означає, що в сучасній освіті необхідно застосовувати сучасні ресурси та інформаційні технології. Створення ефективного інформаційного освітнього середовища є ключовим завданням в інформаційному суспільстві.

Вже не викликає сумніву, що навчання стає ефективнішим, якщо вчитель володіє навичками роботи з ІКТ і використовує їх у своїй професійній діяльності. Актуальність засобів ІКТ у процесі підвищення кваліфікації вчителів полягає у формуванні в учасників освітнього процесу навичок використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій, що є підґрунтям для подальшої ефективної професійної діяльності. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – загальне поняття, що охоплює засоби та технології навчання, розроблені і реалізовані на базі комп'ютерних та планшетних технологій. Поява комп'ютерної техніки та інтерактивних засобів навчання, розвиток мережі Інтернет змінило і вимоги до розроблення сучасних засобів навчання. ІКТ сприяють підвищенню мотивації до навчання в учнів, самостійності, допомагають краще сприймати та засвоювати навчальний контент, полегшують організаційну роботу вчителя.

Особлива увага приділяється інформатизації освіти. Ключовим вектором сучасних досліджень є пошук комплексних рішень, використання яких дозволить сформулювати єдине освітнє середовище закладу освіти за допомогою ІКТ технологій з урахуванням трендів сучасності та максимально персоналізувати процес навчання, що є невід'ємною частиною освіти майбутнього.

Як показує досвід розвинених зарубіжних країн, рішенням вищеописаних проблем є впровадження в навчальний процес «хмаро орієнтованих технологій». Сучасні веб-сервіси у хмарі є важливою систе-

мою, завдяки якій розроблюються певні навчальні середовища для організації та проведення навчальної діяльності серед учнів.

Проте частина вчителів України не має достатнього рівня фахових знань у галузі ІКТ. Саме тому однією з пріоритетних інноваційних форм підвищення кваліфікації є акценти на вдосконалення ІКТ-підготовки вчителів-предметників в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Для набуття вчителями достатніх умінь і навичок володіння інформаційно-комунікаційними технологіями під час занять доцільно використовувати різні інформаційні сервіси, в тому числі й хмарні. Водночас функціональні характеристики хмарних технологій значно розширюють можливості вчителів у професійній діяльності під час організації та проведення навчальних занять. Саме тому навчання має відбуватися з використанням розроблених дистанційних курсів (наприклад, за допомогою сервісу Google Groups, Google Classroom), системи аналітики (наприклад, за допомогою Google Analytics), моніторингу якості освіти (наприклад, за допомогою Google Doc) тощо.

За останні роки користувачі комп'ютерів усе менше зберігають на своїх жорстких дисках те, що можна зберегти в мережі, – тексти, фото, відео, а з двох однакових програм обирають ту, яку не потрібно інстальовувати на комп'ютер, а можна використовувати онлайн. Тому, зважаючи на вищевикладене та проаналізувавши навчальні програми курсів підвищення кваліфікації, можна зазначити, що доцільним є використання віртуального робочого місця за допомогою ІКТ, де слухач курсів має змогу власноруч учитися, налаштовувати своє робоче місце і тим самим створювати собі комплекс програмного забезпечення, необхідного йому для роботи, а також інструменти дистанційного навчання.

Важливий внесок у розвиток ІКТ для галузі освіти робить компанія Google. Google-документи, Google-таблиці і Google-презентації, Google Classroom є яскравими

прикладом реалізації хмарних технологій. Зокрема, це хмарний офіс, який можна використовувати безкоштовно. За допомогою цих технологій можна вчити слухачів курсів працювати з документами, зайшовши під індивідуальними логіном і паролем з будь-якого комп'ютера, не маючи інсталюваного пакета офісних програм. Найпоширенішою системою сервісів на основі хмарних технологій, що застосовується в освітньому процесі, є Google Apps.

Використання таких сервісів для підвищення кваліфікації вчителів надає такі переваги:

- щоб використовувати сервіси Google, немає необхідності купувати операційну систему Windows. Для використання цих сервісів достатньо підключення до мережі Інтернет, браузеру та будь-якої вільно розповсюджуваної операційної системи або мобільного пристрою;

- доступ до матеріалів можна отримати як із закладу освіти, так і з дому;

- спільна робота зі слухачами в режимі Online;

- можливість взаємної перевірки виконання роботи.

Функціональні характеристики основних продуктів компанії Google, які можна використати під час організації навчального процесу для слухачів курсів:

- ведення календаря, робочого графіка, складання навчальних планів тощо – Google Calendar;

- створення документів різних форматів – Google Docs;

- сумісне редагування документів різних форматів – Google Cloud Connect;

- електронна пошта з пошуковою системою та захистом від спаму – Google Mail (Gmail);

- автоматичний переклад веб-сторінок різними мовами – Google Translate.

Яскравим прикладом дистанційного доступу до матеріалів курсів підвищення кваліфікації і для полегшення організаційної роботи вчителів з формування зацікавленості учнів навчальним матеріалом є Google Classroom.

Google Classroom – це система управління навчальним процесом, розроблена компанією Google для навчальних закладів, призначенням якої є спрощення створення, розподілу та класифікації завдань безпаперовим способом [3].

З цією метою нами розроблено курс «Сучасні комп'ютерні та мережево-цифрові технології в системі післядипломної освіти вчителів». Зміст курсу розроблений згідно з концепцією «Нова українська школа». Курс побудований так, щоб педагог мав змогу в подальшому продовжити своє навчання самостійно. З цією метою розроблено дистанційний курс та підготовлено до друку навчально-методичний посібник «Використання сучасних інформаційних технологій в системі перепідготовки та підвищення кваліфікації учителів», які містять методичні рекомендації та корисні посилання для педагогів.

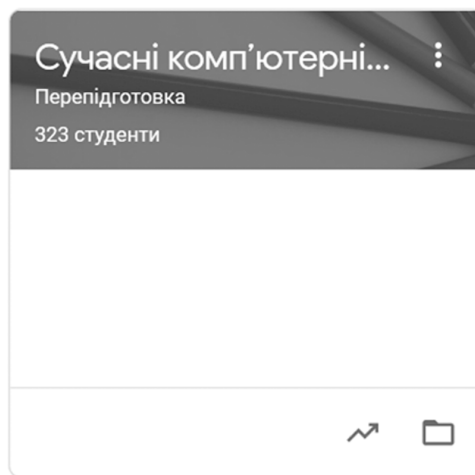

Рис. 1. Дистанційний курс у середовищі Google Classroom

З-поміж прикладів використання інформаційно-комунікаційних технологій в роботі педагога можна назвати:

- електронні щоденники;
- особисті кабінети для вчителів та учнів, дошки оголошень;
- інтерактивні вправи;
- карти знань;

- комп'ютерні симуляції процесів (для дисциплін природничого циклу);
- тематичні форуми для обміну даними;
- програмні засоби і сервіси для проведення опитувань та оцінювання тощо.

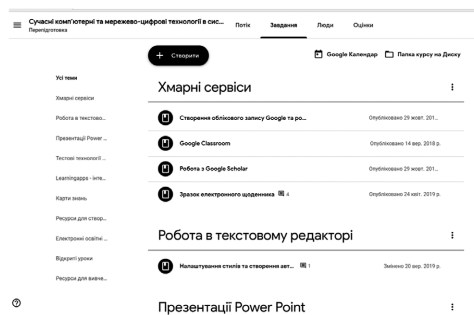

Рис. 2. Фрагмент дистанційного курсу для слухачів курсів підвищення кваліфікації

Рис. 3. Сервіси та ресурси ІКТ у навчальному процесі

У програмі курсу можна виділити такі змістові лінії:

Змістова лінія 1. Офісні додатки від Google та хмарні сервіси:

- створення облікового запису Google; Правила роботи з Google-диском та його вмістом;

- офісні додатки Google (Google Документи, Google Таблиці, Google Презентації, Google Форми);

- надання доступу до об'єктів Google диску, Налаштування доступу за посиланням, Спільна робота з документами;
- робота з Google-календарем;
- використання Google-форм для організації тестового контролю.

Змістова лінія 2. Використання ресурсів мережі Internet у навчальному процесі закладу освіти:

- методичні рекомендації зі створення інтерактивних вправ на платформі Learningapps.org;
- робота з картами знань COOGLE;
- платформа phet.colorado.edu для роботи з симуляціями;
- інтерактивні зображення в середовищі Thinglink;
- ресурс для збереження корисних посилань у мережі Internet.

Змістова лінія 3. Мультимедійні та інтерактивні презентації та публікації:

- презентації Microsoft Power Point, робота з шаблоном презентації Power Point;
- створення моделей та налаштування анімації в середовищі MS Power Point;
- створення інтерактивної презентації в Prezi.

Змістова лінія 4. Дистанційна підтримка навчального процесу засобами Google Classroom. Google Classroom – інструмент, у якому поєднуються Google Drive для створення та поширення завдань, Google Документи, Google таблиці та Google презентації для написання звітів, Gmail для спілкування, Google Calendar для планування діяльності, пошукова система Google для допомоги в проектуванні [1]. Також є можливість використання інтерактивних вправ, розроблених на платформі learningapps.org та симуляцій з ресурсу phet.colorado.edu. У сервісі Google Classroom є низка переваг [2]:

- учителі можуть власноруч додавати учнів або надавати їм код для самостійної реєстрації як учнів класу;
- організовувати письмову роботу без жодного аркуша паперу;
- розсилати оголошення і дискутувати;
- учні мають змогу обмінюватися один з одним матеріалами та відповідати на по-

ставлені вчителем запитання, бачити на сторінці завдань роботи, які ще не захищені.

Для роботи з додатком Google Classroom необхідно мати обліковий запис Google. Використовувати додаток можна на комп'ютері (рис. 4) або використовуючи смартфон (завантажити в PlayMarket або AppStore додаток Google Classroom) (рис. 5).

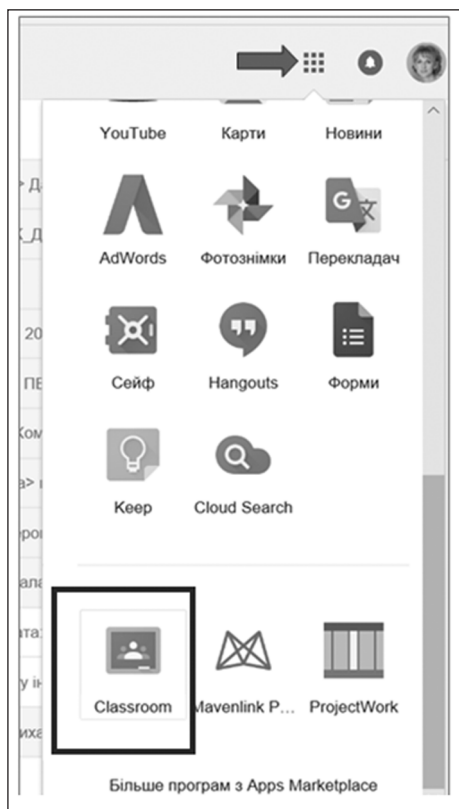

Рис. 4. Перехід до Google-додатку Classroom на комп'ютері

Особливості роботи в класі [6]:

Налаштування класу. Для кожного класу створюється свій ключ доступу, який учні та інші вчителі використовують для приєднання до спільноти.

Інтеграція з Google Диском. Коли вчитель використовує Google Classroom, створює свій курс, папка з назвою класу автоматично створюється на його Google Диску, в якій зберігаються усі матеріали та робо-

ти учнів, які вони надсилають у клас. Для учнів також створюється папка «Клас» з вкладеними папками для кожного класу, до якого вони приєднуються.

Створення та поширення завдань. Під час створення завдання у вигляді Google-документа платформа сприяє створенню і поширенню індивідуальні копії документа для кожного учня в класі за бажанням учителя, що значно спрощує технічні аспекти освітнього процесу.

Обмеження в часі. Під час створення завдань учитель указує термін виконання роботи та може запланувати створення завдання на конкретну дату та час. Коли учень виконує завдання до завершення терміну виконання, на його документі

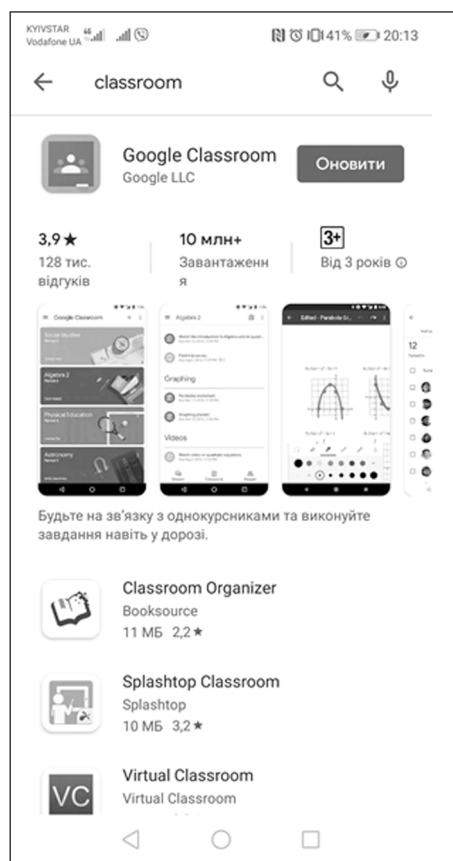

Рис. 5. Встановлення Google-додатку Classroom на смартфон

з'являється статус «Перегляд», що дає змогу вчителю перевірити роботу. Після перевірки вчитель може повернути завдання учню для доопрацювання. Воно автоматично переходить у статус «Редагування», і учень продовжує роботу з документом.

Контроль за виконанням завдань. За всіма завданнями можна спостерігати одночасно і контролювати роботу над окремим завданням одразу в кількох класах. Після виконання завдань учнями вчитель перевіряє їх і виставляє оцінки за обраною системою оцінювання, тобто на початку роботи вчитель сам налаштовує шкалу оцінювання.

Комунікація в класі. Завдяки поєднанню характеристик сервісу «Оголошення» і коментування завдань в Класі, вчителі та учні завжди підтримують зв'язок і слідкують за станом виконання/перевірки кожного завдання.

Платформа Google Classroom дозволяє поєднувати в собі різноманітні ресурси мережі Інтернет.

Одним із корисних ресурсів для використання педагогом є платформа learningapps.org. Вона містить велику кількість інтерактивних вправ, які вчитель може використовувати, удосконалювати або створювати власні вправи. Типи вправ, які можна створювати:

- знайти пару;
- класифікація;
- числова пряма;
- просте упорядкування;
- вільна текстова відповідь;
- фрагменти зображення;
- вікторина (1 відповідь);
- заповнити пропуски;

- колекція вправ;
- аудіо та відео-контент;
- перший мільйон;
- пазл;
- кросворд;
- знайти слово;
- де це?
- вгадай слово;
- скачки;
- гра «Парочки»;
- порахувати.

Також на ресурсі доступні такі інструменти, як Голосування; Чат; Календар; Нотатки; Дошка оголошень.

Якщо вчитель створить для свого класу облікові записи, вхід до яких може здійснюватись через QR-код, то кожен учень матиме свій власний кабінет, у якому буде відзначено динаміку виконання усіх призначених завдань.

З метою систематизації вивченого матеріалу слухачам курсів пропонується знайомство з картами знань Coggle та використання їх у початковому процесі (<https://coggle.it/>). Перевагою їх використання є простота створення та можливість зберігати посилання на відеоматеріали з YouTube та їх перегляд у самій карті. Сама карта може зберігатися в різних форматах (jpg – для друку плакатів, pdf – для пересилання учням, при цьому всі посилання на відео та інтерактивні вправи залишаються активними).

Цікавим напрямом розвитку сучасної освіти є технологія, заснована на міждисциплінарному і прикладному підході, інструмент розвитку критичного мислення, дослідницької компетенції і навичок про-

Тема 2. Мережеві технології та Інтернет		Потік	Завдання	Люди	Оцінки				
Сортувати за прізвищем	Загальна оцінка	Термін не ... Урок №12...	Термін не ... Урок №11...	Термін не ... Урок №9. Пошук...	Термін не ... Вправа 3 Інтерак...	Термін не ... Вправа 2 "Які...	Термін не ... Урок №10...	Термін не ... Тест №1: Локаль...	Тест Всї №1
		≥ 12	≥ 12	≥ 12	≥ 12	≥ 12	≥ 12	≥ 12	≥ 12
Середня оцінка курсу									
Оксана Бережна		Оцінки немає							

Рис. 6. Контроль за виконанням завдань

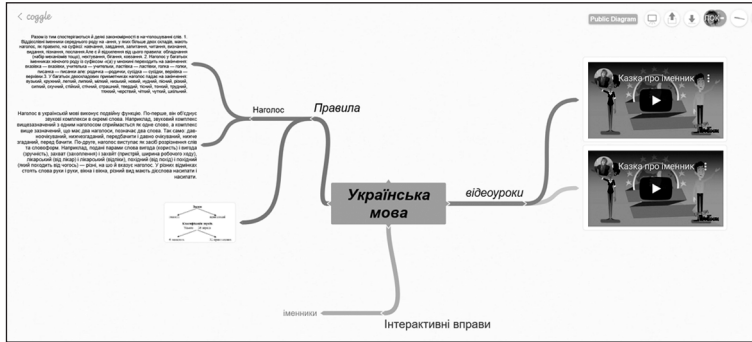

Рис. 7. Фрагмент карти знань Coggle

ектної роботи – STEM та STEAM-освіта. Слухачам курсів підвищення кваліфікації пропонують знайомство з віртуальною освітньою лабораторією <http://www.virtulab.net/> та ресурсом для реалізації ідей STEM-освіти – платформою <http://phet.colorado.edu>.

Рис. 8. Структура STEAM-освіти

Симуляції з платформи <http://phet.colorado.edu> легко інтегруються з Google Classroom.

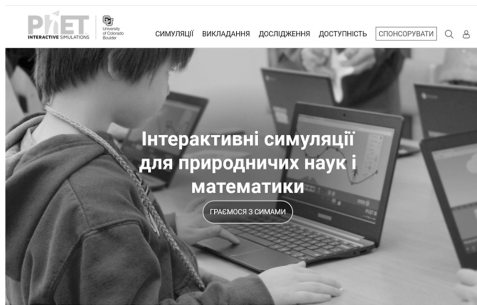

Рис. 9. Платформа інтерактивних симуляцій phet.colorado.edu

Симуляції доступні різними мовами, що дає змогу організувати інтегровані за-

няття та вивчати різноманітні предмети іноземними мовами.

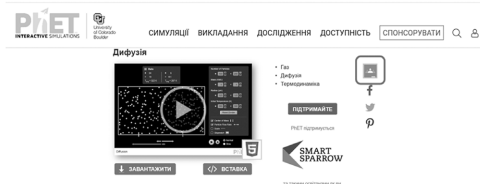

Рис. 10. Інтеграція інтерактивних симуляцій з phet.colorado.edu в Google Classroom

Особлива увага приділяється створенню інтерактивних плакатів – електронних освітніх засобів, які забезпечують високий рівень активізації інформаційних каналів сприйняття наочності навчального процесу. Так, для створення таких засобів можна скористатися сервісом Thinglink (<http://www.thinglink.com/>), який перетворює звичайні зображення в інтерактивні об'єкти додаванням міток з текстовими підказками, посиланнями на відео, музику або зображення.

Для організації зберігання корисних посилань педагога знайомлять з ресурсом, який можна використати для створення структури папок для зберігання закладок – <https://checkitlink.com/>.

Курс побудовано таким чином, що кожен педагог, незважаючи на предмет, який він викладає в школі, може познайомитися зі спеціальними ресурсами, які можна використовувати у своїй професійній діяльності, для чого нами сформовано відповідні списки ресурсів.

Так учителям історії буде цікавим ресурс для створення красивих інтерактивних хронік з використанням технології 3D – Tiki-Toki. Кожна історія акцентує увагу на оформленні, може містити фото і відео як з комп'ютера, так і з ресурсів YouTube, Vimeo тощо. Учителям математики цікавим буде знайомство з мобільними додатками Desmos, 3D Калькулятор (<https://www.geogebra.org>). Учителів інформатики зацікавить сайт для побудови алгоритмів www.flowgorithm.org та ін.

Для надання якісних послуг ми проводимо анкетування та опитування з використанням Google-форм, за результатами яких маємо змогу удосконалювати програми підготовки та акцентувати увагу на важливих питаннях.

Ураховуючи сучасні освітні тенденції та вимоги інформаційного суспільства, наразі створена значна кількість навчальних електронних видань з різних дисциплін та для різних ланок освіти, які називають та класифікують по-різному: мультимедійні навчальні засоби (МНЗ), електронні навчальні видання (ЕНВ), електронні освітні ресурси (ЕОР), електронні засоби навчального призначення (ЕЗНП), педагогічні програмні засоби (ППЗ) навчального при-

значення, програмно-методичні комплекси навчального призначення, електронні підручники (ЕП), електронні комп'ютерні підручники, інтернет-підручники, електронні навчальні посібники (ЕНП), освітні електронні видання, електронні атласи, електронні бази знань, тестові комплекти тощо. Тому дуже важливо сучасним педагогам використовувати все різноманіття цих ресурсів у своїй професійній діяльності. Саме формуванню таких умінь приділена значна увага в процесі підвищення кваліфікації освітян [4].

Рис. 12. Анкетування слухачів курсів підвищення кваліфікації НПУ імені М. П. Драгоманова

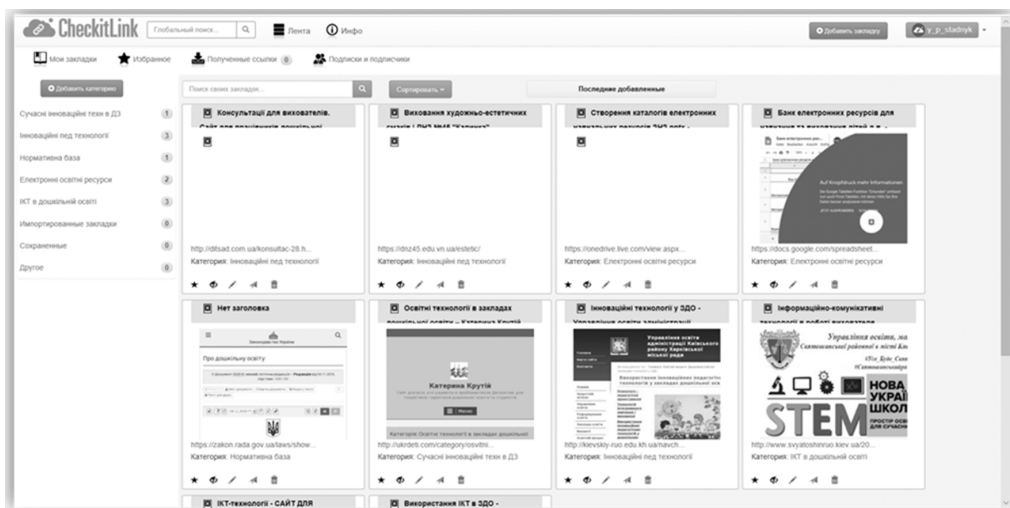

Рис. 11. Ресурс для зберігання корисних посилань

Чи відповідав зміст навчання Вашим професійним потребам?

Відповідав повністю
 Відповідав значною мірою
 Відповідав частково
 Не відповідав

Чи був зміст навчання інноваційним?

Так
 Скоріше так, ніж ні
 Скоріше ні, ніж так
 Ні

Чи була отримана інформація практичною та корисною для Вас?

Так
 Скоріше так, ніж ні
 Скоріше ні, ніж так
 Ні

Рис. 13. Деякі запитання анкети слухачів курсів підвищення кваліфікації

Аналізуючи потреби освітян в інформаційних технологіях, можна виокремити основні тенденції розвитку цієї сфери:

- створення єдиного освітнього простору;
- активне впровадження сучасних засобів та методів навчання з орієнтуванням на інформаційні технології;
- поєднання традиційного навчання та навчання з використанням комп'ютерних технологій;
- створення системи гібридної освіти;

- постійний професійний розвиток педагога з метою продукування ним інформаційних технологій для навчання;

- зміна діяльності викладача на розроблення нових засобів для підвищення його творчої активності, збільшення рівня методичної підготовки;

- формування системи навчання впродовж життя – універсальної форми діяльності, котра спрямована на постійний розвиток педагога.

Розглянувши дані тенденції, можна зробити висновки щодо актуальності використання систем типу Moodle, додатку Classroom у навчальному процесі, які якщо не на всі сто відсотків, то принаймні з більшістю вимог сучасної освіти справляються, залишається лише навчитись ними користуватись та впроваджувати в освітній процес.

Якщо проаналізувати доступні сервіси, що використовуються в освіті, то зрозуміло, що для того, щоб упровадити ІКТ у навчальний процес закладу загальної середньої освіти, учитель повинен бути компетентним у питаннях користування електронною поштою, хмарними технологіями, інтерактивного спілкування, роботи з офісними додатками як онлайн, так і безпосередньо на робочому комп'ютері, використання інтернет-сервісів тощо. Тобто використання системи дає можливість розвивати основні інформаційні компетентності всіх учасників навчального процесу, зокрема і вчителів, а це, як відомо, є найвагомішою складовою навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Возможности использования Google Класса. URL: <https://support.google.com/edu/classroom/answer/6376881?hl=ru>
2. **Войтович І. С., Трофименко Ю. С.** Особливості використання Google Classroom для організації дистанційного навчання студентів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія №2. Комп'ютерно орієнтовані системи навчання: зб. наук. праць. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. № 20 (27). С. 39–43.
3. **Гриценко В. Г.** Використання сервісу Google Classroom для управління освітніми процесами. URL: <http://www.cuspu.edu.ua/ua/ntmd/konferentsiy/2015-10-%2006-06-%2017-54/>

REFERENCES

1. *Vozmozhnosti ispol'zovaniya Google Klassa* [Possibility for Usage of Google Class]. URL: <https://support.google.com/edu/classroom/answer/6376881?hl=ru>
2. **Voitovych I. S., Trofymenko Yu. S.** (2018) Particularities of Google Classroom Usage for Organisation of the distance learning for students. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova «Kompiuterno oriientovani systemy navchannia»* [Scientific timeline of Dragomanov Pedagogical University "Computer-based educational systemes", no. 20 (27), pp. 39–43 (in Ukrainian)]
3. **Hrytsenko V. H.** Vykorystannia servisu Google Classroom dlia upravlinnia osvittinymy protsesamy

seksiia-%204/3930-vykory stannya-%20servisu-google-%20classroom-dlya-%20upravlinnya-osvitynimy-%20protsesamy

4. Кухар Л. О., Гаврілова Л. Г., Топольник Я. В. Інформаційно-комунікаційні технології в педагогічних дослідженнях: практикум для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2018. 270 с.

5. Литвинова С. Г. Методика проектування та використання хмаро орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу: методичні рекомендації. Київ: Компрінт, 2015. 280 с.

6. Методичні рекомендації «Використання хмарних технологій в освіті». URL: <https://naurok.com.ua/metodichka-vikoristannya-hmarnih-tehnologiy-v-osviti-44241.html>

[Usage of Google Class Service for Managing of Educational Process]. URL: <http://www.cuspu.edu.ua/ua/ntmd/konferentsiy/2015-10-%2006-06-%2017-54/seksiia-%204/3930-vykory stannya-%20servisu-google-%20classroom-dlya-%20upravlinnya-osvitynimy-%20protsesamy> (in Ukrainian).

4. Kukhar L. O., Havrilova L. H., Topolnyk Ya. V. (2018) Informatsiino-komunikatsiini tehnologii v pedahohichnykh doslidzhenniakh: praktykum dlia studentiv vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv [Informative-communicative Technologies in the Pedagogical Researches – practical guide for students of Higher School establishments]. Sloviansk: B. I. Matorina Publ., 270 p. (in Ukrainian).

5. Lytvynova S. H. (2015) Metodyka proektuvannya ta vykorystannya khmaro oriientovanoho navchalnoho sere dovyscha zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu : metodychni rekomendatsii. [Methodic of Creation and Usage of Cloud-based Learning Environment in Comprehensive School-methodical guidelines]. Kyiv: Komprynt Publ., 280 p. (in Ukrainian).

6. Metodychka «Vykorystannya khmarnykh tehnologii v osviti» [Guideline "Usage of Cloud Technologies in Education"]. URL: <https://naurok.com.ua/metodichka-vikoristannya-hmarnih-tehnologiy-v-osviti-44241.html> (in Ukrainian).

7. Bruce E. Drushel, Kathleen German. (2011) The Ethics of Emerging Media: Information, Social Norms, and New Media Technology. New York: Continuum International Publishing Group, 279 p.

8. Matviichuk L. A., Hnedko N. M., Kukhar L. O. (2018) Organization of Lessons By Means of Web Services in Terms of Professional Training. Nauka i osvita [Science and Education], vol. 2. URL: <http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/uk/articles/2018-2-doc/2018-2-st6>

9. Virginia A. Scott. (2008) Google Corporations that changed the world. USA: Greenwood Publishing Group, 153 p.

10. William Y. Chang, Hosame Abu-Amara, Jessica Sanford. (2010) Transforming Enterprise Cloud Services. Springer, 428 p.

Тетяна МЕЛЕЩЕНКО

кандидат історичних наук., доцент,
декан історичного факультету
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

Ключові слова: громадянська освіта, громадянська компетентність, закон, підготовка вчителя, реформа.

Аналізуються особливості впровадження курсу «Громадянська освіта» у систему підготовки вчителя у педагогічних вишах. Висвітлюється актуальність громадянської освіти та розвитку громадянської компетентності. Розкриваються вимоги до підготовки студентів, майбутніх учителів, до реалізації громадянської освіти в педагогічній практиці.

УДК 37.016:342.72/.73:378

DOI 10.31392/NPU-VOU.2020.1(76).11

**ГРОМАДЯНСЬКА
ОСВІТА
В ПЕДАГОГІЧНИХ
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ
ОСВІТИ**

© Мелешченко Т., 2020

Постановка проблеми. У світлі останніх подій, спрямованих на реформування освіти, центром уваги є компетентнісний підхід до навчання [9]. Нині ми свідомі того, що освіта і навчання є вартісними лише тоді, коли здобувачі зможуть застосувати їх результати як у професійній практиці, так і в життєвих ситуаціях. Саме компетентнісний підхід спрямований на реалізацію окресленого завдання. Особливе місце в системі компетентностей займає громадянська компетентність, спрямована на забезпечення життя у демократичному суспільстві. Ключова роль у формуванні цієї компетентності належить громадянській освіті, яка формує розуміння цінностей демократії, повагу до прав людини, сприяє розвитку активної громадянської позиції та участі в житті суспільства.

Громадянська освіта в Україні зайняла свою нішу в системі шкільної освіти і забезпечується як наскрізним підходом через розвиток громадянських компетентностей, так і через вивчення окремих предметів. Вона спирається на широке нормативне закріплення у Законі України «Про освіту», «Концепції НУШ», «Концепції громадянської освіти» тощо. Шкільна громадян-

ська освіта забезпечується програмами, шкільними підручниками і посібниками. З 2018–2019 навчального року у всіх школах України викладається обов'язковий 70-годинний курс «Громадянська освіта» для 10 класу [12]. І тут постає питання якісного забезпечення викладання курсу, бо мало мати в наявності чисельні ресурси, важливо вміти їх застосовувати. Даний курс охоплює широкий спектр тем, що стосуються формування особистості, захисту прав людини і громадянина, взаємодії людини і держави, екологічних і економічних проблем, розвитку медіаграмотності і критичного мислення, питань міжнародної взаємодії та безпеки тощо. До викладання такого курсу треба готувати професійного вчителя. Це завдання і покладається на педагогічні заклади вищої освіти. Тому проблема якісної підготовки відповідних фахівців до викладання курсу «Громадянська освіта» та розвитку громадянських компетентностей є надзвичайно актуальною.

Аналіз теоретичної бази. Питання громадянської освіти є об'єктом наукових та педагогічних досліджень в Україні. Зокрема, наукові проблеми становлення і функціонування громадянської освіти відображено в працях С. Рябова, О. Тягла, О. Дем'янчука, І. Іванюк, І. Жадан, С. Клепка, Т. Мелешенко, Т. Бакка, Т. Ладиченко, О. Желіби, П. Вербицької, О. Овчарук [6] та інших. У працях цих дослідників простежується процес еволюції громадянської освіти України та розкриваються особливості впровадження освітніх практик з формування громадянськості. Щодо громадянської освіти в закладах вищої освіти, то цьому питанню не приділено значної уваги і воно потребує висвітлення.

Мета дослідження. Проаналізувати особливості розвитку громадянської освіти в педагогічних закладах вищої освіти. Розкрити необхідність підготовки майбутніх учителів громадянської освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ставлячи питання про громадянську освіту в педагогічних вишах, насам-

перед потрібно спиратися на нормативну базу, яка забезпечує її викладання. Зокрема, основоположним документом тут виступає Закон України «Про освіту», який у ст. 5 Державна політика у сфері освіти, п. 5 говориться: «Держава створює умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов'язаних з реалізацією особою своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина» [5]. Закон визначає 12 ключових компетентностей, з-поміж яких чільне місце займають громадянські та соціальні компетентності.

Наступна стаття цього закону – стаття 6. Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності визначаються у п. 1: «Засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є: людиноцентризм; верховенство права; академічна доброчесність; академічна свобода; гуманізм; демократизм; формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення; формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками; формування громадянської культури та культури демократії; формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля; різнобічність та збалансованість інформації щодо політичних, світоглядних та релігійних питань; сприяння навчанняю упродовж життя; нетерпимість до проявів корупції та хабарництва» [5]. Ці засади мають бути реалізовані в системі освіти, і зокрема вищої, де науково-педагогічні працівники зобов'язані як самі дотримуватися цих засад, так і формувати їх у здобувачах освіти, розвиваючи в них громадянські компетентності.

Закон України «Про вищу освіту» більш конкретно окреслює можливості грома-

дяньської освіти в закладах вищої освіти. У статті 1 Закон декларує академічну свободу, що здійснюється на принципах свободи слова, визначає, що «вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей...» [4].

У Статті 26 «Основні завдання закладу вищої освіти» визначено, що:

1. Основними завданнями закладу вищої освіти є:

П. 3) участь у забезпеченні суспільного та економічного розвитку держави через формування людського капіталу;

П. 4) формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, уміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах;

П. 8) поширення знань серед населення, підвищення освітнього і культурного рівня громадян [4]. Саме ці завдання, закріплені в законі, визначають місце і роль громадянської освіти як невід'ємної складової освітнього процесу та підкреслюють її важливість. Необхідність упровадження громадянської освіти в систему підготовки вчителя зумовлена ще й тим, що в загальноосвітніх закладах розвиток громадянських компетентностей є однією з ключових вимог згідно з Концепцією «Нової української школи».

Основну мету та завдання громадянської освіти визначено в Концепції розвитку громадянської освіти в Україні на всіх рівнях освіти та у всіх складниках освіти. Концепція визначає роль вищої освіти: «розвивання здатності до самостійного прийняття рішень виходячи з цінностей громадянського суспільства, зокрема, справедливості, рівності та верховенства права; налаштування на командну роботу, на пошук компромісів та спільне управління, зокрема у закладах освіти, участь у громадсь-

кій діяльності, у тому числі в студентському самоврядуванні; розвиток компетентностей спілкування і співпраці; розвиток здатності громадян, необхідних для ефективної взаємодії з органами державної влади та органами місцевого самоврядування» [7]. Отже, концепція загалом визначає зміст та бажаний результат, який має врахувати і забезпечити заклад вищої освіти при підготовці студентів.

Оскільки наша країна прагне бути частиною європейського та світового освітнього простору, то окрім вітчизняного законодавства необхідно спиратися й на міжнародні законодавчі ініціативи. Маються на увазі глобальні цілі сталого розвитку ООН, де ціль № 4, зокрема, передбачає, що потрібно: «до 2030 року забезпечити, щоб усі учні здобували знання і навички, необхідні для сприяння сталому розвитку, у тому числі шляхом навчання з питань сталого розвитку та сталого способу життя, прав людини, гендерної рівності, пропаганди культури миру та ненасильства, громадянства світу й усвідомлення цінності культурного різноманіття і вкладу культури в сталий розвиток» [2]. Це положення безпосередньо вказує на необхідність громадянської освіти.

Ще один важливий документ – Хартія Ради Європи (2016), що стосується освіти з демократичного громадянства й освіти з прав людини [11]. Цей документ акцентує увагу на цінностях демократії та верховенстві права, і його основні постулати лягли в основу нового українського законодавства. Також ми спираємося на європейську «Рамку компетентностей для культури демократії». До цієї моделі входять 20 компетентностей, що включають: Знання та їх критичне розуміння, Навички та вміння, Цінності і Ставлення [10]. Оволодіння цими компетентностями надасть можливість кожному громадянину долучитись до розбудови культури демократії та забезпечить мирне співіснування в полікультурному суспільстві.

Щодо питання впровадження громадянської освіти в систему підготовки вчителя у педагогічних вищах, то тут у прак-

тичній площині ми стикаємося з певними проблемами. Однією з таких проблем є автономія ЗВО, що передбачає підготовку освітніх програм та вибір дисциплін кожним окремим ЗВО та їх факультетами. І, на жаль, більшість програм складена з акцентом на фахівців, яких треба забезпечити годинами. Часто від цього страждає і процес підготовки вчителя, і кінцевий результат. Нині можна зустріти так званий предметний шовінізм, коли гаранті програми надають перевагу предметному підходу, бо вважають, що лише знання так званих основних предметів з галузі стане запорукою фаховості випускника. Однак, не применшуючи ролі предметних компетентностей, які однією з підвалин мають знання, не можна нехтувати розвитком громадянських компетентностей. Бо лише вчитель, який сам має розвинені громадянські компетентності, зможе розвинути їх у своїх учнів. Тим більше, що працюючи в школі, вчитель формує не математиків, філологів, фізиків чи хіміків, а передусім формує громадянина. І від того, яким буде цей громадянин, залежить подальший розвиток громадянського суспільства та забезпечення демократичного функціонування держави. Саме вчитель має формувати демократичні цінності, пропагувати захист прав людини, розкривати форми демократичної участі, розвивати критичне мислення, показувати важливість безпеки, зокрема колективної, тощо. І для цього вчитель також має бути підготовленим.

Нині вишам потрібно дотримуватися законодавчих ініціатив, що стосуються впровадження громадянської освіти у навчальний процес та втілювати їх у життя. Важливо, щоб був окремий предмет, який би широко вивчався студентами, зокрема історичних факультетів, тому що в школі викладання цього предмета забезпечують саме вчителі історії та й державні стандарти початкової і середньої освіти зараз об'єднують у собі історичну та громадянську галузь. Але якщо мова йде про розвиток громадянських компетентностей на різних уроках, що визначається шкільни-

ми освітніми програмами, то розвиток громадянської компетентності мають забезпечувати всі вчителі. Тому в педагогічних вишах предмет «Громадянська освіта та методика її навчання» має стати обов'язковим для вивчення студентів усіх спеціальностей. Зокрема, методична частина має бути адаптована до різних фахових предметів, щоб учитель фізкультури, малювання, праці, хімії математики та всіх інших предметів знав, як на своєму предметі розвивати громадянську компетентність учнів.

Позитивний досвід активного впровадження громадянської освіти має історичний факультет Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, фахівці якого мають ґрунтовні напрацювання з цієї галузі ще починаючи з кінця ХХ – поч. ХХІ ст. через участь у різних міжнародних проєктах, зокрема у проєкті «Громадянська освіта – Україна» (2005–2008), що здійснювався Європейським Союзом та в Канадсько-Українському проєкті «Розбудова демократії» (2004–2010). Результатом цих проєктів стало створення навчального посібника для студентів «Основи демократії» під керівництвом академіка Андрущенка В. П.; навчальних програм для вищої школи з курсу «Громадянська освіта: основи демократії»; написання методичних посібників «Шкільний курс “Громадянська освіта: основи демократії та методика його викладання”» [8] та «Громадянська освіта: теорія і методика навчання» [1]. Ці напрацювання стали основою впровадження громадянської освіти у навчальний процес. Зокрема, було відкрито спеціалізацію «Суспільствознавство» з підготовки вчителів історії та суспільних дисциплін, у тому числі й з громадянської освіти. Але зараз, коли змінюються освітні програми, настав час трансформувати й спеціалізації таким чином, щоб не втратити надбання громадянської освіти.

У 2019 р. у рамках проєкту Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Рафт в Україні, колекти-

вом авторів розроблено навчальну програму та створено підручник для студентів педагогічних ЗВО «Громадянська освіта та методика її навчання». Пропонований курс містить останні тенденції педагогіки та суспільних наук і є світоглядним та практико орієнтованим. Авторами курсу стали фахівці з Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя, Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського, Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України та громадські діячі.

Зміст курсу зосереджено навколо ключових питань громадянської освіти та методичного інструментарію її вкладання. Він має абсолютно практичне спрямування, що передбачає організацію навчання через активну залученість студентів. Курс базується на педагогіці партнерства, компетентнісному, діяльнісному, особистісно-орієнтованому та ціннісному підходах, що відповідає концепції нової української школи. Особливістю курсу «Громадянська освіта та методика її навчання» є те, що він належить до педагогіки миру (Peacepedagogy; Friedenspädagogik), освіти миру (Peaceeducation), що зараз є актуальним аспектом освіти.

Основними розділами курсу є:

1. Особистість та ідентичність.
2. Права і свободи людини.
3. Людина в соціокультурному просторі.
4. Демократичне суспільство та його цінності.
5. Взаємодія громадян і держави в досягненні суспільного добробуту.
6. Світ інформації та мас-медіа.
7. Україна, Європа, світ.

Кожен розділ складається з теоретичної частини, яка розкриває основні поняття і положення, та кількох варіантів методики. Матеріали розділів відповідають таким вимогам, як: актуальність, відповідність су-

часним реаліям, поглядам та підходам, відповідність останнім даним, достовірність інформації, посилання на джерела [1].

Курс об'єктивно характеризує факти суспільного життя, містить пояснення та аналіз суспільних явищ і процесів на локальному, державному та світовому рівні, розкриває поняття прав людини та механізмів їх реалізації, пропагує концепцію сталого розвитку людства, розвиває логічне і критичне мислення, формує комунікаційну стратегію з дотриманням етичних норм, реалізує співпрацю в команді. Передбачуваним кінцевим результатом є формування громадянської компетентності, що сприяє розвитку громадянської свідомості, активної участі й взаємодії у суспільстві.

У результаті реалізації проєкту курс «Громадянська освіта та методика її навчання» впроваджено в 11 закладах вищої освіти:

1. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова – введено у нормативну частину навчального плану спеціальності 014 середня освіта (історія) предмет «Громадянська освіта», 3 кредити – 90 годин. Закінчується курс складанням екзамену, а також предмет введено як курс за вибором у кількості – 3 кредити – 90 годин для спеціальності 032 історія та археологія. Також курс за вибором введено для магістрів на інженерно-педагогічному факультеті.

2. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка – для спеціальності середня освіта (історія) введено модуль «Методика викладання предмета “Громадянська освіта”» у курс «Методика викладання історії», 1 кредит – 30 годин.

3. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини – введено курс «Методика навчання громадянської освіти у загальноосвітніх навчальних закладах», 3 кредити – 90 годин, закінчується курс диференційованим заліком.

4. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя – введено модуль «Методика викладання предмета “Громадянська освіта”» у курс «Методика викла-

дання історії», 1 кредит – 30 годин для спеціальності «Середня освіта (історія)».

5. Харківський національний педагогічний університет імені Григорія Сковороди – введено модуль «Громадянська освіта та методика навчання» у курс «Теорія та методика навчання суспільно-політичних дисциплін», 1 кредит – 30 годин для спеціальності «Середня освіта (історія)».

6. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка – введено модуль «Методика викладання предмета “Громадянська освіта”» у курс «Методика викладання історії», 1 кредит – 30 годин для спеціальності «Середня освіта (історія)».

7. Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського – введено модуль «Методика викладання предмета “Громадянська освіта”» у курс «Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін», 1 кредит – 30 годин для спеціальності «Середня освіта (історія)».

8. Ізмаїльський державний гуманітарний університет – у навчальний план введено як окрему дисципліну «Громадянська освіта та методика її викладання».

9. Горлівський інститут іноземних мов у м. Бахмут (Донецька обл.) – курс введено окремим предметом у навчальний план – 3 кредити – 90 годин для спеціальності «Середня освіта (історія)».

10. У Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського на історичному факультеті для студентів спеціальності 014 середня освіта (історія) впроваджено курс за вибором «Громадянська освіта та методика її навчання».

11. У Полтавському педагогічному університеті імені В. Г. Короленка введено курс за вибором та розроблено освітню програму «Історія і громадянська освіта».

На початку впровадження курсу у 8 вишах для студентів, яким читався курс, було проведено вхідне тестування для зрізу знань з громадянської освіти. А після завершення курсу проведено вихідне тестування. Учасниками тестування стало 138

студентів. Результати показали, що на поставлені питання у вхідному тесті правильні відповіді дали – 38% опитаних, а вихідне тестування показало 87% правильних відповідей, покращили свої знання – 93% студентів. Результати тестування наштовхують на висновок, що запровадження окремого курсу з громадянської освіти є необхідним та дієвим для розвитку громадянських компетентностей.

Громадянську освіту та громадянські компетентності в студентів важливо розвивати також не лише через зміст, а й через форми та методи навчання. До таких належать практичні та тренінгові заняття, проєктні технології, інтерактивні, дискусійні, симуляційні, проблемні, дослідницькі методи навчання, методики, що сприяють розвитку критичного та аналітичного мислення, розвивають медіаграмотність, через активне застосування педагогіки партнерства.

Під час занять зі студентами очікуваний результат буде досяжним тоді, коли громадянська освіта буде втілюватися відповідно до підходу Ради Європи: «ПРО», «ЧЕРЕЗ», «ДЛЯ», який спирається на зміст, форми і методи, а також особистий приклад, середовище та мету і кінцевий результат [3]. Викладачу в процесі взаємодії зі студентами важливо самому демонструвати демократичні цінності, бути їх носієм. Потрібно на практиці втілювати принципи демократії, сприймати студентів як суб'єктів навчання, сприяти висловлюванню думок, поважати їх. Важливо сприяти розвитку практичного досвіду студентів. Працюючи в групах, дискутуючи над актуальними питаннями, розв'язуючи проблемні ситуації, студенти набувають навичок взаємодії і співпраці, критичного мислення, культури поведінки і спілкування тощо.

Отже, студентів потрібно вчити, що таке бути громадянами і як ними бути, а також як учити учнів цьому. Щоб відточити громадянські компетентності та апробувати здобуті знання необхідно, щоб студентство під час проходження педагогічної практики мало окреме завдання з громадянської освіти.

Також розвитку громадянських компетентностей сприяє участь студентів у самоврядних організаціях, студентському науковому товаристві, студентському активі та інших групах за інтересами. Тут вони вчаться відповідальності, ініціативності, співпраці, повазі, розвивають лідерські якості, вчаться демократичній участі. Обираючи самоврядування, студентство вчиться процедурній демократії, делегуванню своїх повноважень, взаємодії заради вирішення питань. Участь у самоврядуванні дає розуміння, як розвивати самоврядування в школі. Тому громадянська освіта має також забезпечити розуміння ролі студентських самоврядних організацій та власної ролі в їх діяльності.

Якщо говорити про громадянську освіту у виші, то формування громадянської компетентності майбутніх учителів історії має відбиватися і в проведенні наукових досліджень, написанні статей, курсових і дипломних робіт з урахуванням принципу академічної доброчесності.

Однак, незважаючи на вагомий досягнення та результативну роботу окремих педагогічних університетів щодо впровадження громадянської освіти в систему підготовки вчителя в умовах реалізації проєкту «Нова українська школа», є певні проблеми, вирішення яких потребує спільних зусиль освітянської спільноти та керівництва університетів.

З метою забезпечення фахової підготовки студентів до викладання громадянської освіти та формування громадянських компетентностей в учнів потрібно ввести обов'язковий курс та інтегрувати громадянознавчий зміст у різні предмети, щоб забезпечити наскрізний підхід до громадянської освіти. Ще однією необхідністю є під-

вищення педагогічної майстерності викладачів щодо використання у фаховій підготовці інноваційних форм та методів навчання, таких як тренінги, майстер-класи, диспути, дебати, кооперативні методи, симуляції, практичні вправи з використанням мультимедійних технологій, залучати та переймати досвід відомих вітчизняних та зарубіжних учених і педагогів-інноваторів.

Варто поширювати досвід викладання громадянської освіти, але якщо неможливо запровадити окремий курс, то знайти можливість упровадження у навчальні плани спецкурсів чи хоча б окремих модулів з громадянської освіти для підготовки вчителів, бо саме від обізнаних громадян, якими вони стають у процесі навчання, коли їх навчають обізнані вчителі, залежить поглиблення і збереження демократії в Україні, Європі та світі.

Висновки. Отже, громадянська освіта є актуальною та необхідною в усіх освітніх ланках. Її впровадження у систему вищої освіти відбувається, але не так потужно, як цього вимагає сучасна трансформація змісту освіти. Упровадження громадянської освіти в підготовку вчителя залежить від освітньої політики кожного окремого університету, тому цей процес є складним. Потрібно переконувати керівництво закладу та професорсько-викладацький склад у необхідності впровадження курсу, апелюючи до нормативних освітніх документів. Бо лише комплексна підготовка вчителів у всіх вищих зможе забезпечити якісне навчання громадянської освіти та розвиток громадянських компетентностей в учнівської молоді. І саме від цього залежить, яким завтра буде вчитель і яким завтра буде громадянин!

ЛІТЕРАТУРА

1. Громадянська освіта та методика її навчання: підручник для студентів педагогічних закладів вищої освіти / за заг. ред. Т. В. Бакка, Т. В. Мелешенко. Київ: УОВЦ «Оріон», 2019. 319 с.
2. Глобальні цілі сталого розвитку 2030. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>

REFERENCES

1. Hromadyans'ka osvita ta metodyka yiyi navchannya: Pidruchnyk dlya studentiv pedahohichnykh zakladiv vshchoyi osvity [Civic Education and Teaching Methods: A Textbook for Students in Pedagogical Institutions of Higher Education]. T. V. Bakka, T. V. Meleshchenko (Eds). Kyiv: Orion Center, 2019. 319 p. (in Ukrainian).

3. Демократична школа: практичний посібник // Всеукраїнська програма освіти для демократичного громадянства / Європейський центр імені Вергеланда. Київ, 2017. 37 с.
4. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
6. **Іванюк І. В., Терещенко А. Б., Овчарук О. В.** Сучасний стан громадянської освіти в Україні. Аналітичний звіт. URL: http://lib.iitta.gov.ua/844/1/civic_education.pdf
7. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80>
8. Навчальний посібник «Громадянська освіта: теорія і методика навчання», виданий в рамках проекту «Громадянська освіта – Україна»: Громадянська освіта: теорія та методика навчання: посібник для студентів вищих навчальних закладів / Асламова Т., Бакка Т., Мелешенко Т. та ін. Київ: ETNA-1, 2008. 174 с.
9. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>
10. Рамка компетентностей для культури демократії. URL: <https://rm.coe.int/rf-cdc-vol-3-/1680966748>
11. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини. URL: <https://rm.coe.int/16806b93be>
12. Шкільний курс «Громадянська освіта: основи демократії» та методика його навчання: підручник для студентів / Т. В. Бакка, Т. В. Ладиченко, Л. В. Марголіна, Т. В. Мелешенко та ін. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 254 с.
2. Hlobal'ni tsili staloho rozvytku 2030 [Global Sustainable Development Goals 2030]. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku> (in Ukrainian).
3. Demokratychna shkola. Praktychnyy posibnyk // Vseukrayins'ka prohrama osvity dlya demokratychnoho hromadyanstva, Yevropeys'kyi tsentr imeni Verhelanda [Democratic school. A practical guide // All-Ukrainian Education Program for Democratic Citizenship, Vergeland European Center]. Kyiv, 2017, 37 p. (in Ukrainian).
4. Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine "On Higher Education"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (in Ukrainian).
5. Zakon Ukrayiny «Pro osvitu» [Law of Ukraine "On Education"]. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (in Ukrainian).
6. **Ivanyuk I. V., Tereshchenko A. B., Ovcharuk O. V.** Suchasnyy stan hromadyans'koyi osvity v Ukrayini. Analytychnyy zvit [Current state of civic education in Ukraine. Analytical report. URL: http://lib.iitta.gov.ua/844/1/ivis_education.pdf (in Ukrainian).
7. Kontseptsiya rozvytku hromadyans'koyi osvity v Ukrayini [Concept of Civic Education Development in Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80> (in Ukrainian).
8. Navchal'nyy posibnyk «Hromadyans'ka osvita: teoriya i metodyka navchannya» [Tutorial "Civic Education: Theory and Methods of Learning", published with in the framework of the project "Civic Education – Ukraine: Civiceducation: theory and methodology of teaching: a guide for students of higher education] / Aslamova T., Bakka T., Meleshchenko T. et al. Kyiv: ETNA-1, 2008. 174 p. (in Ukrainian).
9. Nova ukrayins'ka shkola. Kontseptual'ni zasady reformuvannya seredn'oyi shkoly [New Ukrainian School. Conceptual principles of secondary school reform]. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola_compressed.pdf (in Ukrainian).
10. Ramka kompetentnostey dlya kul'tury demokratiyi [The Competence Framework for a Culture of Democracy]. URL: <https://rm.coe.int/rf-cdc-vol-3-/1680966748> (in Ukrainian).
11. Khartiya Rady Yevropy z osvity dlya demokratychnoho hromadyanstva y osvity z prav lyudyny [Council of Europe Charter for Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education]. URL: <https://rm.coe.int/16806b93be> (in Ukrainian).
12. **Bakka T. V., Ladychenko T. V., Margolina L. V., Meleshchenko T. V.** et al. Shkil'nyy kurs «Hromadyans'ka osvita: osnovy demokratiyi» ta metodyka yoho navchannya: Pidruchnyk dlya studentiv [School course "Civiceducation: the foundations of democracy" and its teaching methodology: Textbook for students]. Kharkiv: The Publishing Group Osнова, 2009. 254 p. (in Ukrainian).

РЕФЕРАТИВНЫЙ ОБЗОР СТАТЕЙ НОМЕРА

ПОЗДРАВЛЯЕМ С ЮБИЛЕЕМ!

НАЦИОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГИЧЕСКОМУ УНИВЕРСИТЕТУ

ИМЕНИ М. П. ДРАГОМАНОВА 185 лет!

Виктор АНДРУЩЕНКО

ЮБИЛЕЙНЫЕ РАЗМЫШЛЕНИЯ О ПЕРСПЕКТИВЕ5

В юбилейной статье ректора Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова В. П. Андрущенко через историю становления и развития университета до современного мощного образовательного и научного учреждения рассматриваются учебные и научные достижения университета, международное академическое сотрудничество, организация учебного процесса в условиях информационного общества, студенческое самоуправление, а также особенности досуга, искусство и спорт, социальная и волонтерская работа студентов.

Ключевые слова: Университет Св. Владимира, Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, высшее педагогическое образование, качество образования, международное академическое сотрудничество, научная деятельность, обеспечение учебного процесса, студентоцентризм, научная библиотека, спорт, искусство, волонтерство.

Владимир ЛАВРИНЕНКО

РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В ИНТЕГРАЦИИ

УНИВЕРСИТЕТА В ГЛОБАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ

И НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЕ ПРОСТРАНСТВО 13

Публикация призвана обобщить первоначальный опыт международной деятельности университета, направленной на обеспечение его интеграции с международным университетским сообществом. Показано, что расширение и углубление международных связей университета влияет на укрепление его позиций как центра подготовки педагогов. К тому же, интеграция университета в европейскую и мировую образовательные системы позволяет гармонически объединить лучшие традиции национального педагогического образования и европейские инновации.

Ключевые слова: глобализация образования, международное признание, академическая мобильность, новые образовательные методики, общие проекты, интегрированная педагогика, Педагогическая Конституция Европы.

Богдан АНДРУСИШИН

ПРАВОВЕДЧЕСКО-ПОЛИТОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ ДРАГОМАНОВЦЕВ..... 18

В статье изложено многогранную деятельность факультета политологии и права Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова. Показаны научные школы, научно-исследовательская работа преподавателей кафедр факультета, сотрудничество факультета с ведущими специалистами в области права, публичного управления и администрирования. Отражена деятельность научно-методологических и научных ежегодных мероприятий, представлен обзор научных изданий и научно-исследовательской работы студентов. Особое внимание уделено освещению работы со студентами, практической составляющей учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, факультет политологии и права, научная школа, научно-исследовательская деятельность, учебно-воспитательный процесс.

ФИЛОСОФИЯ ОБРАЗОВАНИЯ XXI СТОЛЕТИЯ: ПОИСК ПРИОРИТЕТОВ

Наталья МОЗГОВАЯ

ФИЛОСОФИЯ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ: ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ РЕКОНСТРУКЦИЯ ДИСКУССИИ КИЕВСКИХ ФИЛОСОФОВ

КОНЦА XIX – НАЧАЛА XX В. 28

Статья посвящена анализу событий, развернувшихся в пространстве философской жизни Киева конца XIX – начала XX в., в частности посвящена теоретической реконструкции дискуссии в научной периодике и на страницах киевских газет относительно места философии в системе образования. Поводом послужили нововведения тогдашнего Министерства образования по внедрению преподавания философской пропедевтики в средних учебных заведениях (гимназиях). Основными участниками дискуссии были Г. Челпанов, А. Гиляров, П. Линицкий, П. Кудрявцев. Главным предметом дискуссии возникли два вопроса – это содержательная наполненность философской пропедевтики и конкретная определенность относительно носителя (транслятора) этой дисциплины. Автор статьи последовательно реконструирует аргументацию каждого из участников дискуссии, ссылаясь на статьи и выступления последних.

Ключевые слова: логика, психология, философская пропедевтика, метафизика, история философии, критичность мышления.

НОВЕЙШАЯ НАУКА И СОВРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Владимир СИНЕВ, Дарья СУПРУН, Мария ШЕРЕМЕТ

ТЕНДЕНЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ СПЕЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ 34

Освещено актуальное состояние проблемы становления и развития системы профессиональной подготовки специалистов в системе специального образования. Проведен аналитический обзор научной мысли исследователей современности. Охарактеризованы концепции реформирования, базисы перспективного видения развития всего отечественного специального образования. Акцентируется внимание на важности и необходимости изучения и воплощения передового опыта зарубежных стран в контексте высшего образования. Определены ключевые параметры для обеспечения конкурентоспособности специалиста данной отрасли: высокий общий уровень развития национальной системы специального образования; усвоения нового и передового опыта, приобретенного в процессе сотрудничества с зарубежными странами, обеспечение качества услуг на внутреннем и внешнем рынках образовательных услуг; наличие качественной образовательной и исследовательской инфраструктуры; развитие стратегического партнерства, развитие мобильности. Отслежено пути модернизации профессиональной подготовки специалистов в высших учебных заведениях.

В статье исследовано современное состояние проблемы профессиональной подготовки специалистов системы специального образования. Анализируются практические аспекты ее совершенствования. Рассматриваются различные методики научных поисков в рамках обозначенной проблемы исследования. На основе проведенного анализа уточнено содержание профессиональной подготовки специалистов в сфере специального образования и определены компоненты структуры готовности будущего конкурентоспособного специалиста (в аспекте инновационной деятельности), подготовленного к работе в современных рыночных условиях.

Ключевые слова: специалист системы специального образования, профессиональная подготовка, системы профессиональной подготовки, компонент системы профессиональной подготовки.

Лидия МАКАРЕНКО

**СОЦИАЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ПЕСЕННОГО ФОЛЬКЛОРА
ДЛЯ РАЗВИТИЯ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА (НА ОСНОВЕ АНАЛИЗА
ПЕСНИ-РЕКВИЕМА «ПЛЫВЕТ КАЧА ПО ТИСЫНЕ»** 43

В статье на основе культурологического анализа текста и мелодии песни-реквиема «Плывет кача по Тисыне», ставшей символом трагических событий на Майдане в 2014 г., исследовано социально-историческое значение народного песенного фольклора для формирования и развития украинского общества. Песенный мелос проанализировано через призму исторической преемственности и процессов государственности в Украине. Сделан акцент на формировании нового отношения украинцев к народному песенному фольклору.

Ключевые слова: украинская народная песня, фольклор, Плывет кача по Тисыне, Майдан, музыка, АТО, реквием.

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЕ ПРОЕКТЫ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Марья НЕСТЕРОВА

**ИССЛЕДОВАНИЕ ЕВРОПЕЙСКИХ ЦЕННОСТЕЙ В ОБРАЗОВАНИИ:
РАЗНООБРАЗИЕ И ИНКЛЮЗИЯ ДЛЯ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОЙ
СПЛОЧЕННОСТИ** 49

В статье рассматриваются исследования европейских ценностей в образовательном пространстве Украины (и не только), в частности, ценности социальной сплоченности на основе разнообразия и инклюзии. Показано связи между развитием социальной сплоченности и разнообразием и инклюзией. Исследование ценностей ЕС в украинском образовательном измерении можно рассматривать в разных направлениях: личные и институциональные проекты (проекты Жана Моне и другие), различные ассоциации, в первую очередь, Ассоциация исследователей европейских ценностей в образовании (AREVE) как один из ключевых игроков. В этом направлении в статье обозначены существующие достижения и новые основные практические задачи AREVE и других организаций в области исследований ценностей ЕС в украинском образовательном пространстве.

Ключевые слова: европейские ценности, инклюзия, образование, разнообразие, социальная сплоченность.

Денис СВИРИДЕНКО

**КАФЕДРА ЮНЕСКО ПО НАУЧНОМУ ОБРАЗОВАНИЮ В НАЦИОНАЛЬНОМ
ПЕДАГОГИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ ИМЕНИ М.П. ДРАГОМАНОВА:
МИССИЯ, ЦЕЛИ И ПЕРСПЕКТИВЫ** 55

В статье предложены тезисы для перспективной дискуссии вокруг миссии, целей и перспектив кафедры ЮНЕСКО по научному образованию при Национальном педагогическом университете имени М. П. Драгоманова, которая является попыткой привлечь к обсуждению международных читателей. В статье показано, что кафедра может стать центром научно-исследовательской, преподавательской деятельности, а также может быть включена в систему переподготовки в области научного образования в Украине, развивая сотрудничество с Малой академией наук Украины как лидером практического внедрения подходов научного образования. Ключевым результатом ряда направлений деятельности кафедры является формирование нового типа мышления студентов, когда наука рассматривается как инструмент, средство решения практических проблем конкретного человека, семьи, города, государства или во всем мире. В статье показано, что кафедра сможет создать продуктивные «мосты» между украинскими и известными во всем мире методологиями научного образования (TheoPrax, LAMAP и т.п.), изменяя украинскую образовательную среду.

Ключевые слова: кафедра ЮНЕСКО, научное образование, Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Малая академия наук Украины, подготовка преподавателей, ответственное гражданство, STEAM, STEM.

ВРЕМЯ РЕФОРМ: МЕТОДОЛОГИЯ И МЕТОДИКА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Тарас ОЛЕФИРЕНКО, Анна ЦВЕТКОВА

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ STEM-ОБРАЗОВАНИЯ

В УКРАИНЕ..... 61

Концепция развития и стратегическая цель STEM-образования – это подготовка человека будущего – креативной и свободной личности, которая может учиться в течение всей своей жизни, критично мыслить, находить нестандартные креативные решения, адаптироваться к современным условиям социальной мобильности, способна к усвоению передовых информационных технологий, к достижению успеха в условиях стремительного технологического развития глобального социума. Определено, что основными принципами обучения STEM-образования есть принципы интеграции, инновационности, гуманистической аксиологии, социально-эмоциональный, ориентации на личность педагога. Приоритетом развития STEM-образования в Украине есть согласованная командная работа педагогов-профессионалов, способных концентрировать интеллект на достижении совместной образовательной цели, коллегиальность в формировании и оценке эффективности образовательных процессов.

Ключевые слова: STEM-образование, IT-технологии, STEM-технологии, Smart-комплексы учебных предметов, квалификационный портрет педагога.

Владимир СЕРГИЕНКО, Людмила КУХАР, Юлия ЧИЧКАН

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СРЕДСТВ ИКТ В СИСТЕМЕ

ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УЧИТЕЛЕЙ..... 68

В статье рассматривается система переподготовки и повышения квалификации учителей в Учебно-научном институте непрерывного образования Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова в контексте использования средств ИКТ в образовательном процессе учреждения среднего образования. Раскрыты основные аспекты изучения модуля «Современные компьютерные и сетевые цифровые технологии в системе образования» программы повышения квалификации учителей и рассмотрены популярные ресурсы и сервисы сети Интернет для создания единого образовательного пространства.

Ключевые слова: переподготовка, повышение квалификации, ИКТ, интерактивные технологии, облачные технологии, облачные сервисы.

ГУМАНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

Татьяна МЕЛЕЩЕНКО

ГРАЖДАНСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ

УЧРЕЖДЕНИЯХ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ..... 78

Анализируются особенности введения курса «Гражданское образование» в систему подготовки учителя в педагогических вузах. Освещается актуальность гражданского образования и развития гражданской компетентности. Раскрываются требования к подготовке студентов, будущих учителей, к реализации гражданского образования в педагогической практике.

Ключевые слова: гражданское образование, гражданская компетентность, закон, подготовка учителя, реформа.

ABSTRACTING REVIEW OF JOURNAL ARTICLES

CONGRATULATIONS ON YOUR ANNIVERSARY

NATIONAL PEDAGOGIKAL DRAGOMANOV UNIVERSITI 185 years old

Victor ANDRUSHCHENKO

ANNIVERSARY REFLECTIONS ABOUT THE OUTLOOK OF UNIVERSITY5

In the anniversary article of the Rector of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov V. P. Andrushchenko through the history of the formation and development of the University to a modern powerful educational and scientific institution examines the educational and scientific achievements of the University, international academic cooperation, the organization of the educational process in the information society, student self-government, as well as leisure features, art and sports, social and volunteer work of students .

Keywords: University of St. Vladimir, National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov, higher pedagogical education, quality of education, international academic cooperation, scientific activity, provision of the educational process, student centrism, scientific library, sports, art, volunteering.

Volodymyr LAVRYNENKO

THE ROLE OF THE INTERNATIONAL COMMUNITY IN INTEGRATION
INTO THE GLOBAL EDUCATION AND SCIENCE – THE NEXT SIMPLE 13

The publication aims to summarize the first experience of the university's international activities intended to ensure its integration with the international university community. It is shown that the expansion and deepening of the University's international relations influence the strengthening of the University's position as a teacher training center. In turn, the integration of the university into the European and world education system allows harmonizing the best traditions of national pedagogical education and European innovations.

Keywords: globalization, education, international recognition, academic mobility, new educational methods, joint projects, integrated pedagogy, Pedagogical Constitution of Europe.

Bogdan ANDRUSYSHYN

LEGAL-POLITICAL MEASURES OF EDUCATION
AND SCIENCE OF DRAGOMANS 18

The article describes the multifaceted activities of the Faculty of Political Science and Law of the M.P. Dragomanov National Pedagogical University. The scientific schools, the research work of the teachers of the departments of the faculty, the cooperation of the faculty with leading specialists in the field of law, public administration and administration are shown. The activity of scientific-methodological and scientific annual events is covered, an overview of scientific publications and research work of students is given. Particular attention is paid to the coverage of work with students, a practical component of the educational process.

Keywords: MP Dragomanov National Pedagogical University, Faculty of Political Science and Law, scientific school, research activity, educational process.

EDUCATION PHILOSOPHY OF THE XXI CENTURI: SEARCH FOR PRIORITIES

Natalia MOZGHOVA

PHILOSOPHY IN THE EDUCATION SYSTEM: THEORETICAL
RECONSTRUCTION OF THE DISCUSSION KYIV PHILOSOPHERS
OF THE LATE XIX – EARLY XX CENTURIES 28

The article is devoted to the analysis of the events that unfolded in the space of the philosophical life of Kyiv in the late XIX-early XX centuries, and is particularly devoted to the theoretical reconstruction of the discussion that unfolded in the scientific periodicals and on the pages of the Kyiv newspapers regarding the place of philosophy in the education system. The reason was the innovation of the Ministry of Education of that time to introduce the teaching of philosophical propaedeutics in secondary schools (gymnasiums). The main participants in the discussion were: G. Chelpanov, A. Gilyarov, P. Linitskiy, P. Kudryavtsev. The main subject of discussion was two questions – the meaningful content of philosophical propaedeutics and the specific definiteness with respect to the carrier (translator) of this discipline. The author of the article consistently reconstructs the arguments of each of the participants of the discussion, referring to the articles and speeches of the latter.

Keywords: logic, psychology, philosophical propaedeutics, metaphysics, history of philosophy, critical thinking.

INNOVATIVE SCIENCE AND MODERN EDUCATION

Volodymyr SYNOV, Daria SUPRUN, Maria SHEREMET

TRENDS IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS

IN SPECIAL EDUCATION IN HIGHER EDUCATION 34

The urgent state of the problem of formation and development of the system of professional training of specialists in the field of special education is highlighted. An analytical review of scientific of contemporary researchers' thought is conducted. The concepts of reforming, bases of a perspective vision of development of national higher education are characterized. The attention is focused on the importance and necessity of studying and translating the best practices of foreign countries in the context of higher education. The key parameters for ensuring the competitiveness of a specialist in this sphere are determined: high overall level of development of the national education system; assimilation of new and advanced experience acquired in the process of cooperation with foreign countries; ensuring the quality of services in the internal and external markets of educational services; availability of quality educational and research infrastructure; development of strategic partnership; development of mobility. Tracks of modernization of specialists' training in higher educational institutions are clarified.

The present-day state of specialized specialists' professional training is explored. The practical aspects of its improving are analyzed. Various methods of scientific research within the framework of the indicated research problem are considered. On the basis of the analysis, the content of specialists' professional training in the field of special education is clarified and the components of the readiness structure of the future competitive specialists' (teacher, special psychologist, speech therapist) in the aspect of innovative activity prepared for work in modern market conditions are determined.

Keywords: specialist in the field of special education, professional training, professional training systems, professional training system's component.

Lidia MAKARENKO

SOCIO-HISTORICAL IMPORTANCE OF SONG FOLKLORE FOR THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN SOCIETY (ON THE BASIS OF AN ANALYSIS OF SONGS-REQUIEMES «Plyve kacha po Tysyni»)

..... 43

The article examines the socio-historical significance of folk song folklore for the formation and development of Ukrainian society on the basis of the cultural analysis of the text and melody of the song-requiem "Floating Kacha on Tysyn", which became a symbol of the tragic events on the Maidan in 2014. The song melody is analyzed through the prism of historical

gravity and state-building processes in Ukraine. Emphasis is placed on forming a new attitude of Ukrainians to folk song folklore.

Keywords: Ukrainian folk song, folklore, Floating Kacha in Tysyn, Maidan, music, ATO, requiem.

HIGER EDUCATION SCIENTIFIC PROJECTS

Marja NESTEROVA

RESEARCHES OF EU VALUES STUDY IN EDUCATION: INCLUSION AND SOCIAL COHESION DEVELOPMENT 49

The article considers the researches of EU values in the educational dimension of Ukraine (not only), in particular, values of social cohesion based on diversity and inclusion. Connections between social cohesion development and diversity and inclusion have been shown. Researches of EU values in the Ukrainian educational dimension could be founded on the various directions: personal and institutional projects (mentioned Jean Monnet Projects and others), various associations, Association of Researchers of European Values in Education (AREVE) as one of the key players. In this direction the article outlines existing achievements and new main practical tasks of the AREVE and others in the field of researches of the EU values in the Ukrainian educational dimension.

Keywords: diversity, inclusion, European Values, education, social cohesion.

Denys SVYRYDENKO

UNESCO CHAIR ON SCIENCE EDUCATION AT THE NATIONAL PEDAGOGICAL DRAGOMANOV UNIVERSITY: MISSION, AIMS AND PERSPECTIVES 55

The article offers the statements for the perspective discussion around the mission, aims and perspectives of UNESCO Chair on Science Education at the National Pedagogical Dragomanov University trying to involve international readers into discussion. It was demonstrated, that chair is going to be the center of research, teaching and retraining activities in the field of science education in Ukraine developing the cooperation with the Junior Academy of Sciences of Ukraine as a leader of practical implementation of science education approaches. The key result of the series directions of the chair activities is a formation of the new type of student thinking – when science is seen as a tool, a means to solve practical problems of a particular person, family, city, state, or more globally. The article demonstrates that chair can create the productive “bridges” between the Ukrainian methodologies of science education and the worldwide famous ones (TheoPrax, LAMAP, etc.) changing the Ukrainian educational environment.

Keywords: UNESCO Chair, science education, National Pedagogical Dragomanov University, Junior Academy of Sciences of Ukraine, teacher training, responsible citizenship, STEAM, STEM.

PERIOD OF CHANGE: EDUCATION PROCESS METHODOLOGY AND METHOD **Taras OLEFIRENKO, Hanna TSVIETKOVA**

CONCEPTUAL PRINCIPLES FOR THE DEVELOPMENT OF STEM-EDUCATION IN UKRAINE 61

The development concept for STEM-education is based on the realization that the key to success is the strategic goal of such education: preparing a person of the future – a creative and free personality who is able to study for life, think critically, find creative solutions, customize to modern conditions, and adapt to modern conditions to the development of advanced information technologies, to success in the rapid technological development of the global society. It is found out the basic principles of STEM-education are the principles of integration,

innovation, humanistic axiology, socio-emotional, orientation to the teacher's personality. The main priority for the development of STEM-education in Ukraine is the coordinated teamwork of pedagogical professionals with the ability to direct intellectual concentration on the achievement of the agreed common educational goal, collegiality in the formation and evaluation of the effectiveness of educational projects.

Keywords: STEM-education, IT-technologies, STEM-technologies, SMART-complexes of subjects, qualification portrait of a teacher.

Volodymyr SERGIENKO, Liudmyla KUKHAR, Yulyia CHYCHKAN

USE OF ICT IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE EDUCATION

OF TEACHERS..... 68

The article deals with the system of teacher retraining and advanced training at the Educational-Scientific Institute of Continuing Education of the Drahomanov University in the context of the use of ICT in the educational process of the school. The basic aspects of module learning "Modern computer and digital-digital technologies in the system of education" teacher training programs are revealed and the popular resources and services of the Internet for creation of a unified educational space are considered.

Keywords: retraining, advanced training, ICT, interactive technologies, cloud technologies, cloud services.

HUMANIZATION OF EDUCATION AND TRAINING

Tatiana MELESHCHENKO

CIVIC EDUCATION IN HIGHER EDUCATION PEDAGOGICAL

ESTABLISHMENTS 78

The peculiarities of introduction of the course "Civic Education" into the system of teacher training in pedagogical universities are analyzed. The relevance of civic education and the development of civic competence is highlighted. The requirements of preparing students, future teachers for the implementation of civic education in pedagogical practice are revealed.

Keywords: civic education, civic competence, law, teacher training, reform.

CONTENTS

CONGRATULATIONS ON YOUR ANNIVERSARY

NATIONAL PEDAGOGICAL DRAGOMANOV UNIVERSITY 185 years old

Victor ANDRUSHCHENKO

ANNIVERSARY REFLECTIONS ABOUT THE OUTLOOK OF UNIVERSITY 5

Volodymyr LAVRYNENKO

THE ROLE OF THE INTERNATIONAL COMMUNITY IN INTEGRATION INTO
THE GLOBAL EDUCATION AND SCIENCE – THE NEXT SIMPLE..... 13

Bogdan ANDRUSYSHYN

LEGAL-POLITICAL MEASURES OF EDUCATION AND SCIENCE
OF DRAGOMANS 18

EDUCATION PHILOSOPHY OF THE XXI CENTURY: SEARCH FOR PRIORITIES

Natalia MOZGHOVA

PHILOSOPHY IN THE EDUCATION SYSTEM: THEORETICAL RECONSTRUCTION
OF THE DISCUSSION KYIV PHILOSOPHERS OF THE LATE XIX-EARLY
XX CENTURIES 28

INNOVATIVE SCIENCE AND MODERN EDUCATION

Volodymyr SYNOV, Daria SUPRUN, Maria SHEREMET

TRENDS IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS IN SPECIAL
EDUCATION IN HIGHER EDUCATION 34

Lidia MAKARENKO

SOCIO-HISTORICAL IMPORTANCE OF SONG FOLKLORE FOR THE
DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN SOCIETY (ON THE BASIS OF AN
ANALYSIS OF SONGS-REQUIEMES «Plyve kacha po Tysyni») 43

HIGER EDUCATION SCIENTIFIC PROJECTS

Marja NESTEROVA

RESEARCHES OF EU VALUES STUDY IN EDUCATION: INCLUSION AND
SOCIAL COHESION DEVELOPMENT 49

Denys SVYRYDENKO

UNESCO CHAIR ON SCIENCE EDUCATION AT THE NATIONAL PEDAGOGICAL
DRAGOMANOV UNIVERSITY: MISSION, AIMS AND PERSPECTIVES 55

PERIOD OF CHANGE: EDUCATION PROCESS METHODOLOGY AND METHOD

Taras OLEFIRENKO, Hanna TSVIETKOVA

CONCEPTUAL PRINCIPLES FOR THE DEVELOPMENT OF STEM-EDUCATION
IN UKRAINE 61

Volodymyr SERGIENKO, Liudmyla KUKHAR, Yulyia CHYCHKAN

USE OF ICT IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE EDUCATION OF TEACHERS 68

HUMANIZATION OF EDUCATION AND TRAINING

Tatiana MELESHCHENKO

CIVIC EDUCATION IN HIGHER EDUCATION PEDAGOGICAL
ESTABLISHMENTS 78

INFORMATION. REVIEW. MESSAGE

Abstracting Review of Journal Articles..... 86

Contents 94

To Autors Attention 95

ДО УВАГИ АВТОРІВ ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

1. Статті, що пропонуються до друку, мають бути написані спеціально для часопису «Вища освіта України», відповідати вимогам департаменту атестації кадрів МОН України до наукових праць і скеровуватися на потреби керівників і колективів ВНЗ, освітніх політиків, науковців й аналітиків. Не рекомендовано надсилати статті хрестоматійного чи примітивно-перелічувального характеру. Стаття обов'язково має містити авторську позицію з обраного питання чи теми. Новий авторський матеріал і незалежні висновки мають складати не менше третини статті. Оформлення статті має свідомо скеровуватися на ефективність сприйняття та економію часу в осіб, які будуть знайомитися з нею.

2. Редакція залишає за собою право доцільно скорочувати і виправляти текст статті, а також вносити уточнювальні зміни в назву.

3. За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування повністю відповідальні автори.

4. Редакція не листується з авторами.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

Стаття не приймається до розгляду і повертається автору на відповідне доопрацювання у разі порушення хоча б одного пункту оформлення, відсутності фото та ін.

1. Статті приймаються у вигляді файлів у текстових редакторах MS Word for Windows (версії 6, 7 чи 98) електронною поштою. Електронна адреса редакції: wou@ukr.net

Графіки і малюнки (jpg або подібні варіанти) мають бути виконані чітко, займати окреме місце і не оточуватися текстом, формули – написані в узвичаєній математичній символіці, мати розмітку і відповідати формату журналу. Графічний матеріал подати також в окремому файлі. Автори мають піклуватися про легкість сприйняття матеріалу у чорно-білому варіанті.

2. Обсяг матеріалів (тексту, анотацій, літератури на усіх мовах та ін.) рекомендований у межах 20–22 000 знаків (включаючи пропуски) і не повинен перевищувати 24 000 знаків, чи 0,6 друк. арк. (близько 13–14 машинописних сторінок через два інтервали включено з таблицями, графіками і малюнками).

3. Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися:

а) авторської довідкою за наведеною нижче формою. (З метою забезпечення об'єктивності зовнішнього рецензування в самій статті вказуються лише прізвища та ініціали авторів);

б) прізвищем та ім'ям, назвою статті, ключовими словами та стислою анотацією (300–400 знаків) українською, російською та (700–800 знаків) англійською мовами;

в) УДК.

4. Джерела (до 12–15) у списку літератури слід подавати за алфавітом у такому порядку: українською, російською, латиною. У посиланні на використане джерело зазначити порядковий номер джерела у списку та сторінку. Забороняється винесення посилань унизу кожної сторінки. Список має бути загальним і наводитися наприкінці статті. Рекомендовано спиратися на найновіші і найважливіші національні і зарубіжні джерела.

Увага! У зв'язку з включенням журналу до реферативної бази даних наукової періодики «Scopus» необхідно додати переклад списку літератури англійською мовою з максимальною акуратністю.

ФОРМА АВТОРСЬКОЇ ДОВІДКИ

1. Назва статті.

2. Адреса для листування, телефон, факс і електронна пошта для контакту.

3. Прізвище, ім'я, по батькові.

4. Науковий ступінь, вчене звання.

5. Місце роботи.

6. Посада.

Окрім того, додається електронне фото у двох-трьох версіях (jpg, tiff (300 pixel/inch) та ін.). Для сканування не приймаються неякісні фото, фото на рельєфному папері, вирізки з газет і журналів, принтерні роздруківки тощо.

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ

Теоретичний
та науково-методичний
часопис

ДЕРЖАВНЕ
ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ
ПІДПРИЄМСТВО
ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Директор видавництва
Олексій ОСЬКІН

Головний редактор
редакції журналів
Ніна БЕРІЗКО

Адреса видавництва:

02094, м. Київ, вул. Попудренка, 54
Тел.: (044) 292-83-05
(067) 974-43-74; (099) 215-70-90
www.pedpresa.com.ua
e-mail: 2345255@ukr.net

Над номером працювали:
Володимир КОЧУБЕЙ

Світлана РАДІОНОВА

© Усі права захищені. Жодна частина, елемент, ідея, композиційний підхід цього видання не можуть бути копіюваними чи відтвореними в будь-якій формі і будь-якими засобами – електронними і фотомеханічними, зокрема через ксерокопіювання, запис чи комп'ютерне архівування без письмового дозволу видавця.

Підписано до друку 11.03.2020 р.
Формат 70 × 100^{1/16}. Папір офсет.
Друк офсет. Ум. друк. арк. 10,4
Обл.-вид. арк. 11,0. Наклад 314 пр.
Зам. 19289

Видруковано ТОВ «Прінстор Груп»,
вул. Данила Щербаківського, 4,
м. Київ, 03190